

Afrika ideje elérkezett!

AFRIKA

Fókuszban
Afrika és a sport

SOUTH
AFRICA
2010

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Afrika Tanulmányok magazin 2010. IV. évfolyam, 2. szám

AFRIKA ÉS A SPORT

Afrikai csapatok a labdarúgó világbajnokságokon
Elérkezett a várva várt pillanat – elrajtolt a 19. világbajnokság
Kelet-Afrika atlétái

A legyőzhetetlen antilopok

Afrikai játékosok az NBA-ben

Torday Emil nyomában Kongóban

Az orosz medve Afrikában

Egységtörekvések a pánafricanizmustól az Afrikai Unióig

Interjú Szliman Ahmeddel

SOUTH
AFRICA
2010

FIFA
WORLD CUP

FIFAWORLDCUP

tartalom

Glied Viktor: Csak egy kevés hiányzik: Afrikai csapatok a labdarúgó világbajnokságokon	8
Vörös Zoltán: Elérkezett a várva várt pillanat	18
Dorka Anett: Kelet-Afrika atlétái: perspektívák hosszú távon	26
Keserű Dávid: Afrikaiak az NBA-ben az NBA Afrikában	32
Radics M. Péter: A legyőzhetetlen antilopok	38
Szilasi Ildikó: Torday Emil nyomában Kongóban	42
Takács Gergely: afRuca – Az orosz medve Afrikában – Van közös múlt, lesz közös jövő is?	54

Interjú Szliman Ahmeddel

60

RECENZÍÓ

A. Gergely András:

Kameruni egypártrendszerrel a futball-identitásig: miféle jövő?

65

RECENZÍÓ

Tarrósy István:

„Kelet-Afrika kereskedő hercegei”

68

Tóth Norbert:

Afrikai segítségkérések a pánafrikanizmustól az Afrikai Unióig

72

Bagi Judit:

Egy hét Afrikáról Pécsen: múlt, jelen, jövő...

86

SZERZŐINKRŐL

90

RITKÁN fordul elő, hogy az Afrika Tanulmányok szinte hetilaphoz mérhető aktualitással jelenjen meg, most azonban ezzel dicsekedhetünk. Legújabb számunk az Afrika és a sport címet viseli, s egyáltalán nem véletlenül a Dél-Afrikában zajló futball világbajnokság idejére került ütemezésre.

Mindenki emlékszik, mennyi fanyalgás és kétely kísérte ennek a mindennél népszerűbb sportág világbajnokságának előkészületeit. Az örök kérdők már azt is kétségbe vonták, hogy „jár-e” Afrikának ilyen rangos esemény, pusztán azért, mert a kontinensek közül egyedül itt nem rendeztek még vb-t. Majd azzal riogattak, hogy nem készülnek el időben a stadionok. Elkészültek, ráadásul világszínvonalon. Ekkor került terítékre a bűnözés kérdése, mintha mindenki áldozattá válna, aki csak beteszi a lábát Dél-Afrikába. A jó előre beharangozott szenzáció ezúttal is elmaradt, a megerősített rendőrség, a szervezők előrelátása és kitartó munkája nyugodt körülményeket eredményezett. Az utolsó kísérlet már némileg bágyadtabb volt, közvetlenül a vb megnyitója előtt sokan azért kezdtek el aggódni, vajon megtöltik-e majd a szurkolók a stadionokat? Ezeknek későbbi hasznosíthatóságát is már idejekorán kétségbe vonták a sok egyéb, a vb-re időzített infrastrukturális fejlesztéssel együtt. Nem a kárognak lett és lesz igazuk ezekben a dolgokban sem. Egyedül az afrikai csapatok sikeres szereplésének elmaradásában lehet igazuk, a mai erőviszonyok tükrében bizony kisebbfajta csodával érne fel már az is, ha akár csak egyetlen afrikai csapat eljutna az középdöntőig. Ám azt is tudjuk, hogy a részvétel, s nem a győzelem a fontos... S ebben az esetben ez komolyan is vehető.

Afrikának ma sikerre van persze szüksége, de az a siker sokféle lehet. A szerencse forgandó, a labda kelek, viszont egy ekkora világesemény sikeres lebonyolítása már messze nem a véletleneken múlik. A világ szeme ezekben a hetekben Dél-Afrikán, s vele együtt Afrikán van, s végre nem negatív összefüggésben. A sport, különösen a labdarúgás ráadásul olyan kohéziós erőt képvisel arrafelé, amelyhez fogható minálunk talán csak az aranycsapat tudott. Egy sikeres világbajnokság megrendezése – akár-

Lectori salutem!

melyik nemzeti tizenegy nyerje is azt – önmagában még nem jelenti az „afropesszimizmus” hosszúra nyúlt évtizedeinek meghaladását, de fontos jelzés arra, hogy a kontinens fel akar és tud zárkózni a világ többi részéhez. S ha az irány jó, akkor már csak idő és kitartás kérdése, hogy ez mikor következik el. Akárcsak az, hogy egyszer afrikai ország nyerje a futball világbajnokságot.

*Dr. Búr Gábor
főszerkesztő*

AFRIKA és a mozgás elválaszthatatlanok egymástól. A zene, a ritmus a mindennapok része, a táncot, az önfeledt szórakozást a napfény kódolta az afrikai emberekre. A sport a közösségi élet fontos része, az utcákon, tereken srácok rúgják a bőrt, a gyerekek arcán hatalmas mosoly: ma te lőttél gólt, holnap én fogok. A gólokat ezekben a hetekben a dél-afrikai stadionokban rúgják. A labdarúgó világbajnokság megrendezésével Dél-Afrika hatalmas lehetőséget kapott, több százmillió ember figyelmé legalább

néhány napra a fekete kontinensre és erre a csodaszép és változatos országra terelődik. A sokat emlegetett problémák mellett kevés szó esik az összefogás erejéről. Afrikát még talán sohasem kovácsolta úgy össze egy esemény mint most. Mindenki felelősnek érzi magát a torna sikeréért, mindenki a legjobb, legszebb arcát igyekszik mutatni. Ez teszi a jövőbe vetett hitet még fontosabbá. A hitet, hogy a sport, a közös szurkolás, a siker íze közelebb hozza Afrikát hozzánk is. A foci jó helyen van, a foci megint hazaérkezett.

Roger Milla legendás gólöröme
<http://www.uboatallthepics.tv/56192552.jpg>

CSAK EGY KEVÉS HIÁNYZIK

Afrikai csapatok a
labdarúgó világbajnokságokon

Glied Viktor

AZON a fülledt kilencvenes itáliai éjszakán, a milánói San Siro stadionban megtörtént a csoda. A kameruniak rutinos támadója, Omam Biyik a 67. percben felemelkedett egy ártatlannak tűnő beadásra és felhőfejjel a kapu felé bólintotta a labdát. A játékszer az argentin kapus kezei között, egészen furcsa módon jutott a hálóba. Pedig a nyitómérkőzés nagyon simának ígérkezett, így gondolta az a 73 000 helyszínen helyet foglaló szurkoló és a több tízmillió, TV-készülékek előtt ülő néző is aznap este. A Diego Maradonával felálló világbajnok kezd egy afrikai csapat ellen. Nem volt ember a világon, aki ne a dél-amerikaiak győzelmét jósolta volna... Ahogy telt az idő, az argentinok egyre nagyobb erőket mozgósítottak az egyenlítésért. Csatáiraik már saját térfelük feléig hátrahúzódtak, hogy azután labdával rohamozzák a kameruni kaput. Caniggia azon a napon szinte egymaga alkotta a kék-fehérek támadósorát, hol a szélen robogott el, hol saját 16-osa előtt szerzett labdát és onnan tört előre. Az eredmény azonban minden esetben ugyanaz volt, a kameruni védők egyszerűen letarolták. Ennek meg is lett a következménye, két afrikai került a kiállítás sorsára, ráadásul Benjamin Massing úgy, hogy a világbajnokságok történetének egyik legdurvább szabálytalanságát követte el az argentinok támadója ellen. Az állás azonban nem változott, a szelídíthetetlen oroszlánok győztek a nyitómérkőzésen és a világ legnagyobb megdöbbenésére megkezdték páratlan menetelésüket.

Pedig abban az évben, 1990-ben több csoda is történt, történelmi események zajlottak a világban. Véget ért a hidegháború, a szocialista blokk felbomlott, a szabadság érzése eufórikus hullámokban öntötte el Európát. Szurkolók százezrei özön-

A bafana bafana
<http://z.about.com/d/goufrical/1/0/X/L/93055641.jpg>

lőtték el Olaszországot, az ősi itáliai városok örült színekavalkádban pompáztak, a meccsek alatt kiürültek az utcák, a kávézók és sörözők azonban megteltek drukkerekkel. Az emberiség legnagyobb vallása, a futball hazaérkezett, megkezdődött az 1990-es labdarúgó világbajnokság. A nyitómeccsen Kamerun óriási csatában győzött Argentína ellen. Az elemzők értetlenül álltak az eredmény előtt, pedig már 1982-ben, a spanyolországi mundialén bontogatta szárnyait egy olyan afrikai generáció, amely kezdte eltanulni a labdarúgás csínját-bínját. A nyolcvanas években egyre több afrikai fiatal került nyugat-európai profi klubokhoz, ők már fizikálisan is fel tudták venni a versenyt európai, dél-amerikai társaikkal. Csapatként azonban nem szerepeltek jól, a taktikai fegyvelem abszolút hiányzott a játékból, nem tartották be a szövetségi kapitányok kéréseit, védekezésük lyukas volt, a lesreállítást sorozatban elvétették. 1974-ben Zaire volt az első afrikai csapat, amely kijutott a világbajnokságra, azonban egyetlen pont és rúgott gól nélkül távozott az NSZK-ban rendezett megmérettetésről. Ezután alakult ki az a kép a fekete kontinens csapatairól, hogy csupán pofozógép szerepét töltik be a világ labdarúgásában, és az igazság az, hogy volt is ebben a megalázó jelzőben igazság. Azonban, amikor 1978-ban, Argentínában Tunézia legyűrte a jó erővel felálló Mexikót, és afrikai csapatként először aratott győ-

zelmet a világbajnokságok történetében, majd 0-0-s döntetlent játszott az NSZK csapatával, sokan felkapták a fejüket. Az igazi áttörés azonban még váratott magára, az észak-afrikai csapat a szerencsétlen körbeverések miatt nem jutott tovább a csoportjából.

Az 1982-es spanyolországi viadala a FIFA döntése értelmében már kettő afrikai ország kvalifikálhatta magát. Nagy meglepetésre Algéria mellett Kamerun jutott ki a tornára, köszönhetően az akkor már Franciaországban profiskodó Roger Milla fantasztikus játéknak. Végül egyik afrikai csapat sem jutott tovább a csoportjából, de Kamerun nem talált legyőzőre, Algéria pedig egy hajszállal maradt le a nyolcaddöntőről. A zöld-sárga oroszánok három döntetlennel, a sivatagi rókák pedig két győzelemmel és egy vereséggel búcsúztak, úgy, hogy hatalmas csatában legyőzték a későbbi döntős NSZK csapatát. A káprázatos cseleiről ismert, Paris Saint-Germain is megjárt algériai Szalah Asszad két gólt is szerzett a csoportmérkőzések alatt, így ő lett az első, világszerte ismert és elismert afrikai focista. Asszad és Milla játékát, vagy Nkono óriási védekeit látva 1982-öt követően már senkinek nem jutott eszébe, hogy lesajnálja az afrikai csapatokat. A vb után hirtelen megnőtt a kereslet az afrikai fiatalok iránt, az európai megfigyelők előszeretettel tettek ajánlatot kameruni, algériai, tunéziai vagy

marokkói kluboknak. Négy év múlva, Mexikóban végképp beigazolódott, hogy az afrikai válogatottnaknak helyük van a legjobbak között. A napjainkat jellemző totális futball első jelei már megjelentek a csapatok játékában. A sorok összerosódtak, szinte minden játékos kapott védekező és támadó feladatokat egyaránt, a futómennyiség pedig minden addigi elképzelést felülmúlt. A két kijutott afrikai csapat, Marokkó és Algéria nagy reményekkel vágott neki a viadalnak. Algéria nehéz csoportba került, erejéből csupán egy csendes döntetlenre futotta Észak-Írország ellen, azonban Marokkó – szintén kemény csoportban – hihetetlen játékot produkált. A brazil szövetségi kapitány vezette csapat ik-szelt Lengyelországgal, Angliával, majd a mindent eldöntő mérkőzésen, Kahiri duplájával legyőzte Portugália csapatát és csoportelsőként ment tovább. A nyolcaddöntőben Marokkó sokáig tartotta magát az NSZK ellen, a döntő találatot csupán a 87. percben szerezte meg a németek világlklasszisa, Lothar Matthäus. Az észak-afrikaiak kiestek, de mindenképpen érezte, a nagy áttörés előbb-utóbb megtörténik.

Erre 1990-ben került sor. A két, kvalifikációt nyert ország, Kamerun és Egyiptom is nagy reményekkel vágott neki a küzdelmeknek. Míg Egyiptom inkább a hazai bajnokságban szereplő játékosokra épített, addig a kameruni tizenegyben számos idegenlégiós kapott helyet. Közülük is kiemelkedett a nagy öreg, a 38 éves Roger Milla, a kitűnően fejelő Omam Biyik, vagy testvére Kana Biyik és persze az Espanyol légiója, a pumamozgású kapus, Thomas Nkono. A fogadóirodák mindkét afrikai csapatot leírta, csoportjukból történő továbbjutásuk szinte lehetetlen feladatnak látszott. Egyiptom annak rendje, s módja szerint el is vérzett a három mérkőzésen, de nem játszott rosszul. Az első fordulón leikszelt Hollandiával, majd Írországgal és az utolsó meccs előtt bizakodva várta a mindent eldöntő összecsapást Anglia ellen. 1990. június 21-én egészen „véletlenül” a meccs színnyelén, Cagliariiban horgonyzott az egyiptomi haditengerészet egyik legnagyobb hajója. A várost ellepték az egyiptomi matrózok és angol szurkolók, az éneklési párbajt hol egyik, hol másik csoport nyerte. Annak ellenére, hogy több ezer rendőr felügyelt a közbiztonságra, a város több pontján összetűzések törtek ki a két ország szurkolói és a karhatalom között. A stadion már a mérkőzés előtt órákkal tömve volt. A hóféhérbe öltözött egyiptomi tengerészek és a továbbjutás lehetőségétől megrészegült angol szurkolók fergeteges hangulatot teremtettek. Az eufória és a hihetetlen feszültség érződött a játékosokon is. A Gary Linekert, Paul Gascoignet és David Plattet is soraiban tudó európai csapat min-

dent egy lapra feltéve támadott, míg Egyiptom leginkább védekezett és igyekezett a kontrákra építeni. A brutálisan kemény meccset végül Wright döntötte el egy fejesgóllal az 58. percben. Ha a fáraók egyenlíteni tudtak volna, az a fura helyzet áll elő, hogy minden csapat ugyanannyi ponttal és lőtt góllal végzett volna a csoportban. De Egyiptom nem tudott gólt lőni. Anglia továbbjutott, de még várt rá egy kőkemény összecsapás a világbajnokságok történetének egyik legvitatottabb mérkőzésén... Kamerun félelmetesen kezdte a mundiólét. A B csoportban legyőzte Argentínát és Romániát, majd csúfos, 4-0-s vereség is belefért számukra a Szovjetunió ellen. Az oroszok a legjobb tizenhat között Kolumbiával mérkőztek. Azzal a csapattal, mely akkoriban az egyik legerősebb dél-amerikai együttesnek számított, hiszen olyan nevek erősítették, mint a virtuóz kapus René Higuita, vagy a különös frizurájú cselkirály, Carlos Valderrama. A csapatok nem bírtak egymással a vendes játékidőben, a hosszabításban azonban a csereként pályára lépett Roger Milla eldöntötte a találkozót. A kameruni csodacsatár a 106. percben kissé kisodródva rúgott hatalmas gólt, majd három perccel később elcsente a felpálya körül cselezgető kolumbiai kapus lábáról a labdát és az üres kapuba tálalt. Milla a gólok után kiszaladt a szögletzászlóhoz és vidám csípőtáncot lejtett, amely azután védjegyévé vált, a következő generációk pedig sorra lemásolták, „továbbfejlesztették” a sajátos gólörömet. A stadion tombolt, még az sem szegte a szurkolók kedvét, hogy Kolumbia szépíteni tudott. Kamerun továbbjutott és Nápolyban várta a fáraókat kiejtő Angliát. Bár az oroszok igazolták tudásukat és elszántságukat, a britek nem vették komolyan az afrikaiak játékerejét. És úgy tűnt igazuk is van. A negyeddöntő mérkőzés elején Lineker fejt szép gólt és úgy látszott, el is dőlt a találkozó sorsa. Azután pályára lépett Milla... Előbb a felrúgásáért megítélt büntetőt értékesítette Kamerun, majd egy kiugratásból Ekéké is eredményes volt, fordult a kocka. Anglia elkeseredetten támadta a kameruni kaput, de ahogy ez lenni szokott, már semmi nem jött össze a szigetország csapatának. Egészen a 83. percre, amikor a kapu felé törő Linekert elkaszálták a büntetőterületen belül. A tizenegyest a sértett értékesítette, jöhetett a hosszabítás. A kiélezett mérkőzésekhez szokott angol játékosok jobban bírták a feszültséget. A túlóra második felidejében Gascoigne passzából Lineker egyedül tört kapura, egy csel után a védő és a kapus a tizenhatoson belül együttes erővel vitték földre. Sokan azóta is csalást kiáltanak, a megítélt büntető sokáig szóbeszéd tárgya volt. Kamerun végül búcsúzott a további küzdelmektől, de játékosai, főként

Nigéria-Olaszország nyolcaddöntő, 1994
http://www.sporting-heroes.net/files_footballworldcup/EGUAVOEN_A_19940705_GH_T.jpg

A szenegáli sztár El-Hadji Diouf

Az algériai válogatott az egyiptomiak elleni győztes meccs után
 Forrás: REUTERS/Mohamed Nureldin Abdallah (Sudan Sport Soccer)

Milla örökké beírták magukat a futballtörténelem nagyjai közé. A világbajnokság után nyilvánvalóvá vált, hogy a tornákon való jó szereplés felkelti az európai klubok figyelmét. Ha egy afrikai játékos jól játszik, akár több, kecsesgetető ajánlat közül is választhat, így nem mindegy ki kerül be a csapatba és ott milyen teljesítményt nyújt. A tornák a kilencvenes években igazi játékospiaccá is váltak.

Az 1994-es, Egyesült Államokban rendezett VB előtt mindenki a „legek”-ről beszélt. A legnagyobb nézőszám, a legtöbb, stadionban elhelyezett kamera, a legtöbb közvetítő tévétársaság. Fantasztikus küzdelemre számított tehát a világ, azonban az infrastruktúra színvonalához a csapatok nem tudtak (vagy nem is akartak) felőni. Anglia és Franciaország ki sem jutott, számos nagy csapat, mint Argentína, vagy Oroszország már a csoportkörben elvázott, Maradona kokainbotrányba keveredett, a német sztárt, Stefan Effenberget pedig egy félresikerült megjegyzés miatt a szövetségi kapitány hazaküldte. A három afrikai csapatból kettőnek szintén nem hozott sikereket a világbajnokság. Marokkó pont nélkül búcsúzott, míg a csapat fiatalításába kezdő Kamerun három meccs alatt egy pontot szerzett, 6-1-re kapott ki a szintén gyengélkedő Oroszországtól és csendben utazhatott haza. Volt azonban egy meglepetéscsapat, amely majdnem meg tudta ismételni az oroszánok négy évvel azelőtti sikereit. Nigéria fiatal, de tapasztalt csapattal és a rutinos holland szövetségi kapitánnyal, Clemens Westerhoffal érkezett Amerikába. A zöld sasok magabiztosan nyerték meg az 1994 tavaszán zajló Afrikai Nemzetek Kupája küzdelemsorozatát és érezni lehetett, hogy ez a társaság akár többre is hívott. A játékosok szinte kivétel nélkül európai klubokban játszottak. A nagy nevek közül Okechukwu a Fenerbahceban, Finidi az Ajaxban, Yekini a Setubalban, Amokachi a Brugge-ben, Ikpeba a Monacóban, Okocha az Eintracht Frankfurtban, Oliseh pedig a Liege-ben rúgta a bőrt. A középpályás és támadósor hihetetlenül erős volt, a játékosok tudása semmiben nem tért el az élcsapatokban szereplőktől. Ennek megfelelően Nigéria nagyon jól kezdte a csoportmeccseket. A sasok az első összecsapáson szinte lelépték a Sztoicskovval és Lecskovval felálló Bulgáriát, majd következett Argentína. Az afrikaiak meglepő, de annál logikusabb taktikát választottak a találkozóra. Keménységükkel, néhol brutális belemenéseikkel a kezdés után leblokkolták a dél-amerikai játékosokat, majd a védekezésből rögtön fordítottak és villámgyors játékosaik előzőlötték az argentinok tétlét. Ennek köszönhetően meg is szerezték a vezetést, egy leszyanus helyzetből Siasia volt eredményes. Argentína azután össze-

Elefántcsontpart nemzeti tizenegye

kapta magát, először egy kipattanó labdából egyenlített, majd Maradona zseniális kiugratását követően Caniggia találatával megfordította a mérkőzést. Nigéria vereséget szenvedett ugyan, de az utolsó fordulóban Finidi és Amokachi góljaival simán verte a rendkívül gyenge Görögországot és továbbjutott. A nyolcaddöntőben az afrikaiak azzal az Olaszországgal találkoztak, amely nagy nehézségek árán jutott tovább csoportjából és nem lehetett tudni, mikor talál önmagára. A mérkőzést iszonyatos melegben és nagy páratartalom mellett játszották Bostonban, ezért mindenki arra számított, hogy ez majd Nigériának kedvez, azonban az Európában légiós-kodó sasok éppúgy nem voltak már hozzászokva a szokatlanul nagy meleghez, mint az olaszok. Álmosan kezdődött az összecsapás, Nigéria megint az Argentína elleni taktikát alkalmazta, és úgy tűnt, ezúttal sikerrel teszi. Egy beadást követően Amunike már a 26. percben megszerezte a vezetést Nigériának, majd Zola kiállítását követően úgy tűnt, az afrikaiak továbbjutnak a legjobb nyolc közé. Jött azonban Roberto Baggio és Mussi beadásából a 89. percben egyenlített. A nigériai sztárok, mint az afrikai játékosok többsége nem bírták elviselni a nagy lelki nyomást, a kiélezett küzdelmet. Nem koncentráltak a mérkőzés lefújásáig, szinte a saját tizenhatosuk felénél védekeztek és ennek meg is lett az ered-

ménye. A hosszabbításban törvénytörő volt a hiba, egy teljesen ártatlannak tűnő beívelést követően az egyik zöld-fehér védő letarolta Benarrivot a tizenhatoson belül, a büntetőt pedig Baggio értékesítette. Hasonlóan mint Kamerun 1990-ben, most Nigéria búcsúzott egy tizenegyes miatt.

Négy évvel később a világbajnokság visszatért Európába. Az 1998-as franciaországi viadal előtt mindössze két kérdés foglalkoztatta a szakértőket. Az egyik, hogy Brazília meg tudja-e ismételni amerikai sikerét, a másik, hogy a harminckettő résztvevőre bővített keret következtében nem lesznek-e „túl könnyű” mérkőzések, azaz tényleg csak a legjobbak vannak jelen Franciaországban. Sokan azzal érveltek, hogy a vb nem a kiváltságosok sajátja, helyet kell adni kisebb futballhatalmaknak is, talán képesek meglepetést okozni és színesítik a palettát. A brazilok legendája, Pelé többször is lenyilatkozta a megmérettetés előtt, hogy nem tartja kizártnak egy afrikai csapat végső győzelmét sem. A sajtó azonban kigúnyolta az egykori csatárfenomént, mondván, a fekete kontinens együttese – bár egyénileg rendkívül képzettek és fizikálisan felveszik a versenyt a nagyokkal – nem funkcionálnak igazi csapatként, egyénieskednek és gyorsan összeroppannak a teher alatt. Afrika 1998-tól öt csapatot kvalifikálhatott a tornára. Tunézia és Kamerun nem

hagyott különösebb nyomot, bár előbbi egy, utóbbi két döntetlent elért a csoportjában. Új résztvevőként a dél-afrikai válogatot is bemutatkozhatott Franciaországban. Kamerunhoz hasonlóan a bafana bafana is két iksszel búcsúzott a küzdelmekről, de szimpatikus, látványos játéka következtében sokak kedvencévé vált. Marokkó azonban már a szakma elismerését is kivívta. Az észak-afrikaiak mezőnyjátéka rendkívül imponáló volt, gyorspasszos játékuk a legjobbakat idézte, azonban a kapu előtt rendre megtorpantak. A marokkói csapat Mustafa Hadji vezetésével 2-2-öt játszott Norvégiaival, majd vereséget szenvedett Brazíliától. Az utolsó csoportmérkőzésen, Skócia ellen, amikor már nem nyomta a vállukat a továbbjutás terhe, simán győztek 3-0-ra, de Brazília furcsa veresége miatt végül kiesetek. Marokkó villámgyors csatárait, Bassirt és Haddat egyszerűen nem tudták tartani a lassú és körülményes skót védők. Nigéria viszont ott folytatta, ahol 1994-ben abbahagyta. A világljáró szerb edző, Bora Milutinović csapata némiképp kicserélődött, de az új játékosok, mint az Interben játszó Kanu és West, Lawal, vagy a Chelsea-ben profiskodó Babayaro remekül beilleszkedtek a válogatottba. A sasok a titkos esélyesként is számon tartott spanyol csapat ellen kezdtek és úgy tűnt, a hispánok be is húzzák a csoport nyitómeccsét. Raulék kétszer is vezetést szereztek, azonban Nigéria mindannyiszor egyenlítet tudott. Már szinte mindenki elkönyvelte a döntetlent, amikor a 77. percben egy röviden kivágott labdára Sunday Oliseh csapott le és harminc méterről óriási gólt lőtt a spanyol kapu jobb oldalába. A csoport legerősebbje elleni nagy diadal azt jelentette, hogy a zöld-fehérek nyugodtan játszhattak a további mérkőzéseken. Még az is belefért, hogy a bolgárok elleni 1-0-ás győzelem után vereséget szenvedjenek Paraguaytól és ezáltal kiejtsék Spanyolországot. A legjobb tizenhat között aztán Dánia érkezett és az afrikaiak fellélegeztek, végre nem egy nagyágyú jutott nekik ellenfélül. Nigéria ezúttal nagyon elszámította magát, mert az északiak egyszerűen szétfutották az energálatlan mozgó afrikai csillagokat. A szédületes napot kifogó, Laudrup fivérek vezetete dán alakulat már 4-0-ra is vezetett, a szépítő gólt Babangida szerezte. A sajtó a mérkőzés után támadta a nigériai csapatot. Az újságok szerint az afrikai együttes úgy érezte, már megtette, ami elő lett írva számára, azaz továbbjutott a csoportjából, de utána már nem hajtott teljes erőbedobással. Az igazsághoz hozzátartozik, hogy Dánia akár 8-1-re is hozhatta volna a meccset, ha minden helyzetét értékesíti. Beigazolódott az a sokat emlegetett futballtörvény, hogy amennyiben egy mérkőzést direkt „el-lazsál” egy csapat (jelen esetben a paraguayit), on-

nan már nagyon nehéz felrázni a társaságot. Franciaországban már titkos favoritként tekintettek Nigériára, azonban a sasok nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket. Nem úgy a gallok, akik nem csak a világbajnokságon győztek, de 2000-ben az Európa-bajnoki címet is megszerezték. A 2002-es japán-dél-koreai vb-n egy dolog biztosan motiválta a résztvevő csapatokat: le kell győzni Franciaországot! Mindenáron!

Kamerun, Nigéria, Tunézia és a Dél-afrikai Köztársaság mellett vb újoncként Szenegál kvalifikálta csapatát a 2002-es küzdelemre. A playboy kinézetű szövetségi kapitány, az iszlám hitre áttért Bruno Metsu által dirigált nyugat-afrikai társulatot nagyon jó nevek alkották. A középpályás és csatársor tagjai kivétel nélkül Franciaországban profiskodtak, minden adott volt tehát egy jó szerepléshez. Közülük is kiemelkedett a virtuóz játéktudású El Hadji Diouf és a Lens-ban játszó Henri Camara. A két zseni meccseket volt képes eldönteni, amennyiben jó napot fogtak ki. Külön pikantériával szolgált, hogy Teranga oroslánjai a nyitómérkőzést Franciaország, a volt gyarmattartó ellen játszották. Hatalmas várakozással tekintett a közvélemény a mérkőzés elé, nem volt kérdés, hogy a gallok győznek, az egyetlen bizonytalan pont az volt, hogy hány góllal. Szenegál azonban nem ijedt meg, játékosai szétfutották a fáradt, motiválatlan és valljuk be, peches franciákat. Trezeguet és Henry csak kapufáig jutottak, míg Diouf elfutására és beadására érkezett Douba Diop és a kapusról elé pattanó labdát besodorta a hálóba. Megint óriási meglepetés született és ez csak a kezdet volt... Sem Nigéria, sem Tunézia nem tudta megismételni korábbi sikereit, mindkét csapat egy döntetlennel búcsúzott a viadaltól. Kamerunt a szokássá váló lelki teher alatt történt összeroppadás ejtette ki. Az Olembével, Songgal, Geremivel, Eto'-val felálló szelídíthetetlen oroslánok az utolsó fordulóban még továbbjutásra álltak csoportjukban. Ellenfelük az a Németország volt, melyet idősebb, de rutinos játékosok alkottak. A borzalmasan durva mérkőzésen egy német és egy kameruni játékost is kiállítottak. Egy zseniális kiugratást követően az emberhátrányban játszó európai csapat szerzett vezetést az 50. percben. Innentől kezdve az afrikaiak csak futottak az eredmény után, nem volt meglepő tehát, mikor a 79. percben Klose is betalált. Az Afrika Kupa győztes nagy csalódást okozott, a küllönc kapitány, Winnie Schäfer csapatától továbbjutást vártak. Nem sikerült a továbblépés a dél-afrikai együttesnek sem, pedig csak egy hajszálon múlt a sikerük. A bafana bafana viszonylag egyszerű csoportba került, mind Szlovénia, mind Paraguay verhető ellenfélnek tűnt. Mindenkit egy dolog foglalkozta-

Óriáslabdák Fokváros központjában

tott: Spanyolország hogy fog állni az utolsó forduló előtt. Dél-Afrika leikszelt Paraguayjal, majd legyőzte az enervált Szlovéniát és bizakodva várta a már továbbjutott hispán alakulatót. A McCarthy és Radebe irányította afrikai gárda megszépen kezdett, Raul egy kapusról kicsorgó labdára lecsapott és már a 4. percben megszerezte a vezetést a spanyoloknak. Mint később kiderült, a hatalmas kapushiba Dél-Afrika kiesését eredményezte. Bár Arendse később óriási védéseket mutatott be és ezzel igyekezett jóvátenni hibáját, Mendieta és Raul is eredményes volt, így az afrikai csapat 3-2-re kikapott és búcsúzott a további küzdelmekről. Szenegál viszont átvette a „fekete ló” szerepét. Játéka kiszámíthatatlan volt, csatárai a legváratlanabb húzásokkal sokkolták az ellenfél hátvédcsorát. A Dánia elleni 1-1-es döntetlen azt jelentette, hogy Metsu csapata ki-ki meccset játszhatott Uruguayjal. Dioufék a franciák ellen alkalmazott taktikára építettek, villámgyorsan elfutottak a széleken, a beadásokra pedig érkeztek a belső támadók. Ennek köszönhetően Szenegál 3-0-ra elhúzott és a zsebében érezte a továbbjutást. A dél-amerikai együttes azonban nem adta fel és Diego Forlan bombagólja után már csak idő kérdése volt, mikor jön az egyenlítés. A végeredmény 3-3 lett és ez azt jelentette, hogy Szenegál Oitában csaphat össze az F csoportból első helyen továbblépett Svédországgal. A szakértők azt jóslták, hogy az európai

gárda lehengerli az eddig szépen teljesítő, de fáradtnak tűnő Teranga oroszlánjait. Nem így történt... Metsu úgy küldte ki csapatát, hogy csak a győzelem elfogadható számukra, a francia edző fanatizálta játékosait. A vb legjobb meccsén Henrik Larsson ugyan egy fejesből vezetést szerzett, de Camara egy csodaszép egyéni akció végén egalizált. Mivel a rendes játékidőben nem született több gól, jöhetett a hosszabbítás és az aranygól... Mindkét gárda nyílt sisakkal játszott, a végső erőket is mozgósították a győzelem érdekében. A svédek óriási kapufáját követően a 103. percben Henri Camara kapott jó labdát a 16-os előtt és finoman gurított Hedman mellett a hálóba. Dakar utcái elnéptelenedtek a mérkőzés idejére, a lefújást követően szurkolók tízezrei özönlöttek el az utcákat, népünnepély alakult ki. Abdulaye Wade elnök TV-nyilatkozatban köszönte meg a győzelmet, az iszlám vezetők Camara dicsőségét zengték. A csapat tagjai többször lenyilatkozták, hogy inntól kezdve minden meccset ajándéknak tekintenek. Oszakában Törökország várt az afrikai társaságra. Az a török gárda, melyben számos Európában játszó sztár kapott helyet. A Rüstüvel, Alpayjal, Hasan Sással, vagy Hakan Sükkürel felálló tizenegy viszonylag sima mérkőzésen jutott tovább a házigazda Japánon a legjobb nyolc közé. A mérkőzést nagy erővel kezdte Szenegál és szerzett is egy lessgól, azonban ezzel ki is pukkadta a támadójátéka.

Dél-afrikai gyerekek
<http://www.fticr.com/photos/43066879@N06/4612240584/in/pool-2010worldcup> Forrás: Mr. Baggins

Törökország frissebb volt, játékán érződött a kíváncsiság. Mivel az összecsapás 0-0-ra végződött, következett a hosszabbítás, ahol már egyértelmű volt, hogy az afrikai csapat a tizenegyes rúgásokra apellál. A törökök azonban nem így gondolták. Egy gyors elfutást követően a szélről érkező beadásra İlhan Mansız érkezett és mesterien pörgetett a kapu jobb oldalá-

ba. Szenegál nagy menetelést követően kiesett, de újra felélesztette a reményt! Lehet afrikai csapat a világ legjobbjai között.

A 2006-os németországi világbajnokságon „felborult a világ rendje”. Az afrikai focinagyhatalmak közül sem Kamerun és Nigéria, sem Marokkó nem tudta kvalifikálni magát a megmérettetésre. Utazhatott

azonban Európába Angola, Elefántcsontpart, Ghána, Togo és Tunézia. Angola mindössze egy mérkőzést veszített el a selejtezők során, sokan arról álmodtak, hogy a nyugat-afrikai ország meg tudja ismételni Szenegál 2002-es sikerét, netán hosszabb tartózkodásra is berendezkedhet. Az igazán nagy nevek azonban az elefántcsontparti és ghánai csapatban játszottak.

Az elefántoknál Drogba, Kolo Toure, vagy Keita, míg a fekete csillagok együttesében Essien, Appiah és Muntari egymaga is képes volt meccseket eldönteni. Togo simán, nulla ponttal, Elefántcsontpart egy nagyon kemény csoportból három ponttal, Tunézia egy döntetlennel, míg Angola két iksszel a tarsolyában búcsúzott a vb-től. Míg az újoncok esetében a rutintalanságot hozták fel fő indokként a rossz szereplésre, addig a tunéziai sajtó a kapitányt, a francia Roger Lemerret hibáztatta, mert egy összeszólalkozás miatt nem vitte ki a tornára Szalim Benachourt, a piros-fehérek akkori legjobbját. Elefántcsontpart esetében megint igazolódott az a régi igazság, hogy sok jó játékos még nem alkot igazi csapatot. Egy elefántcsontparti szintű, világsztárok által tűzdelt csapat talán eséllyel vehette volna fel a küzdelmet Argentína és Hollandia ellen is, amennyiben játékosai nem érkeznek hullafáradtan a vb-t megelőző összetartásra. Igaz azonban, hogy az idényben lejátszott rengeteg mérkőzés és a hosszú szezon minden csapatot egyaránt sújtotta. A ghánai játékosok fizikálisan kiemelkedtek az afrikai mezőnyből, félelmetes testi adottságaikat jól használták ki a selejtezők során. Miután két elkerülhető védekezési hibának köszönhetően a csillagok sima vereséget szenvedtek Olaszországtól, a második fordulóban azzal a Csehországgal talákoztak, amely a nyitókörben 3-0-ra verte az Egyesült Államok együttesét. Nedvedék alighanem középszínnek vették a győzelmet, mert rendkívül álmosan kezdtek, majd miután Asamoah Gyan matolta a cseh kapust, csak rohantak az eredmény után. A ghánaiak számára még az is belefért, hogy kihagytak egy erősen véleményes tizenegyest és fél tucat óriási helyzetet a második félidőben. Végül magabiztosan győztek 2-0-ra és az utolsó fordulóban egyszerűen átgázoltak az amerikai válogatotton is. A legjobb tizenhat között azután Brazília volt az ellenfél. Az ötszörös világbajnoktól nem szégyen ugyan kikapni, a dél-amerikai sztárok azonban nagyon sima vereséget mértek az afrikai gárdára. A ghánai játékosok úgy sétáltak ki a pályára, hogy tudták, számukra nem sok babér terem ezen a napon. A történelem 2006-ban sem cáfolta meg önmagát, az egyetlen továbbjutott afrikai csapat a nyolcaddöntőben vérzett el. A világ labdarúgása a kétezres években megint nagyot lépett, a sokfutásos, gyorspasszos játék és a betonbiztos védelem a siker alapvető feltételévé vált. A kis pluszt a kreativitás, a váratlan húzások, cselek és hajszálpontos passzok jelentik. Ebben pedig az afrikai játékosok jók. Vajon csapatként is tudnak egyszer egymásért küzdeni? Ha kijön a lépés és a szerencse is melléjük szegődik, akár már Dél-Afrikában a legjobb négy között találkozhatunk valamelyikükkel.

*Elérkezett a
várva várt pillanat*

2010. június 11-én elrajtolt a 19. labdarúgó-világbajnokság
Írta: Vörös Zoltán

Afrika (de legalábbis a Dél-afrikai Köztársaság) ideje érkezett! – határozta el a Nemzetközi Labdarúgó Szövetség (FIFA), mikor a 2010-es világbajnokság megrendezéséről döntött. A felkiáltójel azonban ponttá silányult, majd kérdőjellé változott, ahogy közeledett a nagy esemény. Rengeteg hiányosság, a félig kész stadion-beruházások, sztrájkok, katasztrofális biztonsági helyzet és félelmek jellemezték az utóbbi két-három évet. A FIFA azonban minden gond ellenére kitartott álláspontja mellett, ráadásul cáfolta egy B-tervről szóló híreket, mely mindenképpen pozitív üzenet volt Afrikának és a rendező országnak egyaránt. Közben azonban elvetette a tornarendezés rotációs elven működő, éppen csak kialakított rendszerét, mellyel lényegében egyértelművé tette, hogy afrikai ország nem fog a közeljövőben vb-t rendezni. Ez utóbbi döntés azonban senkit nem érintett igazán: Brazília már megkapta esélyét a 2014-es világesemény megszervezésére, a rendezésért tolongó európai országok előtt pedig megnyílt az út, hogy hosszú évekre saját kontinensükre korlátozzák a vb megrendezésének jogát. Afrika pedig várakozott és aggódott, nem tudta ugyanis, miként fog elsülni a világ, az olimpiai játékokat követő, talán legnagyobb sportrendezvénye. Vajon valóban itt volt-e az ideje, hogy Afrika is tornát rendezhessen?

A fokvárosi stadion az avató-mérkőzésen
 Forrás: wikipedia.org

A stadionok

A közbiztonság mellett a kétkedők egyik leghatasosabb és kétségkívül legfontosabb érve a stadionok építésének és felújításának folyamatára, egészen pontosan azok ijesztően lassú voltára vonatkozott. Joseph Blatter, a FIFA elnöke hiába nyilatkozta le hetente többször, hogy „*nincs B, C vagy D terv. A 2010-es világbajnokságot a Dél-afrikai Köztársaságban rendezik*”, az ő magabiztossága is megingott, amikor a munkások sztrájkjai és egyéb hátráltató tényezők miatt kézzelfogható közelségbe került a rendezvény bukása.

Dél-Afrika öt új stadiont épített, ötöt újított fel összesen 1,3 milliárd dollárnak megfelelő összegből. A pályák játékra alkalmasak ugyan, a stadionok környékét és a helyszínekhez kapcsolódó infrastruktúrát (parkolókat és tömegközlekedést) azonban még nem sikerült kiépíteni és megszervezni. A szurkolók és turisták beszámolóai alapján a pályákat övező csatateretek rendbetételére már nem lesz idő, a közlekedéshez kapcsolódó problémák pedig nem is igazán az infrastrukturális fejlesztések, sokkal inkább a káoszba hajló közbiztonság és a szervezetlenség miatt vannak napirenden. A legfonto-

sabb azonban, hogy a Labdarúgó Szövetség ellenőrei a bejárásokat követően, kicsit több mint két hónappal a világbajnokság kezdete előtt mind a tíz stadiont vb-mérkőzések rendezésére alkalmasnak találták. A fokvárosi Zöld Pont stadion már 2009-ben elkészült, a könnyen megközelíthető létesítmény a város nyújtotta lehetőségek miatt vélhetően az egyik legkedveltebb aréna lesz. A 69070 néző befogadására alkalmas pálya nyolc mérkőzésnek ad majd otthont. Az egyik legismertebb és a hazaiaknak talán legfontosabb létesítmény a johannesburgi Ellis Park stadion, mely a bővítéseknek köszönhetően 62567 ember befogadására alkalmas. Ebben az arénában hódította hatalmas meglepetésre el a dél-afrikai rögbi-válogatott 1995-ben a világbajnoki címet. Hét mérkőzést fognak itt rendezni. A világbajnokság központi helye azonban kétségkívül a Soccer City (Futballváros) névre keresztelt stadion lesz, ahol a nyitó- és a záró-mérkőzést, azaz a döntőt is megrendezik majd. Ezt a stadiont az afrikai labdarúgás egyik szívének tartják, számos nagy mérkőzést játszottak itt, a létesítmény a dél-afrikai politikai élet részévé is vált, mivel Nelson Mandela 1990-ben, börtönből való kiszabadulását követő-

en itt tartotta első nagy beszédét. A finálé mellett további hat találkozót rendeznek meg a 91141 néző befogadására alkalmas létesítményben. További helyszínek: a Port Elizabethben található 48000 fős Nelson Mandela Bay stadion, mely szintén nyolc mérkőzésnek ad otthont; a 70000 fős durbani stadion, melyben hét mérkőzés kerül lejátszásra; a bloemfonteini 48000 főt befogadó Free State stadion, mely hat mérkőzésnek ad majd otthont; a mindössze négy csoportmérkőzésnek otthont adó nelspruiti 43589 fős Mbombela stadion; a rustenburgi 44530 fő befogadására alkalmas Royal Bafokeng stadion, melyben hat mérkőzést rendeznek; a szintén hat találkozónak otthont adó pretoriai 51760 fős Loftus Versfeld stadion; és a polokwanei, négy csoportmérkőzésnek otthont adó 46000 fős Peter Mokaba stadion. Az arénák tehát készen állnak, az impozáns látványt nyújtó létesítmények minden bizonnyal megfelelnek majd mind a csapatok, mind a szurkolók igényeinek.

A jegyek

A négy évvel ezelőtti seregszemle idején már hónapokkal a rendezvény kezdete előtt elfogytak a jegyek, hatalmas volt a szur-

Újabb sztrájk a Futballváros mellett
 Forrás: Britannica.com

kolói érdeklődés. Ezzel szemben úgy nézett ki, az idei esemény nem vonz annyi nézőt. Persze sok tényező közrejátszhat ebben (gazdasági válság, a helyszín, a közbiztonságról szóló ijesztő hírek, a jegyek magas ára), mindenesetre lehangelő látvány lenne, ha üresen kongának a felújított vagy felépített stadionok.

A jegy-mizériát egy 2009-es FIFA sajtónyilatkozat indította el, noha akkor még nem tudhatuk, hogy a hírek mögött egészen más tények állnak. Az áprilisban kikerült anyag szerint a július 11-én sorra kerülő johannesburgi finálén kívül a nyitómérkőzésre és a két elődöntőre sem lehet már belépőt kapni. Teltházat jelentettek továbbá a vb-nek otthont adó városok közül Fokvárosban, Nelspruitban és Pretoriában. A hatalmas érdeklődés miatt a szervezők leállították a csapatbérletek árusítását Brazíliában, Ang-

A jegyautomaták
 Forrás: FIFA.com

liában, Argentínában, Hollandiában (!), Írországban és Ausztráliában. Ezekkel egy-egy válogatott összes találkozájára be lehet jutni, egészen a döntőig.

A nézőszám miatt tehát senki nem aggódott, elég volt a stadionok építésének csúszása miatt izgulni, mígnem egy évvel később, két hónappal a rendezvény kezdete előtt jött a hír, melyet már a FIFA volt kénytelen nyilvánosságra hozni: 2010 áprilisában fél-

millió jegy várt még gazdára! A tikettek nem fogytak a várt mértékben, így a FIFA kénytelen volt más eszközökhöz is nyúlni. A jegyek körüli huzavona miatt utólag már nem ezermes felelősségre vonni a szövetséget, de mindenképpen jelzésértékű ez a jövőre nézve és vélhetően sok pályázó esélyét csökkenteti a rendezésre: a világbajnokság ugyanis hatalmas üzlet, de a legtöbbet akkor lehet belőle „kihozni”, ha egy

Boldog munkások, ingyenjegyet kaptak
 Forrás: FIFA.com

nagy futballkultúrájú országban kerül megrendezésre az esemény, mint láthattuk 2006-ban Németország példáját, ahol kétszer nagyobb stadionokat is meg lehetett volna tölteni a szurkolókkal.

A FIFA tehát elkezdte árulni csak a helybélieknek is a belépőket, ráadásul nem a megszokott formában. A korábbi évekhez hasonlóan ugyanis idén sem kívánt eltérni gyakorlatától a szövetség és több-fordulós webes jegyértékesítést tervezett. Az értékesítés (már) ötödik fordulója a cikk írásának idején is él, a napokban fog befejeződni, a dél-afrikai polgárok azonban már a szupermarketekben és kihelyezett automatákból is beszerezhetik jegyeiket. A FIFA véleménye szerint ugyanis az is közrejátszhat (és vélhetően közre is játszik), hogy a szegény dél-afrikai lakosság nem tudja használni az internetet a tikketek megvásárláshoz. *„Hibát követtünk el, amikor korábban kizárólag az interneten árusítottuk a belépőket, mert úgy kevésbé hozzáférhető a szegényebb rétegek számára”* – tette hozzá a FIFA illetékese.

A helyieknek árusított jegyeknek köszönhetően nőtt az eladások száma, de egy hónappal a nyitómérkőzés előtt még mindig több mint 200 ezer jegy várt gazdára, sőt, még a nyitómeccsre érvényes jegyhez

is hozzájuthattak az érdeklődők. Danny Jordaan főszervező, aki egy hónappal korábban még aggodalmát fejezte ki az üres stadionok látványa miatt, már optimistább hangot ütött meg: *„A belépők 90 százaléka elkelt, és nincs kétségünk afelől, hogy minden találkozó teltházas lesz”*. Egyes hírek szerint azonban még a döntőre sem kelt el minden jegy, egy évvel a világ egyik legjobban várt eseményének teltházassá minősítése után.

A hagyományosan focikedvelő Hollandiából sem éppen kedvező hírek érkeztek, onnan, ahol már 2009 tavaszán leállították a csapatbérletek árusítását. *„Elmarad a várakozásoktól a hollandiai jegyértékesítés a június 11-én kezdődő labdarúgó-világbajnokságra”* – közölte az egyik magyar sportújság internetes kiadása. Az utazásszervezők elégedetlenek, mivel a holland válogatott három csoportmérkőzésére a sportági szövetség mostanáig átlagosan csak mintegy 2500 (!) belépőt tudott értékesíteni, holott még a legkisebb stadionba is 6500-at eladhatna, az egyik összecsapásra pedig akár 9000 jegy is gazdára találhatna. A utazásszervezők szövetsége elnökeinek kijelentése szerint a visszafogottság két fő oka a gazdasági válság, illetve a közbiztonság hiánya a Dél-afrikai Köztársaságban. Márpedig ha

a legtöbb csapatot küldő kontinens hagyományosan aktív szurkolói nem érdeklődnek az esemény iránt, akkor ott el kell gondolkodni a körülményeken, mint ahogy vélhetően le is fogják vonni a konzekvenciákat a felelős szervezők.

A helyi értékesítést vélhetően nehezítik a jegyárak is, melyek még mindig jóval a dél-afrikai első osztályú labdarúgó mérkőzések árai fölött vannak. Igaz, hogy a dél-afrikai állampolgárok számára rendelkezésre áll egy speciális kategóriájú, nagyon olcsó belépő 20 dollárért (európai, de főleg a négy évvel korábbi német árakhoz képest elképesztően alacsony áron, 4400 forintért), de az árak drasztikusan emelkednek a jobb székekért, valamint a csoportkör utáni meccseken. A döntőre szóló kiemelt jegyek 900 dollárba kerülnek.

A FIFA, figyelembe véve a rossz eladási mutatókat, növelte a támogatásokra szánt jegyek számát, két belépővel megjutalmazva a több mint 27000 építőmunkást, akik a stadionokon dolgoztak. További 66000 jegyet pedig díjként ajánlottak fel dél-afrikai állampolgárok-nak, munkájuk elismeréseként. A FIFA programját olyan nagy cégek támogatták, mint a Coca-Cola, a Hyundai, a Kia, a Sony és a VISA.

Nem kétséges, hogy a mérkőzések magas nézőszámmal fognak zajlani, de a szövetségnek mind az értékesítést, mind a tények közlését át kell értékelnie.

A közbiztonság

A Dél-Afrikában megrendezésre kerülő világbajnokság talán egyik legproblémásabb eleme a közbiztonság. Gondot okoztak a bűncselekmények már a pályázat során is

Vivuzelák
 Forrás: www.soccer-world-cup.co.za

és a több éves felkészülési időszak alatt sem sikerült kielégítő megoldást találni a problémára, a több ezer újonnan kiképzett rendőr ellenére. Állandó veszélyt jelentenek a gyilkosságok, fegyveres rablások, a nemi erőszak és egyéb erőszakos bűncselekmények, ezért a legtöbb résztvevő csapat kormányja nem ajánlotta a torna helyszínére való utazást. A szervezők a bátor szurkolóknak részletes információkkal és tanácsokkal szolgálnak azzal kapcsolatban, hogy hogyan kerülhetik el a veszélyt. Nem ajánlott (a hivatalos anyagokban szereplő tanácsok miatt talán helyesebb, ha nem ajánlásról, hanem kötelező érvényű utasításról beszélünk) a parkokban, sötét utcákban és a tengerparton való sétálás, Johannesburg belvárosának önálló megközelítése pedig egyenesen életveszélyes. Johannesburg egyébként különösen veszélyes hely, a városban élő külföldiektől származó információk ugyanis riasztóak és döbbenetesek, és az eddig is aktív bűnözői csoportok vélhetően úgy érzik: az ő idejük is elérkezett. A városban ékszerrel közlekedni tilos, ajánlott, hogy mindenki csak annyi értéket tartson magánál, amenny-

nyit egy támadás során átadhat. Nem érdemes hősiködni sem, a rendőron kívül sem fog segíteni rajtunk senki. Kocsi bérlet esetén a kereszteződésekben, lámpáknál mindig hagyjunk autónk előtt annyi helyet, hogy veszély esetén azonnal elhagyhassuk a helyszínt, ilyenkor nyugodtan áthajthatunk a piros jelzés ellenére is – éjszaka egyébként ne is vegyük figyelembe a jelzőlámpákat. A városból érkező hírek tehát nem éppen szívderítőek... A tömegközlekedés használatát egyelőre nem biztonságos, a legutóbbi ajánlások még mindig nem javasolják azok használatát. A stadionok, szurkolói szállások között üzembe állított gyorsbuszokra a profitjukat féltő taxisok ugyanis folyton tüzet nyitnak. A próbaúton pont egy, a járművön utazó rendőrt lőttek le.

Emri István, Magyarország dél-afrikai nagykövete az [origo]-nak adott interjújában mindenkit arra bízott, hogy ha teheti, látogasson el Dél-Afrikába, hiszen hatalmas élményben lesz majd része. „A Dél-afrikai Köztársaság gyönyörű ország, rengeteg természeti kincse van, két meccs között nagyon sok szép helyet meg lehet látogatni”. Emri el-

ismerte, hogy a két stadionban is meccseket rendező Johannesburgnak vannak olyan részei, ahová nem ajánlatos bemenni, „a stadion környékét viszont kelőképpen biztosítják, a Konföderációs Kupán nem is volt semmi probléma”.

A nemzeti szövetségek is féltik játékosaik életét, a német játékosok golyóálló mellényt fognak viselni és a szövetség által bérelt biztonsági emberek fognak rájuk ügyelni. Több szakértő szerint sincs értelme a túlzott aggodalomnak, szerintük a rendőri jelenlét olyan erős lesz az utcákon, hogy az elriasztja a bűnözőket. Az ország rendőrfőkapitánya is optimistább a biztonságot illetően: „Az egy főre jutó bűntények tekintetében az országunk ugyan az első háromban van a világon, a világbajnokság azonban extra ösztönzőerőt ad a rendőrség számára. A kormány 175 millió dollárt fordított a biztonságra és a megfelelő munkavégzéshez szükséges infrastruktúra kiépítésére.” A szervezők igyekeztek elkerülni, hogy a nemzetközi közvélemény az Afrika Kupán az év elején történt sajnálatos eseményekkel kösse össze Dél-Afrikát, akkor Angolában fegyveresek rátámadtak a togoi válogatottat szállító buszra.

A Nemzetközi Sportújságíró Szövetség labdarúgással foglalkozó bizottságának elnöke viszont, ahogyan a legtöbb turista és ott dolgozó külföldi, rossz tapasztalatokat szerzett a Konföderációs Kupán. „Dél-Afrikából tudósítani nem ugyanolyan, mint Franciaországból, Németországból vagy éppen Japánból és Dél-Koreából elvégezni ugyanezt a munkát. Egyetlen olyan vb-ről sem tudok, ahol személyes ismerőseim ennyi piti bűntényről számoltak volna be.”

A hangulat

A 2009-es Konföderációs Kupán már megkóstolhattuk Dél-Afrika ízét, a meccsek hangulatát. A mérkőzéseket övező méhzümmögés-szerű hang, melyet egy ötletes trombita, a helyiek által csak vuvuzelának hívott hangszerrel „okoztak”, rendkívül zavaróvá tette a közvetítést és ami fontosabb, a játékosok pályán való kommunikációját is nehezítette. A vuvuzela (néha lepatatának is hívják) a dél-afrikai szurkolók körében az 1990-es években vált különösen népszerűvé, ám a Nemzetközi Labdarúgó-szövetség később betiltotta a használatát, mivel monoton hangja az indoklás szerint rendkívül zavaró a szurkolók és a játékosok számára, ráadásul méretei miatt fegyverként is használható. A tiltást végül 2008-ban feloldották, a helyiek öröme és vélhetően a rendszertelen zajhoz nem szokott emberek nagy bánatára.

A trombitát tavaly rengeteg kritika érte, a stadionok bejáratánál ingyen osztogatott hangszerek miatt számos szövetség és televíziós csatorna panaszkodott, követelve betiltásukat, igazodva a korábbi FIFA döntéshez. Az ügyben Joseph Blatter FIFA-elnök is megszólalt: „Ez egy helyi jelenség, és nem tudom, hogyan lehetne megszüntetni. Nem Nyugat-Európában vagyunk, itt zaj, energia, ritmus, zene, tánc és dob van. Ez Afrika. Alkalmazkodnunk kell egy kicsit. Ezzel együtt megtárgyaljuk a dolgot a szervezőkkel.” A labdarúgó szövetség a Konföderációs Kupa utánra ígérte a döntést meghozatalát, és végül helybenhagyta a trombiták használatát. A szövetség úgy nyilatkozott, csak akkor tiltanak be, ha fegyverként használnák a zajkeltő-eszközt.

Közben a helyiek kitörő örömmel fogadták az engedélyezést, ahogy egyik szurkolójuk nyilatkozott: „A kultúránk része, és ingyen szórakozást nyújt a meccseken. A fellegekben jártam,

amikor megtudtam, hogy eltörlik a tiltást. Tudni kell azonban használni. A csendet nem szabad vele megtörni, és úgy kell fújni, hogy ritmusa legyen a hangjának.” A Konföderációs Kupa sajnós nem csak „szakértők” kezébe került a hangszerből, nem volt ugyanis mit megtörni, nem volt csend, csak ritmustalan zümmögés 90 percen keresztül. A hagyomány szerint egyszer egy páviánt a trombita erős hangjával öltek meg – talán pont szerencsétlen állat miatt került betiltásra az eszköz – ezért a mérkőzések vége felé még intenzívebben szokták fújni a hangszert, hogy „megöljék” az ellenfelet.

A zaj és az afrikaiakra jellemző fanatikus szurkolás tehát biztosan jelen lesz a világbajnokságon, az afrikaiak remélhetőleg az Afrika Kupa mérkőzésein túlük már megszokott ötletes koreográfiákat is „magukkal hozzák” és színt csempésznek a lelátók világába, hogy a torna örökre emlékezetessé váljon nézői számára.

Érdekességek

A világbajnokságra szánt hivatalos labdát ezúttal is a német sportszer gyártó cég, az Adidas tervezte, melyet már a világbajnokság csoportjainak kisorsolásakor, 2009. december 4-én bemutatattak. A labda a Jabulani nevet kapta, amely zulu nyelven annyit jelent „ünnepelni”. Talán a kapusoknak is lesz okuk ünnepelni, a korábbi események labdáira ugyanis szítaló, nem kiszámítható mozgása, valamint kellemetlen felülete miatt panaszkodtak, a gyár alkotói szerint ugyanakkor ez lett minden idők leggömbölyűbb labdája, mely a legzordabb időjárási körülményeknek is ellenáll, a korábbi versenymodellekhez képest jóval egyenletesebb, stabil röppályát ír le, a speciális anyag textúrájának köszönhetően pedig hibátlanul fogható. A kritikák azonban, ha lehet, még hangosabbak lettek, mint a korábbi tornákban, rengeteg kapus és csatár panaszkodik a labdára, melyet ráadásul túl könnyűnek is neveztek: szerintük egy kisebb szellőkés is komolyan befolyásolhatja a labda útját. Az „új főszereplőn” 11 szín található, melyek a rendező Dél-afrikai Köztársaság 11 régióját és 11 hivatalos nyelvét, valamint a csapatok 11 kezdőjátékosát is szimbolizálják.

A pénzjutalmak is nőttek, a 32 résztvevő ország között a 2006-os összegekhez képest 61%-kal több pénzt, mintegy 420 millió dollárt osztanak szét. Minden résztvevő 1 milliót kap felkészülésre, a csoportkiesők további 8 milliót, a nyolcaddöntőben búcsúzókat 9-et „bánatpénzkként”. A negyedöntőbeli bukás már többet, 18 millió dollárt hoz a konyhára, míg az elődöntő vesztesei 20 millió dollárhoz jutnak. A má-

sodik helyezett 24 millióval gazdagszik, míg a torna győztese a kupa mellett 30 millió dollárt is hazavisz. Természetesen egy nemzet sincs, amelyik a pénzért játszana, itt sokkal többről van szó, mint milliókról, egy-egy kiemelkedő szereplés évekre meghatározhatja a nemzet futballját és a presztízs, a siker valódi értékét megfizethetetlen.

A klubokban zajló sikeres munka is meghozhatja gyümölcsét, a Nemzetközi Labdarúgószövetség 40 millió dollárt különített el a játékosok klubcsapatára részére. Minden klubcsapat 1600 dollárt kap labdarúgónként és mérkőzésenként, ha játékos szerepel a kontinenstornán.

Elérkezett Afrika ideje

A problémák lassan-lassan megoldódtak, az akadályok elhárultak, a közbiztonságot érin-

tő tényezők pedig remélhetőleg nem okoznak majd komolyabb problémákat. A szervezők és döntéshozók mind biztosak abban, hogy jó döntés született és a Dél-afrikai Köztársaság kitűnő házigazdája lesz az eseménynek. Afrika bebizonyíthatja, igenis képes az ehhez hasonló rendezvények megrendezésére és a rossz beidegződések megszűnének majd. Nézők millióinak bizonyíthat Dél-Afrika: nem háborús övezet az egész kontinens, itt is zajlik az élet.

Az adatok és érdekességek, valamint a dél-afrikai biztonsági helyzetre vonatkozó ismeretek a FIFA sajtóanyagából, a nemzetisport.hu cikkeiből, illetve számos, a világbajnoksággal foglalkozó híroldal és blog bejegyzéseiből, valamint az [origo]-n megjelent, a világbajnokságra utazók biztonságával foglalkozó cikkekből származnak.

Kelet-Afrika atlétái: perspektívák hosszú távon

A kelet-afrikai futók sikerének vélt vagy valós okai

Írta: Dorka Anett

A KENYAI, etiópai, ugandai, tanzániai, marokkói futók évtizedek óta jól szerepelnek a nemzetközi atlétikai megmérettetéseken, különösen közép- és hosszú távon, míg a rövid távú futásban egyértelműen Nyugat-Afrika, Jamaika és Észak-Amerika fekete bőrű sportolóinak teremnek babérok. Persze ez utóbbi futók is többnyire nyugat-afrikai ősoktól származnak. Sokan próbáltak választ találni sikerük titkára, és a kutatások egyöntetűen azt az eredményt hozzák, hogy több tényező közösen felelős jó eredményükért. A kutatók szerint a genetika nem annyira meghatározó, mint az életmód, a szocializáció, az edzések magas színvonala, de a különböző pszichológiai tényezők nagyon sokat számítanak.

Gének szerepe – a futás a vérükben van?

Nyugati emberként hajlamosak vagyunk azt feltételezni, hogy a kelet-afrikai hosszútávfutók sikerében a gének és a fizikai felépítés jelentős szerepet töltenek be. Számos kutatás készült ebben a témában, melyek egyszerűen nem igazolják ezt az elképzelést. A Kenya északi részén található Rift völgyben a nandhi törzs, hat másik törzssel szimbiózisban együtt alkotja a Kalenjin csoportot. Érdekes jelenség, hogy míg a nandhik Kenya lakosságának csupán mintegy 1,8 százalékát adták, addig a kenyai atlétikai érmek majdnem felét ebből a törzsből származó sportolók nyerték meg a versenyeken. Így alakult ki az a tév-

hit, hogy a nandhi génállomány különösen alkalmasá teszi az embereket a futásra. Kutatások viszont azt igazolják, hogy jellemző volt a törzsek közötti házasodás, ami megváltoztatta a génállományt, viszont a vegyes házaságokból származó utódok képességei semmivel nem voltak rosszabbak azokénál, akiknek mindkét szülője a legendás atléta törzsből származott. Emellett a bantu eredetű kikuju törzs is számos híres futót adott a világnak, ez pedig megint csak megkérdőjelezi a gének mindenhatóságát. Régóta köztudott, hogy az úgynevezett egyes típusú izomrostok felelősek a hosszú távon nyújtott magas fizikai teljesítményért, a kelet-afrikai futóknak viszont ebből viszonylag kevés van. Az izomrostok minősége sem számít tehát döntő tényezőnek.

Emellett gyakran hozzák indokként, hogy az etióp és kenyai sportolók a nagy tengerszint feletti magasság miatt rendkívül erős tüdővel rendelkeznek, és ez áll eredményeik hátterében. Kérdés viszont, hogy Nepál, Mexikó vagy az Andok országai miért nem rendelkeznek hasonlóan kiemelkedő teljesítményű atlétákkal. Egy kutatás, mely nepáli serpák, kaukázusi hegyászok és síkságon élő emberek teljesítményét hasonlította össze, arra enged következtetni, hogy a magaslati levegő hatására a tüdőkapacitás nem nő, tehát a serpák nagy teljesítménye mögött sokkal inkább izmai ereje és állóképességük rejlik, mint az oxigénhiány következtében megerősödött tüdejük. Egy másik kutatás a magasságon élő afrikai és tengerszint körüli magasságon élő skandináv sportolók teljesítménye közötti eltérést vizsgálta. Az eredmény: az európaiak izomnövelési képessége sokat javult annak hatására, hogy olyan környezetben edzettek, mely magasan a tengerszint felett található. Ellenben a régóta magasságon élő afrikaiak esetében a 3000 méteres magasságban folytatott tréning nem idézett elő nagyobb izomtömeg-növekedést. Azt viszont számos kutatás alátámasztja, hogy a kelet-afrikai atléták vérében alacsonyabb a mozgás hatására keletkező tejsav, mely az izomláz okozója, így kevésbé fáradnak el, mint a világ más részeiből származó társaik. Ennek oka egyelőre nem tisztázott, a táplálkozás, a környezet egyaránt állhat mögötte.

Adaptáció a környezethez

– Afrikában nem szűgyen a futás, csak hasznos

Az egészségügyi tényezőkhöz hozzájárulnak a külföldi társadalmi, környezeti sajátosságok is. Kenyában, vagy éppen Etiópiában nagyok a távolságok a települések között, a közlekedési hálózat fejletlen, ezért az emberek gyakran ma is jobb híján gyalogszerrel közlekednek, akárcsak évszázadokkal ezelőtt. Jellemző például, hogy a gyerekek kiskoruktól kezdve gyalogosan, vagy sokszor futva járnak az 5-10 kilométerre fekvő iskolába, így megszokják a napi, akár 20 kilométeres távokat. Az is előfordul, hogy ebédszünetben hazarohannak távoli otthonukba étkezni, majd a becsöngetés előtt még vissza is érnek az iskolába. A szarvasmarha és egyéb háziállatok őrzése, valamint sok családnál a vízfordás is a gyerekek feladata, ez úgyszintén megerősíti fizikumukat. Megfigyelték, hogy az etióp Haile Gebrselassie, a maraton világrekordere gyakran furcsán tartotta a kezét verseny közben, olyannyira belé ivódott a mozdulat, ahogyan gyerekként a könyveit cipelte a hóna alatt, miközben hatalmas

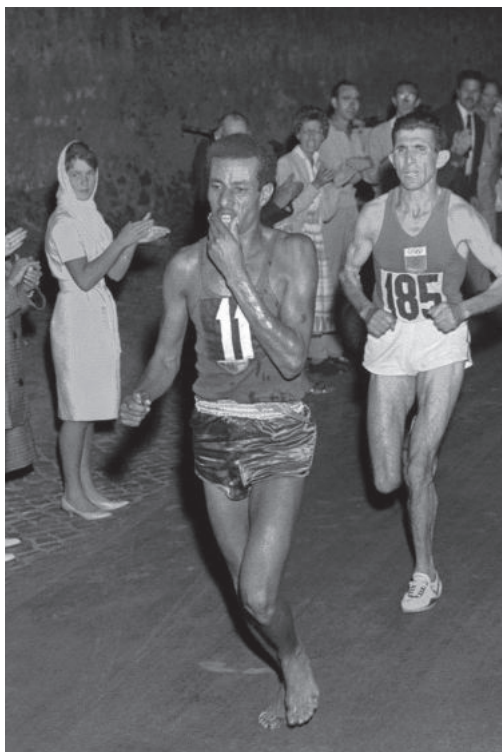
távolságokat tett meg az iskolába igyekezve. Az elavult infrastruktúra mellett az Afrika számos részén ma is jellemző nomád életmód, a vadászat fontossága a futás képességét nagyon megbecsültté teszi. A gyors futás az afrikaiak számára éppolyan hasznos készség, mint a nyugati ember számára az autózvezetés vagy a számítógép használatának ismerete. Az afrikai fiatalok gyakran mezítláb futnak, amely jelentősen megerősíti a boka és a lábszár izmaikat, illetve növeli a fájdalomküszöbüket is. A kenyai atléták sikerének mítosza után kutatva az is kiderült, Kelet-Afrikában egyszerűen keményebbek az edzések, mint például Európában.

Ezen kívül történelmi okai is vannak annak, hogy a kelet-afrikai országok évtizedek óta sorra nyerik az atlétikai érmeiket a nemzetközi versenyeken, olimpiákon. A brit gyarmatosítók és német vasútépítő munkások, akik a 19. században érkeztek Kelet-Afrikába, gyakran ütötték el szabadidejüket focival, krikettel, tenisszel, meghonosítva ezzel a sportolás hagyományát a kontinensen. Ehhez hozzájárult az is, hogy a gyarmatosítás során a kelet-afrikai országokban a brit oktatási rendszer honosodott meg, az angolok pedig nagy hangsúlyt fektettek az iskolai sport szerepére. Nem csak a fizikai erőnlét miatt, tisztában voltak a sport küzdésre nevelő erejével, összefogásra, csapatjátékra ösztönző hatásával is. A kenyai atlétikai sikertörténete az 1954-es Brit Nemzetközösségi Játékok versenyén kezdődött. Az első olimpia, amelyen 12 afrikai (etióp, ugandai és kenyai) atléta is szerepelt, az 1956-os Melbourne-i volt, ahol még nem sikerült érmet szerezniük. Az 1960-as római olimpián azonban üstökösként tűnt fel az addig teljesen ismeretlen etióp Abebe Bikila, aki Róma macskakövein mezítláb futva fényes győzelmet aratott, és megszerezte a maratoni futás első afrikai aranyérmét, megelőzve az ezüstérmes marokkói Rhadi Ben Abdesselemet. Tokióban négy évvel később az afrikai atléták még a 800 méteres síkfutásért járó bronzérmét – Kenya első olimpiai érmét – is begyűjtötték, hála Wilson Kiprugut Chuna kenyai sportolónak. Szintén az 1964-es nyári játékokon tűnt fel a kenyai, nandi törzsből származó Kip Keino, aki három olimpián is részt vett. Japánban még nem sikerült érmet szereznie, négy évvel később Mexikóvárosban azonban felállhatott a dobogó csúcsára, az 1500 méteres síkfutás legjobb helyezettjeként. Érdekes, hogy mintegy 20 méterrel előzte meg a népszerű sztársportolót, az ezüstérmét megszerző amerikai Jim Ryun-t. A versenyszám történetében ez volt a legnagyobb távolság, amivel győztes valaha megelőzte a második helyezettet. Ugyanezen az olimpián Keino ezüstérmes lett 5000 méteren, négy évvel később pedig München-

ben 3000 méteres akadályfutásért aranyat, 1500 méteres síkfutásért pedig ezüstöt kapott. Mexikóban 10 érmet begyűjtöttek afrikai sportolók, Kenya összesen nyolcat, Etiópia pedig, Mamo Wolde jóvoltából kettőt. Ezt Münchenben hat kenyai és két etióp atlétikai érem követte. Münchenben nyerte meg a 400 méteres síkfutásért megszerzett aranyát az ugandai John Akii-Bua, aki első afrikaiként 1500 méternél rövidebb távon tudott első helyezést elérni. Az is nyilvánvalóvá vált tehát, hogy Afrikában tehetséges középtávfutók is vannak a hosszútávfutók mellett. Az 1976-os montreali olimpián nem született afrikai érem, mivel húsz ország bojkottálta a játékokat. Tanzánia ugyanis felvetette, hogy zárják ki a versenyből az apartheid rendszert fenntartó Dél-afrikai Köztársaságot és Rhodesiát (később Zimbabwe), valamint Új-Zélandot is, mivel rögbi válogatottja Dél-Afrikával játszott mérkőzést. A Nemzetközi Olimpiai Bizottság végül elfogadta a két afrikai ország kizárását, Új-Zélandt viszont nem, mondván a rögbi nem olimpiai sportág. Az afrikai országok ezért ígéretüknek megfelelően visszaléptek a versenyzéstől. 1980-ban, Moszkvában viszont folytatódott a sikerszéria, Etiópia négy, Tanzánia pedig két éremmel térhetett haza. A gyarmati rendszer szétesését követő évtizedben egyre több afrikai ország tudott sikerrel szerepelni az olimpiai játékokon. A dobogós országok között megjelent Szenegál, Dzsibuti, Nigéria, Elefántcsontpart és Namíbia is. Az atlétikában sokáig csak az afrikai országok férfi sportolói szereztek érmeiket, az első női afrikai olimpiai érmet Nigéria szerezte meg, 1992-ben Barcelonában. A 4x100 méteres váltófutásban a nigériai sprinterek harmadik helyezettek lettek. Az afrikai atlétikát egészen a hatvanas évek végéig a férfiak dominálták, a nők sokáig nem is indulhattak a versenyeken. Később azonban enyhült a szigor, a nők is indulhattak nemzeti és nemzetközi megmérettetéseken, de mivel nem állt rendelkezésükre megfelelő edzői háttér és infrastruktúra, sokáig nem tudtak jó eredményt elérni. Egyrészt folyamatos nyomást gyakorolt rájuk a környezetük férfitagjainak rosszallása, illetve elvárták tőlük, hogy házasságuk után hagyjanak fel sportolókariertjük építésével.

Dobogóról az anyagi jólétbe – kiút a nyomorból

Kétségtelen, hogy a kelet-afrikai sportolókat motiváló tényezők között a pénznek kulcsfontosságú szerepe van. Míg ezekben az országokban az emberek átlagosan napi egy dollárnak megfelelő jövedelemmel rendelkeznek, a sportolók egy-egy győ-

Abebe Bikila mezítláb fut
<http://www.ethiopianism.net/wp-content/uploads/2010/03/Bikila.jpg>

zelemért akár egymillió dollárt is kaphatnak, olyan anyagi jólétre tesznek szert ezáltal, amiről honfitársaik nem is álmodhatnak. Emellett elszereződhetnek külföldre és tartós jövedelemforrásra tehetnek szert a sport révén. Gyakran előfordul, hogy nemzetközi versenyeken híressé vált futók visszatérnek szülőföldjükre, edzőként részt vesznek az új generáció felkészítésében, és általuk elsajátított képességeket és tudást mintegy visszaforgatják a közösségbe, ahonnan jöttek. Ezzel hozzájárulnak a folyamatos atléta-utánpótláshoz, és maguknak is további elfoglaltságot biztosítanak. A gyerekek szinte beleszületnek egy fejlett sportkultúrával rendelkező társadalomba, a múltban felhalmozott tapasztalat és szakértelem generációról generációra öröklődik és bővíül, az új nemzedék pedig ebből profitál.

Szintén anyagi okai vannak, hogy míg a futásban nagyon jók az afrikaiak, addig a hasonló képességeket követelő kerékpározásban már korántsem. A futás a sport, amirez gyakorlatilag egyáltalán nem kell felszerelés, szinte bárhol lehet edzeni, nem szükséges hozzá drága bicikli, nem kell terembértre költeni, így a szegény sorból származó gyerekek esélyei sem rosszabbak, mint gazdagabb társaiké. A szűkös anyagi lehetőségekkel és a kitörés esélyével is magyarázható, hogy az afrikai sportolók iszonyú keményen képesek küzdeni az edzéseken is. Ugyanakkor az edzők gondosan figyelnek arra,

hogy lelkileg ne legyen megterhelő a gyerekeknek a foglalkozás, mindig ügyelnek a játékoság megőrzésére. Tudják, ha nem örömből sportolnak a fiatalok, hanem kényszerből, a kicsik hamar kifognak a motivációból. A híres hosszútávfutók mozgásán is megfigyelhető az afrikai könnyedség, miközben óriási erőfeszítéssel, testük minden izmát megfeszítve rohannak a cél felé, mozdulataikat átjárja valami lágy játékoság. Elengedik a teljesítménykénszeres stresszt, látszólag nem törődve azzal, hogy akár a jövőjük is múlhat az eredményen. Számukra – a labdarúgókhoz hasonlóan – a taktikai fegyelem elsajátítása okoz gondot, de erőnléttel és elszántsággal szinte mindig egyensúlyozzák az esetleges fegyelmetlenséget.

Abebe Bikila

Az első afrikai olimpiai aranyérmes Addisz Abebától mintegy 130 km-re született, gyerekkorát pásztorkodással töltötte, kisiskolásként ő is gyakran futva igyekezett a suliba. Miután 12 évesen befejezte tanulmányait, a Gena nevű etióp játékban jeleskedett. Húsz éves volt, amikor besorozták Haile Szelasszié etióp császár testőrségébe. Akkor kötelezte el magát a versenysport mellett, amikor egy katonai ünnepségen meglátta az 1956-os Melbourne-i olimpia etióp résztvevőit, akik büszkén viselték hazájuk nevét mezük hátoldalán. Megkérdezte, hogy kik ezek a sportolók, és amikor megtudta, hogy olimpiikonok, elhatározta, hogy ő is közéjük kerül. Miután egy hazai atlétikai versenyen parádés sikert aratott az addig nemzeti hősnek tekintett Wami Biratu felett, indulhatott a római olimpián. Álma valóra vált, viselhette az olimpiikonok mezét, hátán hazája nevével. A kérdésre, miért fut mezítláb, azt válaszolta: „Az etiópok mindig elszántsággal győznek.” Különleges technikával futott, a fejét ugyanis képes volt végig egy síkban tartani, nem mozgatta le-föl, mint a többi futó. Mozgása így érdekessé, szinte lebegésszerűvé vált. Az olimpiák történetében Bikilának sikerült először a duplázás: az 1964-es tokiói olimpián ismét világcsúcs megdöntésével került az első helyre a maratoni távon, miután kétszer világbajnokságot is nyert. Bikila sorsa sajnos tragikus fordulatot vett. Bár még 1968-as olimpián törött lábbal is bátran indult a maratoni versenyszámban, 1969-ben autóbalesetet szenvedett, melynek következtében lebénult. Versenyszelleme, és a vágy, hogy hazájának dicsőséget szerezzen, tolszékében sem hagyta el, kétszer nyert szánversenyt Norvégiában, míg végül legyűrte egy betegség 1973-ban, 41 évesen. Temetésén hatalmas tömeg búcsúztatta, az etióp császár személyesen is megjelent.

Gebrselassie a berlini maratonon (sárgában)
http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/Berlin_marathon_2008_gebrselassie_1.JPG

Haile Gebrselassie

A férfi maratoni futás világrekorderét és a világhírű hosszútávfutót a közel 50 kilométeres távot alig több mint két óra alatt teszi meg. Haile Etiópia Arsi nevű tartományából származik, ez a terület számos világhírű futóbajnokot adott a világnak. Ő is az iskolába futással alapozta meg képességeit, majd 16 évesen, minden előképzettség nélkül jelentkezett az Addis Abeba maratonra, amelyet 2 óra 42 perc alatt tett meg. Innentől kezdve meg sem állt a nemzetközi sikereikig. 1992-ben 5000 és 10000 méteren is megnyerte az ifjúsági világbajnokságot, egy évvel később pedig a felnőttek versenyében is világbajnok lett. Első alkalommal 1994-ben sikerült világrekordot döntenie, méghozzá 5000 méteren. Ekkora már nyilvánvalóvá vált, hogy kivételes képességei vannak. Az 1996-os atlantai olimpián az aranyérmet is begyűjtötte, hazájában ennél fogva szinte nemzeti hőssé vált. Ezt újabb megdöntött világrekordok és világbajnoki érmék követték, majd 2000-ben Sydneyben szert tett második olimpiai aranyára is. Álma, hogy ő legyen az első ember, aki három olimpiai aranyat szerez 10000 méteres síkfutáson, sajnos Athénban nem vált valóra. A 2008-as pekingi olimpiára sok hezitálást követően végül nem ment el, asztmás lévén tartott a légszennyezés hatásaitól. Utoljára 2008 szeptemberében döntötte meg a maratoni futás világrekordját, jelenleg is aktívan versenyez.

Wilson Kipketer

A 800 méteres síkfutás világcúcstartója Kenyában született, a sok híres atlétát kinevelő Kalenjin törzs tagjaként. A kétszeres olimpiai bajnok Kip Keino fedezte fel, és olyan középiskolát javasolt neki, amely ismert volt arról, hogy jó atlétikai képzést nyújtott a növendékeinek. 1990-ben Kipketer Dániába utazott, hogy egy ösztöndíj keretében mérnöki képzésben vegyen részt. Olyannyira megszerette az országot, hogy az állampolgárságot is megpályázta, majd 1995-ben Dánia színeiben indult az atlétikai világbajnokságon, és meg is nyerte első aranyérmét. Mivel azonban nem volt teljes jogú állampolgár, az 1996-os olimpián nem indulhatott az észak-európai állam színeiben. Négy világbajnoki és egy európbajnoki aranyérmet szerzett, nagy álma, az olimpiai győzelem sajnos soha nem vált valóra. 2000-ben feleségül vette dán barátnőjét, majd számos megdöntött világcúcscsal és bajnoki címmel a háta mögött 2005-ben bejelentette: végleg visszavonul a versenysporttól.

Said Aouita

A marokkói atléta egy kis tengerparti faluban látta meg a napvilágot. Gyerekkorában szabadidejét focizással töltötte, és egy ideig futballkarrieréről álmodozott. Edzői azonban hamar rájöttek, hogy az atlétikához nagyobb tehetsége van. Az első si-

Wilson Kipketer a 2004-es olimpián Athénban
<http://www.zimbio.com/Wilson+Kipketer/articles/1/Welcome+wikizine+Wilson+Kipketer>

kert az 1983-as Helsinkiben rendezett atlétikai világbajnokság hozta, ahol harmadik lett az 1500 méteres síkfutásban. Hamar rájött azonban, hogy az 1500 méteren alkalmazott taktika, az eleinte lassabb, majd felgyorsuló tempó nem fekszik neki, így az 1984-es Los Angeles-i olimpián az állandóbb tempójú 5000 méter mellett döntött, meg is szerezte az olimpiai aranyérmét. Said Aouita sokoldalúsága abban rejlett, hogy nem csak hosszú, hanem középtávon is versenyzett, és 800 méteren 1988-ban olimpiai bronzérmet szerzett. A sportolók többnyire kiválasztják, hogy rövid-, közép-, vagy hosszútávon futnak, mivel minden esetben eltérő a felkészülés módja, más a terhelés, más izomszövetek mozognak. Az különösen ritka, hogy valaki két ennyire eltérő műfajban is jó eredményeket tudjon elérni. A marokkói atléta a két olimpiai érem mellé még számos nemzetközi helyezést is begyűjtött, köztük egy világbajnoki aranyat és egy bronzot. A kilencvenes évek elején egy lábműtéten esett át, bár felépült, orvosai azt javasolták, hagyjon fel a profi versenyzéssel. Ezután Arizonában master fokozatú üzleti adminisztráció szakos diplomát szerzett. Vegyes eredményekkel próbálkozott az edzőkarrierrel hazájában és Ausztráliában egyaránt. Miután megválták, hogy doppingszerek használatára ösztönzi a sportolókat, visszavonult az edzőkarriertől. Jelenleg az Al Jazeera tévétársaság sportszakértőjeként dolgozik. Házas, négy gyermeke van.

Tegla Loroupe

1973-ban született Kenyában, a Bokot törzs tagjaként. Atlétikai képességeit ő is az iskolába törté nő futás során kezdte fejleszteni. Kilenc évesen már versenyzett a nemzeti megmérettetéseken, helyzete azonban nem volt könnyű. Apja nem nézte jó szemmel, hogy egy nő sportkarrierbe kezdjen. Az erőteljesen férfiak által irányított társadalomban Loroupe-nek nem volt könnyű dolga, ám nem adta fel. 1994-ben megnyerte egy New York-i versenyen a női maratoni futást, ma is ő ennek a műfajnak a női világrekordre. A győzelem után meg kellett birkóznia néhány komoly sérüléssel, ráadásul szülőhazájában éppen háború dúlt. Egy évvel később sikerült maratoni győzelmét megismételnie, annak ellenére, hogy a verseny alatt rekord hideg volt az időjárás, ráadásul Loroupe néhány nappal azelőtt vesztette el hűgát. „Meg akartam mutatni a kenyai lányoknak, hogy ha használják az eszüket, ők is sokat tehetnek a közösségükért. Nem kell hasznavehetetlennek éreznünk magunkat – nyilatkozta.

Források:

- <http://www.cultures.dk/no/23/06godal1.html>
- <http://www.sportsscintists.com/2007/05/african-running-dominance-is-there-more.html>
- http://www.ethiopians.com/haille_gebreselassie.htm
- <http://bjsm.bmj.com/content/34/5/391.full#ref-17>
- <http://www.endlesshumanpotential.com/african-running-phenomenon.html>

AFRIKAIÁK AZ
NBA-BEN
AZ **NBA**
AFRIKÁBAN

Írta: Keserű Dávid

Dikembe Mutombo
Forrás: www.nba.com

AZ ELMÚLT évtizedekben számos kiváló tehetségű, mára világhírűvé avanszált sportembert nevelt ki az afrikai földrész. A fekete kontinens sportolói jeles képviselői saját versenyszámuknak, egy-egy világesemény megrendezése elengedhetetlen Afrika szereplése nélkül. Természetesen itt legtöbbször az atlétika különböző ágaira és a labdarúgásra gondolnak, hiszen valljuk be, nehezen lehet elképzelni egy olimpiát etióp vagy kenyai futók, egy futball világbajnokságot pedig elefántcsontparti, kameruni, illetve nigériai focisták nélkül. Cikkemben mégis egy nem kevésbé népszerű sportág kitűnőségeivel foglalkozom, történetesen az Észak-Amerikai Profi Kosárlabdalingában (NBA – National Basketball Association) játsszó, csapatuknál többé-kevésbé meghatározó szerepet betöltő vagy betöltött afrikai személyekkel. Valamint nem feledkezhetünk meg a sokat hangoztatott jótékonyági-humanitárius programsorozatról, az „NBA Cares”-ről sem, melynek keretében a profi játékosok a kosárlabda határtalanságát hirdetik és segítenek a rászoruló gyermekeknek.

A két legnevesebb afrikai óriás, Hakeem Olajuwon és Dikembe Mutombo, visszavonulásuk okán sajnos már nem örvendeztet meg minket látványos kosárrakkal és szemkápráztató zásólásokkal. Mégis feltétlenül szót kell ejtenünk róluk, hiszen mindmáig ők a leghíresebb afrikai kosárlabdázók, akiket világszerte bálványoznak. Mindkettőjük számos címmel és elismeréssel rendelkezik, melyet állhatatos és kitartó munkájuknak köszönhetnek, azonban mindemellett az emberi oldalukról és szülőföldjükről sem feledkeztek el. Természetesen a jövő generációjáról is beszélünk szükségeltetik, mivel napjainkban több afrikai származású kosaras játszik az NBA-ben, mint eddig bármikor. Ennek okán említést érdemel – a teljesség igénye nélkül – a Milwaukee Bucks kameruni erőcsatára, Luc Richard Mbah a Moute, a Memphis Grizzlies tanzániai centere (akit az egyik legnagyobb tehetségként tartanak számon), Hasheem Thabeet, a Los Angeles Lakers harmadik számú centere, Didier Ilunga-Mbenga, illetve a Charlotte Bobcats szenezáli származású magas embere, DeSagana N'gagne Diop.

A múlt nagyjai

Hakeem Abdul Olajuwon az Észak-Amerikai Profi Kosárlabdalinga egykori sztárjátékosa 1963-ban született Nigéria legnagyobb városában, Lagosban, a család harmadik gyermekeként. Szülei egy cementgyártással foglalkozó céget alapítottak, mely hamar a középosztálybeliek sorába emelte a családot. A kis Hakeem már fiatalon megismerkedett a sport szépségeivel,

kezdetben a labdarúgás és a kézilabda érdekelte. A kosárlabdázással csak tizenöt évesen kezdett el foglalkozni, de egyből beleszeretett a sportágba, így ez utóbbi mellett kötelezte el magát végérvényesen, mely választását a jövő később igazolta, hiszen testi adottságai – magas, izmos termete, kiváló láb- és remek játékosává tették.

NBA-be vezető út – az egyetemi évek

Olajuwon 1980-ban az elvándorlás mellett döntött és az Amerikai Egyesült Államokba utazott, ahol a Houstoni Egyetem kosárlabdacsapatában, a Pumasban jutott meghatározó szerephez. A felsőoktatási intézmény falai között ismerkedett meg csapattársával, Clyde Drexlerrel. Az itt töltött évek alatt az együttest Phi Slama Jamának becézték, ugyanis a csapat sok zsákolásra, robbanékonyságra, rengeteg gyorsindítást tartalmazó játékra épített. Hiába került össze a két tehetség, az egyetemi bajnokság 1981-82-es idényében a legjobb négy között kiűzték őket a címvédő. Olajuwon azonban nem adta fel, a nyári szünetet hasznosan – a legendás center, Moses Malone mellett –, sok edzéssel töltötte. Ez okból kifolyólag a következő szemeszternek frissen, megújult erővel és tudással vághatott neki, melynek eredményeként a gárda 31-2-es rekordot állított be a szezonban, sőt, Olajuwont az év játékosának választották, a bajnoki cím azonban elmaradt, a döntőben elvették a Pumas. Az újabb esztendőben szintén döntőt játszhatott, de a Patrick Ewing vezette Georgetown gárdája legyőzte a texasiakat.

A profik között

Az év végén az NBA egyik csapata, a Houston Rockets első helyen draftolta (a kiválasztás folyamata, melynek során a csapatok választanak az ifjú játékosok közül). Többek között olyan későbbi sztárok voltak évfolyamtársai, mint Michael Jordan, Charles Barkley vagy John Stockton. Az afrikai óriás érkezése után a gárda győzelem-ereség mérlege pozitívrá fordult. Csapattársával, Ralph Sampsonnal remekül megértették egymást, kiváló párost alkottak. A ligában „Ikertornyoknak” becézték őket és Olajuwon 1985-ben az év újonca díjat sikeresen elhappolta Jordan elől. Olajuwon vezetésével a következő idényben a nyugati főcsoport döntőjében a címvédő Los Angeles Lakers együttesét könnyedén legyőzték, viszont a nagydöntőben (a legjobb keleti és nyugati gárda összecsapása) alulmaradtak a bostoni keltákkal szemben. Innentől kezdve a texasi csapat a rájátszás állandó szereplőjévé vált, azonban az erős nyugati mezőny, illetve az 1990-es évektől kez-

dődő Chicago Bulls korszak következtében a bajnoki címet nem sikerült megszerezniük. Ennek ellenére Olajuwon a mezőny egyik legsikeresebb és legszeníálisabb játékosává fejlődött. Több szezont is dupla duplával zárt, mely azt jelenti, hogy pontátlaga 20, lepattanó átlaga 10 pont felett járt, de remek reflexeinek köszönhetően dobásblokkolási képessége sem hagyott kívetni valót maga után.

David Robinson (balra), Hakeem Olajuwon (középen) és Shaquille O'Neal (jobbra) a harmadik Dream Team tagjaként

Forrás: www.nba.com

Olajuwon 1993-ban megkapta az amerikai állampolgárságot, majd az atlantai olimpián aranyérmet szerzett a harmadik Dream Teammel. A '90-es évek közepén, Michael Jordan ideiglenes visszavonulása következtében elérkezett a Houston Rockets ideje. Olajuwon az 1994-es és 1995-ös idényben szinte minden lehetséges címet begyűjtött, volt NBA-bajnok, az alapszakasz és a döntő legértékesebb játékos (MVP – Most Valuable Player), az év védekező játékos, illetve a szokásos All-Star szereplése sem maradhatott ki a sorból. Jordan visszatérése után azonban leáldozott a texasiak, és vele együtt szépen lassan Olajuwon csillaga is. A két bajnoki címet követően a csapat nem ért el jelentős sikereket. A center 2001-ben a Toronto Raptorshoz került, de a hároméves szerződéséből csak egyet töltött ki, bejelentette a visszavonulását.

A sportolói karrier után

Az aktív játékos szereplését követően is szoros barátságban maradt korábbi csapattársaival, Clyde Drexlerrel és Sam Cassellel. Jelenleg kosárlabdás nyári táborokat szervez és tart, illetve több jelenlegi center fejlődését segíti tanácsaival, edzésprogramjával.

Az elmúlt években beválasztották minden idők legjobb ötven játékosa közé, 2008-ban pedig visszavonultatták a mezsámát. Aktív sportolói karrierje mellett hihű muzulmán, szigorúan betartja a Korán előírásait. Állítólag a ramadán böjti hónapja alatt minden évben kiemelkedő teljesítményt nyújtott. 2006-ban nősült, azóta két kislány édesapja.

Eredményei

NBA-bajnok (1994, 1995)

MVP (1994)

All-Star játékos (1985-1990, 1992-1997)

Döntő MVP (1994-1995)

Az év legjobb védekező játékos (1993-1994)

NBA Első csapat tagja (1987-1989, 1993-1994, 1997)

NBA Második csapat tagja (1986, 1990, 1996)

NBA Harmadik csapat tagja (1991, 1995, 1999)

Legjobban védekező csapat tagja (1987-1988, 1990, 1993-1994)

Második legjobban védekező csapat tagja (1985, 1991, 1996-1997)

Újonc csapat tagja (1985)

Dikembe Mutombo

Forrás: www.state.gov

Dikembe Mutombo (teljes nevén Dikembe Mutombo Mpolondo Mukamba Jean-Jacques Wamutombo) 1966-ban született a Kongói Demokratikus Köztársaság fővárosában, Kinshasában. Eredetileg orvos szeretett volna lenni, tudatosan készült a doktori hivatásra, ezért beiratkozott az amerikai Georgetown Egyetemre. A kosárlabdával a felsőoktatásban eltöltött évek alatt ismerkedett meg, s mint kiderült, rendkívül fogékony volt a sportra. Így nem meglepő, hogy az egyetemi bajnokság legjobb centerévé fejlődött, a dobásblokkolásban pedig

verhetetlen játékosává vált. Ez okból kifolyólag útja egyenesen az NBA-be vezetett.

Az NBA-ben

1991-ben negyedikként igazolta a Denver Nuggets együttese. Mutombo a csapattal hatalmas sikereket ért el, a liga legjobb védekező játékosává választották (a címet négyszer ítélték neki oda), de nem sikerült csúcsra vezetnie a Denvert.

Az 1996/97-es szezont már az Atlanta Hawks színeiben kezdte. Itt vált igazán meghatározó játékosává, afrikai szülőhazájában bálványként tisztelték. Lepattanó és dobásblokkolás kategóriákban többször vezette a ligát, melyeket az aktuális alapszakaszok végéig rendre meg is őrzött (volt legtöbbet blokkoló, legnagyobb blokkolási átlaggal rendelkező, legtöbb lepattanót, ezen belül pedig a legtöbb támadó-, és védőlepattanót gyűjtő játékos egyaránt). Jó formáját tovább tartotta és 2001-ben egy csereüzlet keretében a keleti listavezető Philadelphia Sixers gárdájára igazolta le. A csapat remek játékot bemutatva egészen a nagydöntőig mentelt, ahol azonban vereséget szenvedett a Los Angeles Lakerstől. Ezt követően kezdődött Mutombo többéves vesszőfutása, rossz forma és sérülések miatt egyik csapattól a másikig vándorolt. Jelentősen visszaesett a játéka, ezért a Philadelphia gyorsan megvált tőle, a New Jersey Netshez került, de egy sérülés folytán csupán pár meccsen tudott játszani az idényben. Innen a New York Knickhez, majd rögtön a Chicago Bullshoz szerződött, viszont egyik csapatban sem lépett pályára. 2004-ben igazolta a Houston Rockets, ahol Mutombo a másodvirágzását élte, több csúcsot és rekordot is megdöntött, aktív játékoshoz képest idős korával és kitűnő védőmunkájával, dobásblokkolásával. Végül 2009-ben, a Rockets kispadjáról döntött a visszavonulás mellett.

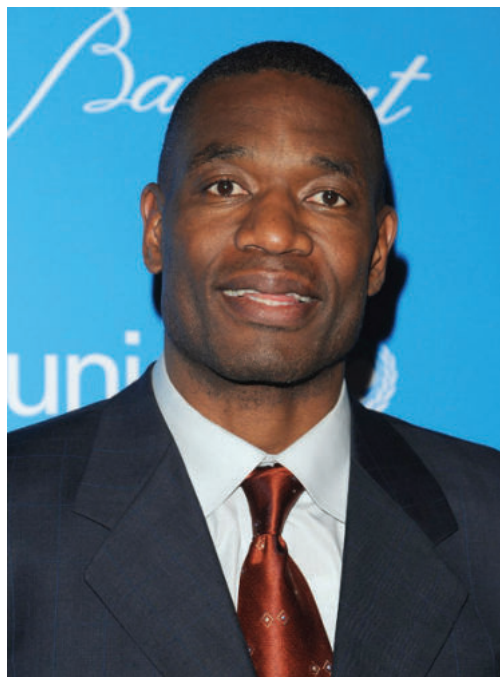

Kosárlabda határok nélkül
Forrás: www.nba.com

Mutombo karitatív tevékenysége

Mutombo kosaras pályafutása mellett nem feledkezett meg szülőhazájáról, 1997-ben létrehozott egy humanitárius civil szervezetet, a Dikembe Mutombo Alapítványt, hogy segítse a Kongói Demokratikus Köztársaságban élők életkörülményeinek javítását. Emellett pedig Afrika-szerte a határok nélküli kosárlabdát hirdeti, azaz a fiatal tehetségeknek szervez különféle programokat és nyári táborokat. 2007 februárjában Kinshasában egy ultra-

modern kórházat nyitott, ilyen volumenű beruházás több mint 40 éve nem volt az országban. Mindemellett az ENSZ Fejlesztési Programjának egyik vezető megbízottja.

Kép: Mutombo ENSZ nagykövetként
Forrás: www.unicefusa.org

Eredményei

All-Star játékos (1992, 1995, 1996, 1997, 1998, 2000, 2001, 2002)

Az év legjobb védekező játékos (1995, 1997, 1998, 2001)

NBA Második csapat tagja (2001)

NBA Harmadik csapat tagja (1998, 2002)

Legjobban védekező csapat tagja (1997, 1998, 2001)

Második legjobban védekező csapat tagja (1995, 1999, 2002)

Újonc csapat tagja (1992)

A jövő generációja

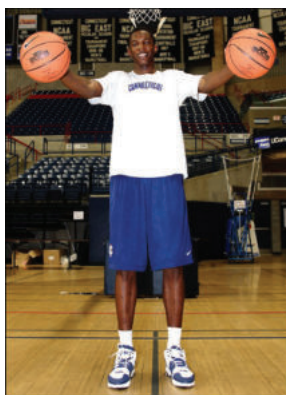
Luc Richard Mbah a Moute a kameruni Yaoundé-ban látta meg a napvilágot 1986-ban, egy magas rangú kormánytisztviselő fiaként. Tehetségére korán fény derült, az ifjú Moute, az Egyesült Államokba, a Kalifornia Egyetemre ment tanulni, ahol az egyetemi csapatban meghatározó szerephez jutott. Kameruni társával, Alfred Abojával dinamikus kettőst alkottak, a rajongók „Kameruni Örültek”-nek becéztek őket. A lepattanózásban és pontdobásban egyaránt megbízható játékost a

Milwaukee Bucks draftolta 2008-ban. A 2009-2010-es szezonban meglepetésre rájátszásba jutott az együttes, ahol Moute segítségével szoros küzdelmet vívtak az Atlanta Hawks csapatával, de végül búcsúzniuk kellett.

Kép: Luc Richard Moute (balra)
Forrás: www.nba.com

Hasheem Thabeet 1987-ben született a tanzániai Dar es Salaam városában. A fiatalember magas termetével kitűnő centerjátékosnak bizonyult, az egyetemi bajnokságban a legjobb védekező játékosnak választották 2008-ban. A center fejlődése töretlennek bizonyult, évről-évre javította saját pont-, lepattanó- és blokkolás átlagát. Kétség sem fért hozzá, a profik között a helye, 2009-ben a Memphis Grizzlies második helyen igazolta. Számos kosárlabda rajongó, szakíró és sportkommentátor az év szenzációjaként beszélt róla, Hakeem Olajuwon és Dikembe Mutombo méltó utódjaként kezdték emlegetni. A 2009-2010-es idénybeli statisztikái azonban a várakozásokat rendre alulmúlták, de Thabeet jó úton halad afelé, hogy belőle is az elődeihez hasonló legenda váljék.

Kép: Hasheem Thabeet, még egyetemi szerelésben
Forrás: www.nba.com

Didier Ilunga-Mbenga az akkori Zairében, Kinshasában született 1980-ban. Édesapja a kormány alkalmazottja volt, azonban az új rezsim hatalomra kerülése semmi jóval nem kecsegtetett a család számára. Mbenga az ország elhagyására kényszerült, Belgiumba emigrált, ahol menedékstátuszt kapott. Itt figyeltek fel tehetségére, évekig a belga bajnokságban játszott, ezt követően pedig egyenes út vezetett az NBA-be. 2004 óta aktív tagja a ligának, jelenleg a Los Angeles Lakers gárdáját erősíti, melyet 2009-ben bajnoki címet nyert. D.J. Mbenga becenevre hallgató játékos néhány évvel idősebb, s nem olyan meghatározó játékos csapatainak, mint Thabeet vagy Moute, sőt gyakran csak a cserepadon üldögél, de néhány emlékezetes megmozdulást még biztosan láthatunk tőle az elkövetkezendő években.

Kép: D.J. Mbenga
Forrás: www.nba.com

DeSagana N'gagne Diop 1982-ben látta meg a napvilágot Szenegál fővárosában, Dakarban. Diop 15 évesen ismerkedett meg a kosárlabda szépségével. A gimnáziumot már az Egyesült Államokban kezdte, ahol a középiskolai bajnokság fontos alakjává nőtte ki magát. Az NBA-be egész fiatalon, 19 évesen került, 2001-ben nyolcadikként draftolta a Cleveland Cavaliers csapata. A gavalléroknál eltöltött évek során nem váltotta be a hozzáfűzött reményeket, a középiskolában mutatott remek átlaga rendkívüli módon visszaesett a profik között. A gárda szabadügynök listára tette, ahonnan 2004-ben a Dallas Mavericks igazolta. Clevelandhoz hasonlóan Dallasban is négy szezont töltött el, azonban az örök vesztes texasiakkal nem sikerült komolyabb eredményeket elérnie, illetve Erick Dampier mellett csak másodhegedűs szerep jutott neki. Jelenleg a Charlotte Bobcats csapatát erősíti, ahol megbízható lepattanózásával és blokkolásaival járul hozzá az együttes sikeréhez.

DeSagana Diop
 Forrás: www.nba.com

NBA sztárok Afrikában

Napjainkban sokan úgy tartják, hogy a hírességeknek és sportolóknak kötelessége a példamutató magatartás, illetve a rászorulóknak megsegítése. Legyünk őszinték, a szurkolók joggal várják el kedvencüktől, hogy a sportban nyújtott kimagasló teljesítményükön kívül megmutassák az emberi arcukat is. Nincs ez másképp az NBA sztárjaival sem. Az elmúlt években megerősödtek az „NBA Cares” és a „Basketball Without Borders” szlogenek. Számos kampány és akcióprogram született, melynek keretében a beteg, értelmi fogyatékos, hátrányos helyzetű, nyomorban élő fiatal gyermekeknek lehetősége nyílt arra, hogy néhány órát/napot töltsenek el a profi liga kiválóságaival, kedvencükkel. A legendák több alkalommal látogattak már árvaházakba, iskolákba, szegény negyedekbe és az afrikai kontinensre is. Ez utóbbiban nagy szerepet játszik Dikembe Mutombo, illetve az általa létrehozott és vezetett alapítvány. Mutombo rendszerint magára vállalja a delegációk vezetését, hogy bemutassa a sportág jeles képviselőinek az afrikai gyermekek életkörülményeit és néhány boldog pillanatot okozzon a kicsiknek.

Az NBA nagyjai Mutombo irányításával legközelebb 2010 augusztusában látogatnak el a fekete kontinensre. A célpont Dakar, ahol a négy napos tábor alatt a 65 letehetségesebb, 19 év alatti afrikai kosárral foglalkoznak az NBA, a Nemzetközi Kosárlabda Szövetség (FIBA), és a Szenegáli Kosárlabda Szövetség munkatársai. A programot 2003-ban hívták életre (Luc Mbah a Moute részt vett a 2003-as táborozáson, 2009-ben pedig már maga is a tanácsokkal látta el a tehetségeket), viszont ez az első alkalom, hogy a nyugat-afrikai ország ad otthont az eseménynek. A szervezők remélik, hogy tovább erősíthetik a kapcsolatokat és a tradícióknak megfelelően számos ifjú titánnak nyújthat fejlődé-

si lehetőséget a tapasztalatsere, valamint a sztárok tanácsai, illetve instrukciói. A delegációnak olyan neves kosarasok lesznek a tagjai, mint Chris Bosh, Dirk Nowitzki, Dwight Howard, Luol Deng, vagy D.J. Mbenga.

Az NBA játékosai és edzői felfedezik a tehetségeket, karitatív munkát végeznek, jótékonynak, továbbá a figyelmet Afrikára, illetve a hátrányos helyzetű gyermekek megsegítésére irányítják, ezáltal példát mutatnak más sportágak képviselőinek, sőt az egész világnak, s hasonló cselekedetekre ösztönzik őket.

A legyőzhetetlen antilopok

Írta: Radics M. Péter

A filmforgalmazás furcsaságainak köszönhető, hogy Magyarországon végül nem került a mozikba Clint Eastwood *Invictus* című, 2009-es filmje (hanem lapzártánk idején, májusban jelent meg, végül csak DVD-n.). A John Carlin 2008-ban megjelent regényéből (*Playing the Enemy: Nelson Mandela and the Game that Made a Nation*) készült film 1995-ben játszódik, és a frissen hivatalba lépő Nelson Mandela elnök illetve a dél-afrikai rögbicsapat ka-

Nelson Mandela és François Pienaar

pitánya, François Pienaar (a 40. oldal első fotóján) valós találkozásai kapcsán eleveníti fel egy sportesemény drámai pillanatait, az átalakulás éveinek elhalványult emlékét.

A Dél-Afrikában rendezett, 1995-ös Rögbi Világkupa volt a sportág harmadik világversenye. A népszerűségében a kilencvenes évekre fokozatosan magára találó „uniós rögbi” számára is fontos esemény volt, először sikerült például a kupa minden mérkőzését egy országban megrendezni, és a nézők száma is viszonylag magas volt. Még nagyobb jelentőséggel bírt viszont a torna a Dél-Afrikai Köztársaság számára, amely az apartheid lezárulta utáni első komoly sporteseményét rendezhette. (Csak az elnyomó rezsim felszámolását célzó tárgyalások előrehaladtával, 1992-ben fogadták vissza az országot a rögbi nemzetközi szövetségébe, IRFB-be, az ország korábban nem vehetett részt rögbi-világversenyeken sem). Nem túlzás, hogy emiatt – talán a sportág népszerűségét is meghaladó mértékben – világszerte óriási figyelem irányult a világbajnokság meccseire.

Sajátos ellentmondás, hogy bár a „szabad Dél-Afrika” képviseletében először vett részt csapat komoly nemzetközi sportversenyen, eleinte a hazaiak többsége mégsem érezte magáénak a Springboks (antilopok) sikereit. Dél-Afrikában a rögbi hagyo-

François Pienaar

Chester Williams

mányosan az afrikánerek sportja volt, az ún. „uniós rögbi” angolszász hagyományok szerint alakult ki (és elsősorban a hajdani brit gyarmatokon népszerű) és a játékosok között is elvétve fordult elő afrikai származású. A fekete lakosság szemében a rögbicsapat azért is jelentett szinte egyet az apartheidtel, mert még az országba látogató külföldi csapatok is „nem európai” származású játékosaik kizárásával látogattak el oda. (Emlékeztet például korábról, hogy az új-zélandi All Blacks 1928-ban legjobb játékosai – a maori származású – George Nepia és Jimmy Mill nélkül lépett pályára Dél-Afrikában.) Az 1976-os montreali olimpiát 28 (zömmel afrikai) ország bojkottálta, tiltakozva Új-Zéland részvétele ellen. A csendes-óceáni ország azért számított szalonképtelennek, mert az év elején rögbicsapata Dél-Afrikában játszott. Az „elnyomó” Dél-Afrika 1964 óta nem is vehetett részt az olimpiai játékokon.

Már a nemzeti válogatottak elnevezése is politikai kérdéssé vált a kilencvenes évek Dél-Afrikájában. Szinte minden sportág válogatottja a Springboks nevet viselte ugyanis, de ez az ANC (Afrikai Nemzeti Kongresszus) vezette kormány szerint túlságosan az apartheidre emlékeztette az állampolgárokat. Ezért 1995-ben az összes sportsapat neve Proteas lett, az ország egyik nemzeti jelképének számító protea (az itt őshonos cukorcserje virága) után. (Érdekes egyébként, hogy a protea, az antilopval együtt nemzeti szimbólumnak számított az apartheid idején is. Az elnyomó rezsim egyik atyja, Hendrik Verwoerd miniszterelnök olyan nemzeti címer megalkotásán is gondolkodott, amelyben egy proteakoszorún ugrik át egy antilop). Az, hogy a Springboks végül megtarthatta nevét, kifejezetten Mandela elnök különleges engedélyének volt köszönhető. A névváltoztatást már ANC köreiből azóta is újra kezdeményezték már (legutóbb például 2007-ben), részben azért is, mert a főleg az európai származású lakosság körében hagyományosan népszerű rögbi- és krikettválogatott játékosainak zöme ma is fehér. A javaslat végül csak azért került le napirendről, mert 2008 januárjában először lett fekete edzője a csapatnak, Peter de Villiers személyében.

Bár az 1995-ös világbajnokság mottójául Dél-Afrika az „egy csapat, egy ország” szlogent választotta, a válogatottban a világkupa idején is csak egy színesbőrű játékos, Chester Williams (alsó képen) jutott szerephez. Vele kapcsolatban ugyanakkor a BBC döntőről szóló beszámolója is megerősíti, hogy kiemelkedő teljesítménye miatt kapott helyet a csapatban, semmiképp sem valamiféle „faji kvóta” vagy pozitív diszkrimináció révén. A fekete játékosok aránya a csapatban ugyanakkor az 1999-es és 2003-as

Union rugby

A világszerte rögbi néven ismert játékok legismertebb és legnépszerűbb változata az ún. uniós rögbi (union rugby). A legenda szerint a játék onnan ered, hogy 1823-ban az angliai Rugby városában egy futball-mérkőzés alatt William Webb Ellis felkapta a labdát és berohant a kapuba, ott letette a gömbölyű játékszert, majd felkiáltott: gól! Akkoriban nem voltak kodifikált sza-

bálykönyvek, de a labda megfogása kézzel akkoriban sem lehetett szabályos.

A rögbi szabályai szerint a játékot kétszer 15 fő játssza, a játékidő 2×40 perc. A pálya mérete 100×50 méter, és ehhez adódik hozzá a célterület. Szerelni csak a labdás játékost lehet, annak földre vitelével, a mélyfogással. A földre vitt játékosnak el kell engednie a lab-

dát. Ha a csapat az ellenfél alapvonala mögött (a célterületen) leteszi a földre a labdát 5 pontot kap. Ezután 2 pontért megkísérelheti az állított jutalomrúgással a H-alakú kapu felső részébe juttatni a labdát. Az IRB nemzetközi szervezet ranglistáját 2010-ben Új-Zéland csapata vezeti, második a dél-afrikai válogatott (Magyarország pedig a 61.).

vb-k idején sem javult, és 2007-ben is két nem fér játékos (Bryan Habana és JP Pietersen) szerepelt a csapatban.

Mandela elnök jó érzékkel döntött úgy, hogy a győzelemre esélyes Springboks képes lehet összefogni a „szivárvány nemzet” polgárait, és a csapat segíthet fehérek és feketék kibékítésében. Kitűnő érzékre vallott az is, hogy a csapatmenedzser Morné du Plessis meggyőzte a játékosokat, hogy énekeljék el a meccsek előtt a Nkosi Sikelele Afrika kezdetű dalt, a fekete ellenállási mozgalmak (és később a Dél-Afrikai Köztársaság) himnuszát. A rögbi szabályait szinte még tanuló tömegekre óriási hatást gyakorolt, hogy azt látták, a korábbi elnyomók kedvenc csapata éneklő mozgalmi éneküket.

Hogy végül győzelemmel záruljon a világbajnokság, a házigazda dél-afrikaiaknak a kontinensről Elefántcsontpart, az amerikai földrészről Argentína és Kanada, Ázsiából Japán, Európából Anglia, Franciaország, Írország, Olaszország, Románia, Skócia és Wales, valamint a csendes-óceáni térségből Ausztrália, Nyugat-Szamoa, Tonga és Új-Zéland csapatait kellett legyőznie. Az Elefántcsontpart – Tonga csoportmeccs balszerencsésen kezdődött, amikor a játék harmadik percében Max Brito elefántcsontparti szélső több játékkal is erősen ütközött. Az orvosi ellátás ellenére a játékos nyaki csigolyái súlyosan megsérültek és ma is mozgásképtelen.

A világbajnokság elődöntőiben Dél-Afrika Franciaországot győzte le (19-15), Skócia pedig nagyarányú vereséget szenvedett az All Blacks-ként is ismert Új-Zéland együttesétől (48-30). A johannesburgi Ellis Park stadionban megrendezett döntőre rekordszámú, 65 ezer főnyi néző volt kíváncsi.

Francois Pienaar dél-afrikai kapitány a döntő idejére már érezte a vállára nehezedő óriási elvárás rendkívüli súlyát, és bár a végén végig jól teljesített a csa-

pat, esélyesebbnek általában az új-zélandiakat tartották. (Bár a Springboks sem volt esélytelen az eredmények alapján, tekintettel arra, hogy csoportjából mindegyik csapat elsőként, veretlenül jutott tovább.) Az első féldőben az antilopok defenzív játékot játszottak, sikerrel, mert öt pontos gólt egyik csapat sem szerzett. Ruben Kruger és Mark Andrews kitűnő védőjátékával szinte minden kiterjedt támadást semlegesített az afrikai csapat, és a féldőben 9-6 arányban vezettek. A második féldőben egy új-zélandi drop-gól miatt vált újra kiélezetté a küzdelem, és hiába hajráztak szinte ember feletti odaadással a dél-afrikaiak, az eredmény 9-9 lett, hosszabbítás következett. A hosszabbításban a rendes játékidő végén egy óriási helyzetet kihagyott Andrew Mehrtens gólja tette lehetővé, hogy az antilopok újra elhúzzanak, és végül 15-12 arányú győzelemmel a világbajnokságot megnyerjék.

A meccs utáni percek a sporttörténelem legnagyobbjai közé tartoznak. A Springboks mezébe bujt Mandela elnök antilopos sapkával a fején, óriási éljenzés közepette (és talán a sportteljesítmény valódi fontosságán jóval túlmutató politikai előnyöket is remekül felmérve) adta át a kupát Pienaar kapitánynak. Ezt a momentumot egy brit tévéújsós is a 100 legnagyobb sporttörténelmi pillanat egyikévé választotta. A lelkesítő győzelmet és a döntő eseményeit így kommentálta a kapitány: „Írni sem lehetett volna jobb forgatókönyvet!”.

A vb utáni hetekben komoly vádak hangzottak el az új-zélandi csapat részéről a szervezéssel kapcsolatban. Laurie Mains, az All Black edzője szerint egy pincérnő szándékosan megmérgezte a csapat ivóvizét, és többen is ételmérgezési tünetekre panaszkodtak a meccs előtt. Való igaz, a meccs közben a nézők is láttak új-zélandi játékosokat, akik hányással küszködtek a partvonalnál.

Torday Emil nyomában Kongóban

Írta: Szilasi Ildikó

Fényképezte: Lóránt Attila

„Tíz-hús vaskos kötet kitelnék az egymilliósavas hatalmas munkából. (African Races). Ezer könyvet olvasott el hozzá Torday. Ekkora munkát csak a szeretet és lelkesedés végezhetett el, beteg, törékeny testtel, egy élet alkonyán. Rajtunk a sor, hogy aki annyit dolgozott s annyi fáradhatatlan munkás esztendőit áldozott a magyar tudományosság hírnevéért, írt, szónokolt és cselekedett szomorú sorsra jutott hazájáért, hogy barátokat szerezzen nekünk a nagyvilágban – kegyelettel őrizzük meg emlékét.” (Halász Gyula Torday Emilről [Halász Gyula: Öt világrész magyar vándorai, 1936])

SZÁZ ÉVVEL

Torday Emil után, 2009 nyarán expedíciót szerveztünk a Kongói Demokratikus Köztársaságba azzal a céllal, hogy Torday egykori útvonalának egy részét bejárjuk, dokumentáljuk. A híres magyar utazó 1900-1909 között három kutatóexpedíció során közel kilenc évet töltött Kongóban. Az ország kétharmadát beutazta, nyolc helyi nyelvjárást elsajátított, több mint tizenöt népcsoportnál¹ dolgozott. A 2009. július 4. – szeptember 2. között megvalósult Torday-Kongó expedíciónak két hónap állt rendelkezésére a választott útvonal teljesítésére, mivel Kongóban a száraz évszakban, június eleje és augusztus vége között célszerű utazni, ugyanis az esős évszak heves zivatarjai járhatatlanná teszik az amúgy is elhanyagolt állapotú úthálózat nagy részét.

Az expedíciót több éves szakmai, valamint több hónapos logisztikai, szellemi és fizikai felkészülés előzte meg. Rengeteg időt töltöttünk az expedíció útvonalának megtervezésével, ami rendkívül összetett és izgalmas feladat volt. Az út teljesít-

hetőségén és az időkorláton túl elsődleges szempontunk volt, hogy olyan területekre jussunk el, amelyek Torday kutatásai vagy életútja szempontjából kiemelt fontosságúak voltak. Ezért a Kongó felső folyásánál élő vagenyákkal, a moszengi mbalákkal, a molaszai pendékkal, a Loange és Kasai folyó között élő lelékkel, a Kuba Királyságban élő busongókkal és ngongókkal dolgoztunk többek között. Ez utóbbiakkal Mushenge és Misumba faluban. Nem sikerült eljutnunk a Szankuru folyónál élő tetelákhhoz, a Lukenye folyónál élő népekhez vagy a Kelet-Kongóban, David Livingstone után Torday által azonosított Akalunga-fokhoz. Ezen területek felkeresése talán egy következő expedíció feladata lehet. A tanulmány terjedelme nem engedi meg, hogy az expedíció összes helyszínválasztását elemezzük, néhány tanulságos példa bemutatására viszont vállalkozunk.

A Torday-Kongó expedíció során fontos volt számunkra, hogy a dokumentációk vizuálisan erősek és változatos legyenek. Törekedtünk arra, hogy olyan

Vagenya fiú varsát őrít a Stanley zúgó közelében

kulturális jelenségeket mutassunk be, ahol Torday után száz évvel az azonosságok és változások jól tetten érhetőek. Célunk nem az volt csupán, hogy egy évszázad távlatából dokumentáljunk bizonyos földrajzi helyszíneket és kultúrákat ott, ahol elődünk is dolgozott. Sőt, igyekeztünk elkerülni, hogy didaktikus módon tárjuk eredményeinket a nagyközönség elé. A társadalmi jelenségek közötti különbségeket és hasonlóságokat kerestük, és ez ropant izgalmas feladatnak bizonyult. A londoni British Museum és a Királyi Antropológiai Intézet, a

tervüreni Közép-Afrikai Királyi Múzeum és a budapesti Néprajzi Múzeum könyvtárában és gyűjteményeiben fellelhető múlt század eleji források, fotográfiaiak és tárgyak szolgáltak sarokpontként a kulturális állapotok összehasonlításában, a változási folyamatok feltárásában. A technikai újításokat, az életmódváltozást, a hatalmi, kulturális rendszerek változását legalább annyira érdekes volt megfigyelni, mint látni, hogy bizonyos népeknél a tárgyi kultúra vagy népszokások tekintetében milyen rövid időnek számít egy évszázad.

Nézzétek, milyen erősek voltak a vagenyák!

A Kongó folyó a Kongói Demokratikus Köztársaság vénája. 4371 km hosszan, méltóságteljesen folyik keletről nyugati irányban. A Katanga tartománybeli Musfi településnél ered, majd nyugaton, Banánánál ömlik az Atlanti-óceánba. A folyó a főváros, Kinshasa és az észak-keleti Kisangani város között, 1750 kilométeren hajózható. Kinshasától nyugatra a nemzetközi kikötő, a Bas-Congo megyei Matadi város irányába és az észak-keleti Kisangani után a folyó zuhatagos. A Kongó folyó valamint északi és déli mellékfolyói életteret, élelmet, vizet, vízi közlekedést jelentenek a régióban élő népek számára, ezért kiemelt fontosságúak.

Torday Emilt 1900-1904 között az akkori belga gyarmat, Kongó Szabad Állam keleti részére szólította megbízatása. Köztiisztviselői posztba került négy évre, Katangába. Csúpán első utazásának első harmadában utazott végig a Kongó folyón: 1900. szeptember 13-án indult útnak a Hainaut gőzösön és húsz napig tartó hajózás után érte el Stanleyville-t². Torday itt nem időzött sokat, hamar továbbindult Nyangve majd Kaszongó irányába részben vízi úton majd Manyema tartomány központján, Kabambarén át a Tanganyika-tóhoz, ahová már betegesen érkezett.

Bár Torday első kongói útján megmutatkozott a helyi kultúrák iránti érdeklődése, sőt, egy helyi nyelvjárást, a csilubát el is sajátította³, tudományos szempontból még korántsem nevezhető jelentősnek. Torday a betegségek és nehézségek ellenére élvezte a Kongóban eltöltött időt, megszerette az ott élő népeket. Eldöntötte, hogy vissza akar térni. Életre szóló élményt szerzett, amikor Stanleyville-nél vagenya halászokkal leveezett a Kongó folyó zúgóján. Bár a Kongó folyó térsége Torday tudományos életművében nem volt kiemelkedő jelentőségű, egy a Kongóról szóló kulturális-ismeretterjesztő projektben elengedhetetlennek tartottuk a Kongó folyó bemutatását. Ezért Kinshasából elrepültünk az egykori Stanleyville-be (ma Kisangani) és felkerestük a vagenyákat, akikről Torday, mint Afrika legjobb evezőseiről ír, mély tisztelettel. Kisanganiból a Kongó folyásirányában lehajóztunk a folyó 1000 km hosszú szakaszán, Mbandakáig, Equateur tartomány székelyéig. A nélkülözésektől és kalandoktól nem mentes hajóutat 8 nap alatt tettük meg egy másfél méter széles, 9 méter hosszú motoros csónakkal.

Kisanganinál tanulságos volt látni, hogy a vagenyák halászati technikái alig változtak az elmúlt száz évben. A zúgóknál létesített óriási faépítmények, az ember nagyságú varsákat tartó ún. *tolimók*

megjelenése és elkészítési technikája rendkívüli hasonlóságot mutatott. „A tudás generációról generációra, apáról fiúra öröklődik.”- avatott be bennünket Mokota Kamoni Lissa, vagenya származású ügyvéd és parlamenti képviselő. Ugyanakkor a vagenya férfiak sokat panaszkodtak arról, hogy a Kongó folyóban sokkal kevesebb a hal, mint korábban. Egy szakadt pótlós kisfiú előttünk ürítette ki varsáit: néhány tucát csalinak való gyenge halat talált csak benne. Míg régebben a halászmesterségre specializálódott vagenyák halásztak a folyón, manapság minden rendszer nélkül, boldog-boldogtalan ugyanezt teszi. A korábban létező, hagyományon alapuló halászati tilalmi rendszert, az ún. *kaselé*-t sem tiszteelik ma már. A fiatal vagenyák iskolába és a városba vágnak. Hogy a tandíjra valót elő teremtsék, piacoznak, mobiltelefon feltöltő kártyát, papír zsebkendőt vagy más apróckeket árulnak vagy a szolgáltatóiparban dolgoznak: cipőt pucolnak, autót mosnak a közeli városban.

Az expedíció során érdekes módszernek bizonyult, hogy 20. század elején Torday vagy utastársa, M. W. Hilton-Simpson által készített fotográfiákat mutatunk a helyi lakosoknak. Kíváncsiak voltakunk a reakcióikra a képek láttán. A vagenyák nagyra kerekedett szemmel néztek egy fotót, amin négy jó formában lévő, izmos felsőtestű és karú vagenya férfi látható³, kezükben evezőkkel. „Nézzétek, milyen erősek voltunk!” – csodálkoztak rá vagenya segítőink.

Egyik reggel túl nagy volt a köd ahhoz, hogy kimenjünk a *tolimók*hoz forgatni. Ez utóbbi tevékenység amúgy nem volt a helyi lakosok számára ismeretlen, hiszen a Henry-Morton Stanleyről forgató filmesek vagy riporterek rendszerint felkeresik a vagenyákat. „Legutóbb ázsiaiak jártak itt kamerával, Stanley-ről érdeklődtek.” – mesélte egy férfi. – „Rengeteg pénzt hagytak itt.” Ahogy elnéztem a gondosan kialakított turisztikai helyszínt, egy kis kőépületet, ahonnan tökéletes kilátás nyílt a zúgókra, illetve ahol fából faragott, miniatürizált csónakot árultak benne vagenya evezősök alakjával, el is hittem. Mivel mi a nagy tiszteletben álló parlamenti képviselő ajánló levelével érkezünk a polgármester társaságában, a mi helyzetünk más volt. Buzgón igyekeztünk programot szervezni a köd ellenére is vagenya kollégáink. Spontán kulturális bemutatót tartottak két olyan rítusról, amely a vagenya kultúra részét képezte: birkózó és kenuversenyt szerveztek. A susogós, orkánból készült kínai Adidas rövidnadrág fölé felhúzták a fűszoknyát, megtörténtek az előkészületek, és már kezdődhettek is a megméretetések. Mindkettő ékes példája a kulturális reprezentációnak és a turizmus kiszolgálására való lokális törekvésnek.

Akár megjártott, akár valós a ritus, a helyiek végig izgulták a versenyt./ Kisangani közelében, 2009

Gyárszellemek Moszengében

Az expedíció során nagy nehézséget okozott a Torday által leírt földrajzi helyszínek beazonosítása, ami főképp a kisebb falvak vonatkozásában bizonyult kihívásnak. Torday írt egy bizonyos Moszenge településtől, ahol két hónapot időzött bambalák között. A British Museum könyvtárában található térképek, majd később a kinshasai Kartográfiai Hivatal munkatársaival határoztuk meg Torday egykori térképei, valamint útleírásai alapján a helyszínt. A módszer többek között az volt, hogy a magyar és angol nyelvű útleírások vonatkozó részeit⁶ fordítottam franciára, majd megpróbáltuk beazonosítani a településeket. Ebben a „fejtörőben” nagy segítséget jelentett, hogy száz évvel ezelőtt Torday részben a Kasai Kereskedelmi Társaság gyártelepeinek hálózatára támaszkodott útjai során, illetve ezekre hivatkozott írásaiban is. Ezeknek és más gyarmatosítás korabeli gyártelepeknek a többsége a mai napig fellelhető bár bozót benőtte, rozsdá megette állapotban. A valaha működő monstrumok köré épült házak romjait belakták a helyi lakosok: nyíl egyenes sorokba épített munkásszállók lepusztult állapotban idézik a virágzó gyár korszak emlékét.

Moszengében később a Kwilu Pálmaolajgyár romjait találtuk. A gyár 1978-ig, egy bizonyos Matanda úr haláláig prosperált. 6000 pálmabogyó szedőnek és gyári munkásnak adott megélhetést, aktív működésekor a környék úthálózatát fenntar-

tották. A régióból szuku, yaka munkások települtek át Moszengébe családjaikkal. „Matanda halála után minden megváltozott. Az új ügyvezetői gárda rosszszul vezette a céget, amit végül csődbe is juttattak” – emlékezett vissza Madame Micheline.⁷

Moszenge beazonosítása után egyébként már csak az odajutás jelentett gondot. Jól tudtuk, hogy a Michelin térképen vastag piros színű vonallal jelölt út, a kongói N1-es számú főút önmagában kihívás lesz. Kinshasától 120 km-re a jó minőségű aszfalt utat felváltja a mély homok, ahol több tíz kilométeren keresztül még a négy kerék meghajtású terepjárók is gyakran elakadnak. Nem beszélve arról, hogy a Kikvit és Kinshasa között maniókát, élelmszert, sőt, gyakran az áruk tetején embert szállító kamionok is rendszerint lerobbannak. Volt olyan útszakasz, ahol elkerülő utat kellett építenünk a homokba, hogy tovább tudjunk haladni.

Moszenge az N1-es főút Masi Manimbai elágazásától kb. 70 kilométerre található. Úgy sejtettük, az autóutak arrafelé szinte járhatatlanok. Nagy szerencsénkre a bérlésre kismemelt terepjáró, a Masi Manimba-i parlamenti képviselő, Madame Micheline tulajdonát képezte. Meglepetten húzta fel a szemöldökét, amikor beavattam utazásunk célállomásába. „És mi járatban vagytok a szülőfalumban?” – kérdezte meglepetten. Amikor pedig megtudta, hogy Torday nyomában Moszengébe készülünk, nemhogy felajánlotta, hogy elkísér bennünket, de a terepjáró bérleti díját is felére csökkentet-

te. Látogatása hírére a Masi-Manimba–Moszenge utat a helyi lakosok néhány nappal érkezésünk előtt járhatóvá tették, a lyukakat betömködték, a faágakat, köveket, eltették az útból. Madame Micheline jelenlétünket politikai propaganda céljából is használta. Egy helyi politikus számára presztízs értékű, ha európai kapcsolatokkal rendelkezik. Ahol európaiak vannak, ott pénzt is sejtene, így Madame Micheline európai látogatóitól a helyi lakosok elképzelhető, hogy az életkörülményeik javulását is várták, bár erre mi sehol nem tettünk ígéretet. Rendszerint minden faluban megkérdezték, mi járunk vagyunk. „Ősünk, Torday Emil nyomában járunk, keressük az emlékéte.” – válaszoltuk. Ez a válasz a helyiek nagy megelégedésére szolgált, és segítettek utunkat, hiszen az ősök tisztelete Kongó-szerre kiemelt fontosságú.

Moszengében megtaláltuk a még napjainkban is gyakorlatban lévő közösségi bíróság, a *milonga* emlékéte, amelyet heti rendszerességgel tartanak. A lakosok bár már nem használják, néhány idősebb emlékezett a vörös színű, testdíszítésre használt *tukula*-fával készült festékre, a *putu* méregre és az egykori fizetőeszközre, a *dzsimbura*⁸. Amikor a helyiek meglátták Torday tárgygyűjtemény katalógusát, amelyet még a British Museum könyvtárában fénymásoltam és kicsinyített formában vittem magammal az expedícióra, azon igyekeztek, hogy a napjainkig használatban lévő és a könyvből

felismert tárgyakat összegyűjtsék és megmutassák. A keresést nagyon élvezték, tárgygyűjteményünk pedig egy növényi rostból font patkányfogóval, egy fából faragott vadászkutya csörgővel, hét db *dzsimbu* kagylóval, egy tölcsérrel, egy fonott kosárral és egy *tukula* fadarabbal gazdagodott. Néprajzi tárgyi gyűjtésünkre általánosságban inkább a „változás”-tárgyainak gyűjtése volt jellemző, ugyanakkor érdekes volt látni néhány példát arra is, hogy a Torday idejében gyűjtött bizonyos tárgyak napjainkig használatban vannak.

5000 táncos három napon és két éjszakán át tartó tánca!

1986-ban egy pende származású férfi, Midi-A Gumama Placide indítványozására egy kis lokális kulturális esemény indult útjára: a gungui fesztivál⁹, amely kisebb-nagyobb kihagyások után 2009-ben már a kilencedik alkalommal került megrendezésre. A 2007 óta újjáéledt és virágzó kulturális esemény olyannyira kinötte magát, hogy legutóbbira Kongó nyolc tartományából érkeztek hagyományörző táncsoportok. Sőt koreai, belga és magyar küldöttség is megtisztelte részvételével a programot. A szervezők a sikereken felbuzdulva a Nemzeti Fesztivál jelzőt is megajánlották a kulturális rendezvény számára, a fesztivál emblémájává vált vörös napot szimbolizáló Gitenga maszk pedig nem-

Gyerekek játszóterévé vált a palmafaigényr elhagyott épülete / Moszenge, 2009

A kerek szemű, rafiából készült maszkot és öltözetet viselő minganjik a beavatási tábor őrzői./ Gungui Nemzeti Fesztivál, 2009

zeti szimbólummá kezdett válni. De hogyan kapcsolódik ez Tordayhoz?

„A bapendéknél a gyakorlat sokkal komplikáltabb. A beavatkozás tíz év körüli fiúkon végzik olyan beavatási táborokban, ahol szabályos időközönként végeznek szertartásokat. A körülmetélést egy idős férfi hajtja végre a bozótosban, a falu határain kívül. Az operáció után a fiúkat tisztátalannak tekintik. Fából faragott maszkot és pálmárosból készített öltözetet viselnek, a *minyangit* vagy *mikandát*.¹⁰ – írta Torday, aki maga is előszeretettel gyűjtötte a pende maszkokat¹¹.

A pende társadalomban a férfiak háromlépcsős beavatási szertartáson mennek keresztül életük során (*mukanda*, *mungonge*, *kela*). A beavatási szertartásokhoz rítusok és ünnepek tartoznak, amikor a férfiak gyakran az egész testüket eltakaró változatos rafiából készült öltözetet és különféle maszkokat viselnek. A fiatal fiúk beavatási szertartása a *mukanda*. A jelöltek a falutól távol eső bozótiskolában készülnek fel a fordulóra és esnek át a körülmetélésen. A rafiából készült *minganji* maszkosok a beavatási tábor őrzői. Feladatuk, hogy elijesszék a nem beavatottakat a bozótiskolától, például a nőket és a gyerekeket. „Mindenkinek megvan a maga titka. A nőké a terhesség és a szülés. Nekünk, férfiaknak a *mukanda*, a *mbuja* és *minganji* maszkok.¹² A beavatott férfiak által készített pende maszkok másik típusa a fából készült *mbuja*. Ezek a „falu” tipikus karaktereit vagy a pendék őseit megjelenítő fagaragványok. Maszkja van a főnöknek, a vadásznak, a vénlánynak, a betegnek,

a bohócnak, a pálmabor készítőnek. Sőt, a kulturális környezet változásával a fiatal európai lányt vagy misszionáriust megszemélyesítő maszk is megjelent a napjainkban már szórakoztató szerepet is betöltő pende populáris táncokban.

Z. S. Strother az *Inventing Masks: Agency and History in the Art of the Central Pende* című könyvében arra keresi a választ, hogy ki, miért és hogyan talál ki új maszkokat a pendéknél. Strother harminckét hónapos terepmunkája huszonnyolcadik hónapjában talált rá a jelenségre, amikor rádöbrent, hogy sem a pende eredetűnek hitt táncok sem a maszkok nem autentikusak. A táncokban használt mozdulatokat a környező népektől például a kveséktől vettek át, a maszkok egy része pedig újonnan készült és került be a köztudatba. Strother kérdése ezek után nem az volt, hogy a maszkok, amiket lát régiek vagy újak-e. A kérdés az volt, ki találja fel a maszkokat és miért?¹²

A Torday-Kongó Expedíció szakmai stábjába mind ezeknek tudatában érkezett a Gungui Nemzeti Fesztiválra, ahol várakozásainkat túlszárnyaló módon a kulturális adaptáció legkülönfélébb formáival találkoztunk négy sűrű nap leforgása alatt. Az előadóművészek a hagyományaikra építve, ugyanakkor gyakran nyugati szimbólumokkal és termékekkel vegyes öltözetekben adták elő koreográfiáikat. Az újrafelhasznált műanyagokból, kannákból és alumíniumból összetákolts hangszerek, öltözet-kiegészítők, söröskupakból készített bokacsörgők kitágították a leleményesség és kreativitás határait.

Újrafelhasznált alapanyagokból készült gitár
/ Gungui Nemzeti Fesztivál, 2009

A babundáknál – Magyar László emlékére

„Athen körzetében lehetőségünk lesz a Babunda és a szomszédos Bapinjji törzs tanulmányozására, és talán találunk valami információt a magyar származású felfedezőről, Magyaráról... Talán felleljük néhány jegyzetét is.” Hilton-Simpson (1911: 235)

Torday 1909 tavaszán a bunda népcsoportnál gyűjtött, Alalában és környékén. Célja volt, hogy rábukkanjon kutató elődje, Magyar László örökségére. A két magyar származású Afrika-kutató munkásságában ez volt az egyetlen olyan népcsoport, amelynél mindketten időztek. További kapcsot jelentettek közöttük, hogy Torday Magyar László emlékére néprajzi gyűjteményéből 1910-ben 473 tételt adott át a Néprajzi Múzeumnak. A tárgyak között 391 néprajzi tárgy és 80 darab fotó valamint az utolsó, harmadik expedíciójában részt vett Norman Hardy festő egy képe szerepel.

A Torday-Kongó expedíció során Torday és Magyar emléke előtt egyaránt tisztelegve felkerestünk egy olyan bunda települést, ahol még 2006-ban közel két hetet töltöttem, így jó ismerősként tértem vissza. A Kikvittől 70 km-re található Lukamba faluban Papa Willy Henyang, a lukambai közigazgatási szektor főnöke látott bennünket vendégül. Em-

lékszem, 2006-ban még milyen erőfeszítések árán jutottunk el a faluba. A 70 km-es távot három óra alatt tettük meg. Elakadt kamionok, óriási gödrök nehezítették haladásunkat. Szerencsére leleményes és szívós kísérőm, Fidel egy lepukkant Mazda 323 típusú személygépkocsival átvezetett minden akadályon! 2009-ben ragyogó aszfaltúton száguldottunk Lukamba felé, amit – mint Afrikában oly sok helyütt – Kongó szívében is kínai cég épített. A közelmúltban történt útépités természetesen a faluban számos változást hozott. A falu könnyebb megközelíthetősége miatt a mezőgazdasági termelésből származó árufelesleget – maniókát, földimogyorót, kölest – végre el tudták adni, hiszen eljutottak a piac-helyekre, a legközelebbi városig, Kikvitig, ahol találtak vevőt. Sokan kaptak munkát az útépitésen is, így kereseti lehetőséghez jutottak, amelyeken aztán élvezeti cikkeket és használati tárgyakat vásároltak. A nők konyháiban és fejük tetején megjelennek a szivárvány színeiben pompázó műanyag lavórok (kibunda nyelven *ekolo*) holott pár éve még kizárólag a növényi rostból készült *mutétét*, azaz fején hordható kosarat lehetett látni. „Vannak olyan nők, akik presztízsből használják az *ekolót*, mert arról tudni lehet, hogy csak a városban lehet beszerezni, és drágább is. Van, aki egyszerűen szépnak találja. Én a *mutétét* kedvelem jobban, mert tartós és sok manióka elfér benne, sőt a hosszú tűzifák szállítására is alkalmasabb.” – osztotta meg velünk véleményét Maman Paulina, amikor egy fa alatt kerekasztal beszélgetés tartottunk az útépités hatásairól a lukambai lakosokkal. Maman Paulina konyhájában egyébként órákat töltöttünk az étellel kapcsolatos teendők részletes vizuális dokumentálásával, sőt, konyhai tárgyhasználati eszközeinek egy nagy részét begyűjtöttük. Maman Paulina konyhája terveink szerint Dunaföldvárra kerül a Magyar László emlékének szentelt kiállításra.

Migenjában, a Kuba Királyság fővárosában

Torday Emil kutatásai szempontjából talán az egyik legfontosabb helyszín a Kuba Királyság volt. Több hónapot töltött Migenjában vagy más néven Mushengében, a Kuba Királyság fővárosában barátja, Kot aPe király uralkodása idején. Tordayt tartózkodása végére olyannyira befogadták a településen, hogy a főváros után őt is Migenjának becézték¹³. Torday két kötetes monográfiája közül az egyiket a kuba népcsoportba tartozó busongók kultúrájának alapos és a kultúra minden aspektusára részletekbe menően kiterjedő leírásának szentelte¹⁴.

A Torday-Kongó expedíció során Mushenge ne-

Maman Paulina konyhája./ Lukamba, 2009

künk is az egyik kedvenc állomáshelyünké vált. A település varázslatos volt, rendezett és csendes. Az emberek végtelenül kedvesek és segítőkészek, a vendégház takaros, a koszt egyszerű és finom. Utastársaimmal itt fedeztük fel a nemesen egyszerű pörkölt földimogyoró élvezetét! Ugyanakkor a Kuba Királyság volt az egyik legnehezebben megközelíthető terület az expedíció során. A Kasai folyón nem

volt komp, így terepjárónkat hátra kellett hagynunk. Felszereléseinkkel és poggyászzunkkal kenun érkeztünk meg Ilebo városba. Ott több napba telt felhajtani az egyetlen lélekvesztőt, egy rozoga Nissan terepjárót, amelyet állapota ellenére iszonylatosan magas bérleti díjért bocsátottak rendelkezésünkre. Az Ilebo-Mushenge 120 km-es utat közel 12 óra alatt tettük meg. Útközben pedig megtudtuk, hogy tö-

Lerobbanás Mushenge felé, valahol Ilebo és Mushenge között/ 2009

Királyi tisztségviselő, ún. kolomó a Kuba Királyságban. / Miszumba, 2009

rött laprugó helyett fából faragott laprugó is használható, valamint, hogy a fékolaj és a szappanos víz jobb híján helyettesíthetőek.

Fáradozásaink viszont meghálálták magukat. Mushengében egy olyan világba csöppentünk, ahol a szimbolikus királyi hatalmat elismerik és tisztelik, és ahol a társadalom a királyi család, a királyi tisztségviselők vagy *kolomók* és az egykori rabszolgák leszármazottai köré épül. „A nyim (király) nagyon fontos számunkra, nagyon tiszteltjük őt. Történhet bármi, a királyság fennmarad.”- fejezte ki áhítatát Roger Ishamalange, egy kuba herceg által kirendelt kísérőnk. Mushengére jellemző az is, hogy a kivételes művészi képességű és kezűgyességű busongó nők, férfiak és gyerekek naphosszat sűrögnek és szövik, csomózzák, hímezik a rafiapálma szárított rostjából készült, szebbnél szebb geometrikus mintákkal díszített szötteket. Ugyanitt láttuk azt is, hogy mint a tárgyi kultúra, a gazdasági környezet vagy a hiedelem, a hatalmi rendszerek is változásban vannak. A királyság területén ez az állami, a hagyományon alapuló falufőnöki és a királyi hatalom egymás melletti működésében mutatkozott meg.

Deke és az expedíció visszatért Európába

Tordayt utolsó útján egy orrszarvú sebezte meg, így kénytelen volt elhagyni szeretett földjét, Afrikát és Kongót, amitől nagyon nehezen vált el. Második kongói küldetése végén bambala barátai így búcsúztatták, a Dekének¹⁵ becézett Tordayt: „Deke moyo,

Kusimbana betu lo!” – Isten veled, Deke, ne felejts el minket! Torday nem felejtette el a Kongóban megismert népeket, sőt Európába való visszatérése után Londonban telepedett le, ahol élete végéig értékes irodalmi és kutatómunkát végzett valamint előadásokat tartott. Mi pedig Tordayról nem feledkeztünk meg, és bízunk benne, hogy a Torday-Kongón expedícióval és projekttel Torday emlékéről méltó módon emlékezünk meg.

Torday-Kongó Expedíció - tények és számok

Megtett út: kb. 6014 km

Légi: 2616 km

Vízi: 1000 km

Szárazföldi: 2398 km

Érintett tartományok: 6 db (Kinshasa; Bandundu; Équateur; Province Orientale; Kasai-Occidental; Kasai-Oriental)

Útvonal:

Kinshasa (főváros) – Kisangani (1223 km, repülővel, vagenyák) – Mbandaka (hajóval a Kongó folyón) – Kinshasa – Moszenge (bambalák, közúton) – Gungu (Gungui Nemzeti Fesztivál) – Lukamba (babunda) – Molasza (bapende) – Kashimba, Mapangu (bashilele) – Mushenge (busongó, Kuba Királyság) – Misumba (bangongó, Kuba Királyság) – Kananga – Kinshasa

Érintett népcsoportok: Babunda, bakuba (busongó és ngongó), baluba, bambala, bangala, bapende, bashilele, mongo, pigmeus, vagenya.

Az expedíció résztvevői és a Torday-Kongó Projekt szakmai csapata

Szakmai csapata: Charles Ngwabwanyi Kunda, az Institut des Musées Nationaux du Congo (IMNC) munkatársa, kulturális antropológus. Lóránt Attila nemzetközi hírű fotográfus, „Eltűnő-félben” Léví Kultúrák Egyesület. Reisinger Dávid operatőr, Afrimázs. Szilasi Ildikó antropológus, afrikanista, az Afrikai-Magyar Egyesület koordinátora, a Torday-Kongó Expedíció és Projekt főszervezője.

Az expedíció egy részéhez csatlakozott továbbá: Balogh Sándor (AHU), Fábry Sándor, Szerbin Judit, Zimits Sándor.

A Torday-Kongó Expedíció eredményeit többek között a *100 év azonosság, 100 év változás. Torday Emil nyomában Kongóban* című vándorkiállítás mutatja be. A projekt alkotói a jövőben az expedícióhoz kapcsolódó könyv, dokumentumfilm valamint többnyelvű honlap megvalósítását tervezik. Info: www.kongoexpedicio.hu, szervezo@kongoexpedicio.hu

Jegyzetek

- ¹ Torday Emil többek között a következő népcsoportok területén járt: akela, bangongo, basong meno, bunda, busongo, kete, lele, luba, mbala, nkutu, olemba, pende, pindji, szongye, telela, yanzi stb.
- ² E. Torday: *Camp and tramp in African Wilds*. 1913. p. 31 Stanleyville ma Orientale tartomány székhelye, Kisangani város.
- ³ J. Mack: *Emil Torday and the art of the Congo 1900-1909*. 1990. p. 11 Megj. Torday afrikai utazásai végére nyolc kongói nyelven beszélt.
- ⁴ E.Torday: *Camp and tramp in African wilds*. 1913. p.25
- ⁵ Torday Emil a *Camp and tramp in African Wilds* (1913), illetve utastársa, M. W. Hilton-Simpson a *Land and peoples of the Kasai* című könyvben (1911) jegyezte le legpontosabban az útvonal részleteit.
- ⁶ Saját interjú alapján, 2009.07.18
- ⁷ Mindezekről itt: E. Torday: *Notes on the Ethnography of the Ba-Mbala*. *Journal of the Royal Anthropological Institute* 35. 1905
- ⁸ A fesztivál dátumai kronologikusan. I. 1986; II. 1987; III. 1988; IV. 1989; V. 1990; VI. 1991; VII. 2007; VIII. 2008; IX. 2009 Forrás: Dosithée Gukamba Kutungumuka: *Le Festival Socio-Culturel de Gungu*, 8ème Edition 2008: une expression artistique et culturelle d'un peuple.p.4

⁹ E. Torday – T. A. Joyce: Notes Ethnographiques sur des populations habitant les bassins du Kasai et du Kwango Oriental, 1922, p.323

¹⁰ Pl. Torday tárgykatalógusok, British Museum, 1910/04-20.470-477

¹¹ Mudiji Malamba Gilombe: La langage des masques africains. Etude des formes et fonctions symbolique des Mbuya des Phende. Recherches Philosophiques Africaines. Facultes catholiques de Kinshasa. 1980. p. 149

¹² S. Z. Strother: Investing masks. Agency and history in the art of the Central Pende. The University of Chicago Press. 1998. Preface

¹³ J. Mack: Emil Torday and the art of the Congo 1900-1909. 1990. p. 69

¹⁴ E. Torday – T. A. Joyce: Notes ethnographiques sur les peuples communement appelés Bakuba ainsi que sur les peuplades apparantées les Bushongo. Brussels, Musée du Congo Belge. 1911

¹⁵ A becenevet madárgyűjtései során, szuahéli nyelvű barátaitól kapta.

Felhasznált irodalom

Belepe Bope Mabintch. Les conflits de succession au trone dans le Royaume Kuba. Etudes d'Histoire Africaine. 1977-78. IX-X.

De Boeck, Filip: Kinshasa. Tales of the invisible city. Ludion. Ghent- Amsterdam. 2004

Dosithée, Gukamba Kutungumuka. Le Festival Socio-Culturel de Gungu, 8ème Edition 2008: une expression artistique et culturelle d'un peuple. Gungu

Halász, Gyula. „Öt világrész magyar vándora.” Magyar fölfedezők Benyovszkytól napjainkig, 1936

Hilton-Simpson, M.W. Land and Peoples of the Kasai. London. 1911
Kubassek, János. Torday Emil utazásai és tudományos tevékenysége a Kongó-medencében.

http://www.publikon.hu/application/essay/244_1.pdf

Mack, John. Emil Torday and the art of the Congo 1900-1909. British Museum Publications, London. 1990

Mudiji, Malamba Gilombe. La langage des masques africains. Etude des formes et fonctions symbolique des Mbuya des Phende. Recherches Philosophiques Africaines. Facultes catholiques de Kinshasa. 1980

Strother, Zoe. Inventing masks. Agency and history in the art of the Central Pende. The University of Chicago Press. 1998

Torday, Emil. Camp and tramp in African Wilds. London, Seeley. 1913

Torday, Emil. Notes on the Natives of the Kwilu, Congo Free State. Man 5: 135-138. 1905

Torday, Emil. The Northern Babunda. Man 19:49-55. 1919

Torday, Emil. Bolyongások Afrikában. Három utazás az egyenlítő vidékén. Budapest, Világirodalom. 1923

Torday, Emil. On the Trail of the Bushongo, an Account of a remarkable and hitherto unknown African people, their origin, art, high social and political organization and culture, derived from the author's personal experience amongst them. London, Seeley Service. 1925

Torday, Emil- Joyce, T. A. Notes on the Ethnography of the Ba-Mbala. Journal of the Royal Anthropological Institute 35: 398-426. 1905

Torday, Emil- Joyce, T. A. On the Ethnology of the South-Western Congo Free State. Journal of the Royal Anthropological Institute 37: 133-156. 1907

Torday, Emil- Joyce, T. A. Notes ethnographiques sur les peuples communement appelés Bakuba ainsi que sur les peuplades apparantées les Bushongo. Brussels, Musée du Congo Belge. 1911

Vansina, Jan. Children of Woot: A history of the Kuba peoples. Madison, University of Wisconsin Press. 1978

Egyéb

Tárgykatalógusok a British Museum könyvtárából

1904.0611.1-38;

1907.0528.1-536;

1908.0622.1.177;

1909.0513.1-544;

1910.0420.1-640;

1910.1027.1-36;

1908.TY.1b-429;

1909.TY.430-1067

Terepnapló és interjúk, Torday-Kongó expedíció, Szilasi Ildikó

afRuca

Az orosz medve Afrikában

– Van közös múlt, lesz közös jövő is?

Írta: Takács Gergely

AFRIKA a történelem során mindig is az európai országok érdeklődésének középpontjában állt, aminek hátterében az egyes területek stratégiai földrajzi elhelyezkedését leszámítva nagyrészt kereskedelmi indokok álltak, hiszen a kontinens rendkívül gazdag ásványkincsekben. A XX. század második felében alapvető változások történtek az afrikai kontinensen, ugyanis a korábbi francia, portugál, spanyol, belga gyarmatok egymás után vívták ki függetlenségüket és váltak ezzel a nemzetközi kapcsolatok önálló és az esetek nagy többségében továbbra is kiszolgáltatott alanyaivá. A hidegháború éveitől kezdve – hasonlóan a közép-, és dél-amerikai országokhoz – az afrikai államokra is nagyrészt az USA és a Szovjetunió geopolitikai játszmáinak egy-egy epizódszerepét osztották ki, de természetesen nem volt mellékes az sem, hogy az adott területen milyen energiahordozók, nemesfémek, esetleg drágakövek voltak megtalálhatók nagyobb mennyiségben.

A szovjet politikai vezetés szemében Angola, Etiópia, Egyiptom és a Dél-afrikai Köztársaság bírt nagy jelentőséggel, hiszen a közös ideológiai alapok („antiimperializmus”) mellett az olajkitermelés, a gyémánt- és a fegyverkereskedelem is a kapcsolatok szorosabbra fűzését tette szükségessé. Az utóbbi ország esetében a többitől eltérő speciális helyzet alakult ki, ugyanis Moszkva az apartheid időszakában – a napjainkban is kormányzó politikai mozgalomnak – a fekete ellenállást vezető Afrikai Nemzeti Kongresszusnak (ANC) pénzügyi és katonai támogatást is nyújtott. Sőt, az 1999 és 2008 között az ország elnökeként (ezt megelőzően pedig öt évig elnökhelyettesként) funkcionáló Thabo Mbeki ka-

PANCHO

tonai kiképzést is a Szovjetunióban kapott. Fontos megjegyezni, hogy nem ez volt az egyetlen eset, amikor Moszkva az éppen aktuális kormányzatokkal szemben álló fegyveres csoportokat, szervezeteket támogatta, azonban a nyolcvanas évek elejétől már a Kreml számára is nyilvánvaló vált a szovjet kommunista gazdasági rendszer életképtelensége és válságos állapota, ezért több külföldi elkötelezettségeről kénytelen volt lemondani. A szükséges pénzügyi és katonai ösztönzők hiányában az afrikai országokkal fenntartott kapcsolatok minimális szintre álltak vissza a kilencvenes évek elejére.

Út a külpolitikai paradigmaváltásig

A Szovjetunió és a keleti blokk összeomlásával alapvetően új, többpólusú nemzetközi helyzet alakult ki, amiben Oroszország – bár szeretne volna, de

A Gazprom támad
http://priceofoil.org/wp-content/uploads/2010/01/gazprom_tank1.jpg

– képtelen és egyben alkalmatlan is volt arra, hogy a korábbi szovjet érdekszférát megtartsa. Az új vezetésnek párhuzamosan súlyos belpolitikai és gazdasági válsággal kellett szembenéznie, amiben sem Nyugat-Európa, sem Amerika nem nyújtott segítő kezet, pedig Mihail Gorbacsov, majd Borisz Jelcin is abban bízott, hogy a kelet-közép-európai országok kezének elengedéséért cserébe hitelekkel fognak fizetni a nyugati kormányok és pénzüzetek (Nemzetközi Valutaalap, Világbank). Ez azonban elmaradt, az euro-atlanti integráció rémképe a kelet-európai országok tekintetében, illetve az amerikai lépések a délszláv-háború idején mind azt eredményezték, hogy Moszkva új külpolitikai irányok és lehetséges piacok után nézett, de Afrika helyett ekkor még a földrajzi közelség okán a Közel-Kelet (Irak, Irán) került előtérbe. Később, a kilencvenes években, majd az ezredfordulón, Vlagyimir Putyin

első elnöki ciklusában ismételten a nyugati orientáció nyert teret az orosz külpolitikában. Sőt, a New York-i Világkereskedelmi Központ ellen elkövetett terrortámadások után egy ideig úgy tűnt, hogy az évtizedes ellentéteket háttérbe szorítva sikerül hosszasan tartó nemzetközi összefogást megvalósítani, aminek az érdekében Putyin komoly külpolitikai gesztusokat tett az amerikai vezetés felé. Többek között hozzájárult ahhoz, hogy a Bush-adminisztráció az orosz érdekszférához szorosan kötődő volt szovjet tagállamok katonai bázisait és repülőtereit használja az Afganisztán ellen indított támadásokhoz.

Moszkva és Washington közötti jó viszony azonban nem tartott sokáig, mivel nagyon hamar kiderült, hogy a tálib rendszer megdöntését Szaddam Huszein megbuktatása fogja követni a sorban, amit a Kreml – az afgán invázióval ellentétben – egyáltalán nem támogatott. Nem segítette a két fél kö-

zött jó viszony kialakulását az sem, hogy valószínűsíthetően nyugati támogatással az orosz érdekszféra legszűkebb körén belül elsőként 2003 őszén Grúziában („rózsás forradalom”), majd egy évvel később Ukrajnában („narancsos forradalom”) is sikerült elmozdítani a Moszkvához hű politikai vezetőket. Természetesen az orosz válaszlépések sem vártak sokat magukra, amelyek 2005–2006 telének ukrán gázkonfliktusában csúcsosodtak ki. Ennek hatására az ukrán euro-atlanti integráció kérdése is terítékre került egy rövid ideig, de aztán az EU-, illetve NATO-tagállamoknak is be kellett látniuk, hogy Ukrajna erre még egyáltalán nem érett meg. Az orosz vezetés részben ezen események hatására, részben pedig az egyre javuló gazdasági helyze-

Medvedyev a piramisok tövében
http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/ff/5/Dmitry_Medvedev_in_Egypt_24_June_2009-3.jpg

te miatt döntött úgy, hogy a Szovjetunió megszűnése után másfél évtizeddel ismételtlen – és immár erőteljesebben – saját befolyási övezeteinek kijelölésébe kezd. Putyin ennek hivatalosan 2006. május 10-én, az orosz törvényhozás két háza előtt elmondott beszédében adott hangot. Az 1994 óta évi rendszerességgel elmondott, nemzethez intézett üzenetében az orosz elnök külön kitért arra, hogy az Európán kívüli, így az afrikai kapcsolatokat is meg kell erősíteni. Hogy nyomatékot adjon kijelentésének, az orosz elnök pár hónappal később afrikai körútra indult több száz hazai vállalkozó és befektető kíséretében. A felvázoltak alapján, az eddigiek összefoglalásaként kijelenthető, hogy egészen 2006 szeptemberéig érdemi, és Oroszország számára tényleges gazdasági haszonnal járó kapcsolatépítésre nem került sor. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy magas szintű állami találkozók történtek volna Borisz Jelcin elnöksége idején is, csupán Moszkva nem volt olyan helyzetben, hogy a politikai kapcsolatokat kölcsönös gazdasági előnyökké fordítsa át.

Afrika újrafelfedezése

Oroszország tehát a versenytársakhoz és riválisokhoz (India, Kína) képest jócskán lemaradva fogott hozzá új afrikai kapcsolatok kiépítéséhez és korábbiak reaktiválásához. Moszkvának nem csak a gazdasági okok miatt van nagy szüksége a fekete kontinens országaival való kapcsolatok építésére, hanem azért is, hogy Ázsia után Afrikában is megpróbálja a nagy léptékekben nyomuló Kína ellensú-

Putyin és Mbeki 2006-ban
http://eng.kremlin.ru/events/photos/2006/09/05_110689.shtml

lyát képezni. E tekintetben igen komoly hátrányba került, ugyanis Peking már a kilencvenes évek első felében hozzálátott energia- és nyersanyag utánpótlása biztosításának kialakításához. Tisztában volt ugyanis azzal, hogy a robbanásszerű növekedésnek indult gazdaságához folyamatosan biztosítani kell az energiaforrásokat, valamint olcsó termékeinek a felvevőpiacot. Emellett arról a tényről sem szabad megfeledkezni, hogy Kína hosszú évek óta számolatlanul önti a dollár milliárdokat a kontinens gazdaságába (2000 és 2008 között megötszörözte az afrikai befektetései mértékét).

Az orosz és a kínai terjeszkedés között azonban fontos különbséget tenni Afrika vonatkozásában, ugyanis amíg Oroszország csak az energiaforrások felletti befolyását szeretné növelni és tőkét csak korlátozott mértékben tud exportálni, addig Kína a pénz mellett emberi erőforrást is telepít egy-egy gyára, beruházása mellé, ami adott esetben akár több tízezer kínai munkás letelepedését is eredményezheti (egy becslések szerint 750 ezer kínai bevándorló, munkavállaló él Afrikában). Jelenlétükkel társadalmi, kulturális változásokat nem generálnak, mivel elkülönülten, zárt közösségekben élnek, és néhány év elteltével hazatérnek a családjukhoz. A pekingi vezetés csak azal nem számol, hogy a helyi munkaerő kizárása egyre növekvő ellenszenvet vált ki a nyomorgó afrikai tömegekből. Mindezek ellenére a beruházások és a tőkeexport tekintetében Kínával nehéz lenne felvenni a versenyt a kontinensen, és ezt láthatóan Moszkva is belátta – igaz, nem is ez a célja.

Oroszország a saját területén a Föld kőolaj, földgáz és egyéb ásványkincseinek (pl. gyémánt) egy jelentős része felett rendelkezik és a befolyását igyekszik minél jobban kiterjeszteni. Ezt a célt szolgálta volna az általa igen erőteljesen szorgalmazott gázkartell létrehozása, aminek – az OPEC-hez hasonlóan – a piaci mechanizmusok alakításában, a kitermelés mértékének megszabásában, és az árak befolyásolásában lett volna szerepe. Ehhez azonban szükség lett volna az Öböl-menti országok (Katar, Omán, Szaúd-Arábia) együttműködési készségére is, azonban az arab államok erre nem mutattak hajlandóságot. A próbálkozások kudarcba fulladását követően nyilvánvaló volt, hogy Moszkva Afrikában is megpróbál támogatókat szerezni terveit megvalósításához, hiszen a világ tíz legnagyobb gáztartalékával rendelkező országa közül kettő is (Nigéria és Algéria) a kontinensen található.

Putyin 2006-os dél-afrikai látogatásán
http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vladimir_Putin_in_South_Africa_5-6_September_2006-19.jpg

Oroszország, pontosabban a Szovjetunió az első volt azon országok között, melyek Nigéria 1960-as függetlenné válását követően egy évvel már nagykövetséget létesítettek a Lagosban, a fővárosban (amit 1962-ben viszonzoztak a moszkvai kirendeltség megnyitásával), így a többi afrikai államhoz képest itt viszonylag előnyösebb pozícióból tudtak tárgyalásokat kezdeményezni. Ennek meg is lett az eredménye, ugyanis az orosz Gazprommal és más állami vállalatokkal több megállapodást is tető alá hoztak, amelyekből két típust emelnék ki: az egyik az erőműépítés, ami igen gyakori eleme a Moszkva által afrikai országokkal kötött együttműködési szerződéseknél (hasonlóra sor került Dél-Afrikában, Namíbiában és Egyiptomban is). A másik pedig gázkitermelési jogok megszerzése, illetve gázvezeték építésében való részvétel. Ez utóbbinak azért van nagy jelentősége, mert Európába ezen – a részben Gazprom által épített – vezetéken kívánják eljuttatni a gázt, hogy az EU-tagállamok csökkeneni tudják függőségüket az orosz energiahordozóktól.

Moszkva illetően stratégiai jellegű lépése nem egyedülálló, hiszen az oroszoknak továbbra is az a céljuk, hogy Európa energiaellátása tekintetében megkerülhetetlen legyenek. Ennek megfelelően párhuzamosan az uniós alternatív útvonalak keresésével, Moszkva évek óta azon dolgozik,

Medvedyev orosz és Mubarak egyiptomi elnök
<http://archive.kremlin.ru/events/photos/2009/06/218417.shtml>

hogy megakadályozza ezeket a törekvéseket. Ebben mindaddig sikereket fog elérni, amíg az EU-nak nem lesz egységesen képviselt energiapolitikája. A Kreml ugyanis mindig megtalálja azokat a piaci szereplőket (pl.: Gaz de France, RWE, Total, BP), akiket meg lehet győzni az együttműködésről. Az elmúlt években két európai példán (Északi- és Déli-Áramlat) is láthattuk már, hogy az uniós szempontokat háttérbe szorítva és azokkal szembe fordulva tökéletesen érvényesíteni tudják saját tagállami érdekeiket. Nincs ez másképpen Afrika esetében sem, ahol az oroszok legnagyobb, immár történelminek nevezhető partnere az olasz ENI. A vállalatnak már 1960-ban Hruscsov által is jóváhagyott szerződése volt az akkori szovjet gázkitermelővel. Olaszország több szempontból is fontos szerepet játszik az orosz terjeszkedési tervekben: egyrészt a saját energiacégén keresztül segít a Gazpromnak megvetni a lábát olyan afrikai országokban (Algéria, Líbia), ahova más úton nem jutna el. Másrészt az észak-afrikai országokból származó gáz – akár cseppfolyósított (LNG) halmazállapotban, akár vezetéken – egy jelentős része az olasz partokhoz érkezik meg, és kerül be onnan a hazai elosztó hálózatba. Tehát az európai törekvések az alternatív energiaútvonalak feltárására és kialakítására többszörösen is kudarcba fulladnak.

Összegzés

Oroszország szűk fél évtizede kezdett el ismét érdeklődést tanúsítani a kontinens iránt, azonban a kezdeti lendület hamar megtörte a 2008 őszi indult pénzügyi válság, ami az oroszok számára tíz éven belül már a második olyan krízis volt, ami nem csak a pénzügyi szektort, de a gazdaság egészét (és vele együtt a társadalmat is) nagyon súlyosan érin-

tette. A már lassan két éve tartó válság hatására radikálisan visszaestek az energiahordozókból származó költségvetési bevételek, ami meggátolja az energiaipar és a kitermelés modernizálását. Ez utóbbira igen nagy szüksége lenne Oroszországnak, ugyanis a megélvő elavult és pazarló technológiával a kőolaj esetében már 2008-ban elérte a kitermelés csúcspontját. A fejlesztéshez viszont a *know how* mellett tőke is kellene, ami jelenleg nem áll rendelkezésre. Az ország hatalmas gáz-, és olajtartaléka ellenére nem állnak sorba a külföldi befektetők, ugyanis Putyin a két elnöki ciklusa alatt éppen azon volt, hogy a nyugati tulajdonosokhoz és orosz oligarchákhoz került nagyobb állami vállalatokat/bányákat bármilyen áron is, de visszaszerezze és saját, illetve országa érdekeinek megfelelően irányítsa azokat. Emiatt a külföldi befektetőkben erősen megrendült a bizalom a Kreml iránt. Az utóbbi egy évben viszont – főleg a gazdasági válság miatt – ismét a piacnyitási jeleit lehet felfedezni.

Az eddigiek alapján látható, hogy Moszkva stratégiaváltásának hátterében nagyrészt a neokonzervatív Bush-kormányzat politikája állt, ami végső soron a két fél közötti hidegháborús gondolkodás és a fegyverkezési verseny visszatérését eredményezte. Azonban Oroszországnak nagyon hamar be kellett látnia, hogy ezen a téren sem tudja tartani a lépést a versenytársával, ezért olyan lehetőségek után volt kénytelen nézni, ahol stabilan biztosítani tudta vezető szerepét és befolyását. Ennek egyik eszköze volt, hogy a szovjet idők kapcsolatrendszerét felmelegítve latin-amerikai és közép-ázsiai országokat igyekezett gazdasági, hitel, és fegyverkereskedelmi szerződéseken keresztül a „szövetségesévé” tenni. Emellett az is tudatosult az orosz vezetésben, hogy az energiahordozók feletti rendelkezés legalább akkora hatalmat jelent, mint egy jól felszerelt hadsereg, hiszen a „csapok elzárásával” rövid idő alatt sokkal jelentősebb károkat lehet okozni, nem csak a társadalom, de a teljes gazdasági szféra számára is, mint egy költséges és veszélyes katonai beavatkozással. Tehát Carl von Clausewitz mondását, mely szerint „a háború nem egyéb, mint a politika folytatása más eszközökkel” érdemes lenne aktualizálni a következőkre: a „gázháború” nem egyéb, mint a politika folytatása más eszközökkel.

Felhasznált irodalom

Fehérvári László – Új kínai külpolitikai modell. In: Magyar Külügyi Intézet-tanulmányok, 2010/11.

Kovácsy Tibor - Forradalmi partnersere: <http://beszelo.c3.hu/98/10/11kov.htm>

Átcsoportosuló Gazprom-pozíciók: <http://energiainfo.hu/index.php?par=28&option=news&id=18856>

A nukleáris ipar kész segíteni a fejlődő országokat: <http://energiainfo.hu/index.php?par=14&option=news&id=16415>

Dél-Afrikai Köztársaság: Apartheid után, sőtét jövő előtt? http://mindennapiafrika.blog.hu/2007/11/07/del_afrikai_koztarsasag_apartheid_utan_s

Egyiptomban erősít az ENI: <http://energiainfo.hu/index.php?par=21&option=news&id=15574>

Gázvezeték-verseny: <http://www.energiainfo.hu/index.php?par=16&option=print&id=21383&pg=>

Irány Észak-Afrika! <http://energiainfo.hu/index.php?par=28&option=news&id=17185>

Libiai projektekben az ENI: <http://energiainfo.hu/index.php?par=28&option=news&id=15946>

Libiában kutat földgáz után az RWE: <http://energiainfo.hu/index.php?par=32&option=news&id=13812>

Nigéria kívánja ellenőrizni saját olajiparát: <http://energiainfo.hu/index.php?par=14&option=news&id=12991>

Olasz, orosz, brit és német cégek kaptak szénhidrogén kutatási engedélyt Algériában: <http://energiainfo.hu/index.php?par=14&option=news&id=18303>

Verseny az afrikai energiáért: <http://www.euractiv.hu/gazdasag/hirek/verseny-az-afrikai-energiater>

Az EU nyugtalan Oroszország új energiapiaci terveit látva: <http://www.euractiv.hu/gazdasag/hirek/az-eu-nyugtalan-oroszorszag-uj-energiapiaci-terveit-latva>

ALROSA leads world diamond production <http://english.ruvr.ru/2010/03/06/5085978.html>

African natural gas reserves (térkép): <http://www.accessionintl.com/fastfacts2.html>

Country Analysis Briefs – Nigeria: <http://www.eia.doe.gov/cabs/Nigeria/Full.html>

Diamond producing regions in Africa (térkép): <http://geology.er.usgs.gov/eessteam/diamondproject/images/diamonddhigh.jpg>

Foreign Direct Investment in Africa: <http://www.economywatch.com/foreign-direct-investment/countries/africa.html>

Gazprom commences drilling of first prospecting well in Africa: <http://www.gazprom.com/press/news/2010/march/article86632/>

Gazprom begins drilling first prospecting well in Africa: http://www.worldoil.com/Gazprom_begins_drilling_first_prospecting_well_in_Africa.html

Libyan oil opportunities for Gazprom: <http://www.ordons.com/201004134076/libyan-oil-opportunities-for-gazprom.html>

Re-Think Russian Investment in Southern Africa: <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/15151/>

RF returning to Africa as its close partner: <http://www.itar-tass.com/eng/level2.html?NewsID=15146248&PageNum=0>

Russian firm to invest \$30 billion on gas pipeline project in Nigeria: http://news.xinhuanet.com/english/2008-06/12/content_8351007.htm

Russia becoming a major investment force in emerging markets: <http://www.polity.org.za/article/russia-becoming-a-major-investment-force-in-emerging-markets-2006-11-10>

The Diamond Cartel Melts Down – Alrosa freezes out de beers: <http://johnhelmer.net/?p=700>

publikon
KIADÓ

AFRIKAFEJLŐDŐVILÁGKÖRNYEZETVÉDELEM
POLITIKATUDOMÁNYFÖLDRAJZTÖRTÉNELEM

Keresse könyveinket
az Alexandra Könyvruházakban
és a független könyvesboltokban!

IDResearch Kutatási és Képzési Kft. / Publikon Kiadó
7633 Pécs, Esztergár Lajos u. 8/E
Tel./Fax: +36 72 522 624
www.publikon.hu

A biztonság ösvényein.

Az új generáció biztosítója.

Vadászati jogvédelem biztosítás*

- Segítünk érvényesíteni jogait és jogos követeléseit
- Kártérítési jogvédelem
- Büntető és szabálysértési jogvédelem
- Közigazgatási jogvédelem
- 24 órás jogi tanácsadás

Az első 1000 szerződő
vadász-elsősegély
felszerelést kap ajándékba!*

www.uniqa.hu

UNIQA

* A tájékoztatás nem teljes körű, bővebb információ honlapunkon (www.uniqa.hu) található, vagy érdeklődjön kirendeltségeinken. Az elsősegély felszerelés tartalma: st. gyorskötöző pólya, st. vágott mull lap, vízálló sebtapasz, fertőtlenítő folyadék, kullancskiszedő csipesz

Superbrands

MAGYAR
ORSZÁG
OLIMPIAI
CSAPAT

Az UNIQA Biztosító Zrt.
a Magyar Olimpiai Csapat
Hivatalos Támogatója

Interjú Szliman Ahmeddel, a Szahara Alapítvány vezetőjével

IDR: Melyik országban születtél? Beszélj egy picit a szülőhazádról, és az ottani életkörülményekről!

Szliman Ahmed: Mauritániából jöttem Magyarországra, még a rendszerváltás előtt. A Budapesti Műszaki Egyetemen végeztem 1976-ban, majd több mérnöki továbbképzésen is részt vettem, Csepelen, a Dunaújvárosi Vasútnél, utána pedig visszamentem szülőhazámba. Több mint húsz évig dolgoztam a legnagyobb mauritániai vaskereskedelmi vállalatnál. Mauritániában él a feleségem és négy gyermekem. 2000-ben jöttem vissza Magyarországra, és a civil szférában dolgozom. Mauritániában is a munka mellett sok szervezetet hoztam létre, melyek a kultúrával, a sporttal, és az emberi jogokkal foglalkoznak. Ezt szeretném most továbbvinni itt, Európában is.

IDR: A családod itt van veled Magyarországon?

Sz.A.: A családod egyszer itt van, egyszer – mivel a gyerekek már nagyobbak, és egyetemre járnak – otthon Mauritániában. Sok magyar embert viszek a Grand Szahara régióba, főként művészeket. Ilyenkor otthon maradok a gyerekekkel kicsit, illetve nyáron is több időt próbálok velük tölteni. Magyarországon egyedül élek, állandó letelepedési engedélyem van, már magyarnak érzem magam...

IDR: Magyarnak érzed magad?

Sz.A.: Igen, annak. Aki ismeri

Ady Endrét, Petőfit, Kossuth Lajost, és Arany Jánost, ezeket a híres magyar embereket...

IDR: Olvasol is sokat?

Sz.A.: Igen. Szépirodalmat is, de az olvasmányaim többsége a civil szférával, az emberi jogokkal, kultúrával, földrajzzal kapcsolatos.

IDR: Azt mondtad, hogy a '70-es években a Műszaki Egyetemet itt Magyarországon végezted. Miért Magyarországra jöttél?

Sz.A.: Mint ismeretes, amikor a gyarmatosítók elhagyták Mauritániát, a másfél millió lakosból alig volt ötven felsőfokú végzettségű ember az országban. Ezért annak, aki tovább akart tanulni, külföldre kellett mennie. Így szerencsére Magyarországra érkeztem, bár először a Szovjetunióban gondolkodtam. Ugye az egy nagyhatalom volt, sokat tudtunk róla, de utólag visszagondolva örülök, hogy nem volt elég hely az ottani csoportban. Mások Magyarországra jöttek, így megnéztem az itteni földrajzi körülményeket, ismertem Puskás Öcsit, aki ugye a Real Madridban focizott, akkoriban mindenki a focijáról ismerte Magyarországot.

IDR: Te fociztál egyébként?

Sz.A.: Persze. De a magyar focilabda nagyon drága volt Mauritániában... mi nem, csak a felső tízezer tudta megvásárolni. Nagyon jól csinálták itt, magyar exporttermék volt. Afrikában mindenki focizik a homokban,

viszont aki nem vett magyar labdát, az nem tudott megtanulni jól focizni. Egészen ügyesen fociztam, akkoriban még ötven kiló voltam, kicsivel könnyebb, mint most. Szóval így szerencsésen ebbe az országba jöttem, és örültem annak, hogy Magyarországra jöhettem.

IDR: Ez ösztöndíj volt?

Sz.A.: Igen, állami ösztöndíj. A magyar állam támogatta a fejlődő országokat. Abban az időben nagyon sok egyetemi ösztöndíjra lehetett pályázni. Évente több mint ötszáz, hatszáz afrikai diák tanult Magyarországon. Ezért mi magyar nagyköveteknek érezzük magunkat Afrikában.

IDR: Más mauritániai diákok is voltak, vagy egyedül voltál?

Sz.A.: Heten voltunk a rendszerváltás előtt, két orvos, két mérnök, egy agrárszakember, egy főiskolai hallgató, és jómagam. Főleg mindenki visszament Afrikába.

IDR: Tartod velük a kapcsolatot?

Sz.A.: Igen, tartom velük a kapcsolatot. Mauritániában mindenki úgy ismer minket, hogy a „magyar mauritániaiak”.

IDR: Akkor itt már az identitásban rögtön van egy magyar szál...

Sz.A.: Igen, így van.

IDR: A szüleid támogatták, hogy ide gyere? Támogatták, hogy pályázd meg az ösztöndíjat, mert ez majd jó lesz a családnak?

Sz.A.: Persze, nyilvánvalóan, mivel nem egy gazdag családból származom.

IDR: Hány testvéred volt?

Sz.A.: Nyolcan voltunk, ez ugye Afrikában megszokott.

IDR: Édesapád mivel foglalkozik?

Sz.A.: Törzsfőnök, ehhez természetesen nem kell gimnázium, vagy egyetem. Egy bölcs férfi, aki megoldja az emberek problémáját, konzultál, segít, szeretet övezi. Nagyon örült, amikor megkaptam az ösztöndíjat, mert így lehetőségem lett arra, hogy elvégezzek egy egyetemet. Örültem én is, mert gondoltam, hogy Istenem, mi lesz velem, nincsen pénzünk. 1200 forint ösztöndíjat kaptam Magyarországra, de abban az időben ez nagyon sok pénz volt, most olyan százezer forintnak felelne meg. Nagyon örülök neki, hogy ide kerültem, ez a nép sokat segített, sokat támogatott. A magyar egy nemes nép. Sok arab afrikai barátomnak mondom, hogy nézzétek meg a magyarokat a franciákhoz képest, mennyivel több Nobel-díjasuk van, mint nekik... kreatív kis nép.

IDR: Milyenek tartottad a Műszaki Egyetemet? Az ottani oktatás színvonalát?

Sz.A.: A Műszaki Egyetem Magyarországon az egyik legjobb felsőoktatási intézmény. Jöttek mauritániaiak, akik a Szovjetunióban, Németországban, vagy Franciaországban végeztek, de magasabb volt az értéke a diplomámnak, mint az övék. Nagyon meglepődtek, hogy Magyarországon ilyen az oktatás színvonala. Megmondom őszintén, hogy a diploma, amit Magyarországon kap az ember, egy nagyon erős végzettség.

IDR: Hány nyelven beszélsz?

Sz.A.: Beszélek franciául, arabul, magyarul, és a spanyol nyelvet egy kicsit, illetve a helyi, törzsi mór nyelvet, ami egy keveredett afrikai-arab nyelv. Ez egy toleráns iszlám a móroknál,

a nők nagy szerepet játszanak a társadalomban vezetőként, és ilyen más arab, pontosabban az iszlám világban nem létezik.

IDR: Vallásos vagy egyébként?

Sz.A.: Közepesen. Vallásos vagyok, muszlim, de nem a szaúd-arábiai típusú iszlám hívő, hanem ami a Grand Szaharában van, ez a toleráns, ahol a nőknek is vannak jogai.

IDR: Milyen iskolákba jártál, mielőtt Magyarországra jöttél?

Sz.A.: Általános iskolába és gimnáziumba, Mauritániában ez a két státusz van. Az általános iskola öt év, a gimnázium pedig hét-nyolc év. Európában nálatok nyolc és négy éves bontás van, nálunk éppen fordítva. Európában nyolc év kötelező, most már Mauritániában is megpróbálják átvenni a nyolc, illet négy éves európai képzési módszert.

IDR: Ha az akkori életteredet magad elé képezed, milyen távolságban volt az iskola? Hogyan tudod jellemezni? Falu volt ahol laktál, vagy kistelepülés?

Sz.A.: Igazság szerint magyar szemmel Mauritánia a mongol államhoz hasonló, ott nomádok élnek. Kereskedtek, megalapítottak egy-egy várost. Lényegében az iskola nagyon mesz-

sze volt, naponta körülbelül tíz kilométert gyalogoltam a gimnáziumba, az általános iskola azonban közel volt. Egyszer egyszer busszal tudtam menni, de csak akkor, ha volt egy kis pénzem. De nem volt ezzel probléma. Út közben mindig beszélgettünk az emberekkel. Az egy szolidáris társadalom, mindenki tud mindenkiről. A sivatagban az összefogás nagyon fontos dolog, víz nincs, csak homok. A sivatagi világ nagyon befogadó, az emberek beszélgetnek, barátkoznak, úgyhogy hála Istennek nem talákoztam bűnözéssel sem. Nagyon szép volt, most is, de napjainkra Nouakchott is már egy millió lakosú város.

IDR: Akkoriban mennyien éltek ott?

Sz.A.: Kb. harmincezren...

IDR: Igen, az urbanizációs probléma az Afrika-szerte egy igen komoly jelenség.

Sz.A.: Mivel a főváros a tengerparton található, ezért rendkívül sokszínű. Nagyon sok a bevándorló Fekete-Afrikából, akik próbálnak új életet keresni, és utaznak tovább, főleg a Kanári-szigetek irányába. Az illegális bevándorlás sajnos rengeteg embert érint, rengeteg külföldi van az országban, mivel nem talál-

nak más utat Európa felé, csak a Kanári-szigeteket. Éppen ezért tele van problémákkal az ország.

IDR: Említetted, hogy a műszaki diplomáddal dolgoztál sokáig, vezető voltál kinn Mauritániában, aztán jött a civil szektor Magyarországon. Hogyan jött ez az egész civil dolog?

Sz.A.: Egy mérnöki továbbképzésre jöttem Magyarországra 2000-ben, mert egyéves ösztöndíjat kaptam. Aztán nyugdíjba vonultam, és úgy gondoltam, hogy egy, a saharai népekkel foglalkozó alapítványt hozok létre, amely Mauritániától kezdve Maliig összefogja az országokat. Ezt kezdem el csinálni, önkéntesként dolgozom az alapítványban, más civil szervezetekkel együttműködve. Nagyon sok, Afrikát érintő témát felvetettünk havilapokban, illetve az interneten is. Megmondom őszintén nekem ez az élmény... szóval szeretem csinálni, mert valamilyen módon segíték az ottani világnak, az ottani népeknek. Egyrészt bemutatom a kultúrájukat Magyarországon, másrészt pedig megismertetem az ottaniakat a magyar kultúrával.

IDR: Egy évben párszor nagyobb utakat szervezel. Miről szólnak ezek az utak?

Sz.A.: Különböző érdeklődők-

nek szólnak, főként művészeknek, szociológusoknak, antropológusoknak, illetve különböző TV-csatornáknak, akik érdeklődnek a grand saharai népek, a tuaregek, mórok iránt. Amikor visszajönnek, akkor publikálják ezeket a cikkeket a magyar médiában, vagy internetes oldalakon. Így ez a világ ismeretet szolgáltat.

Sajnos bezárják az afrikai magyar nagykövetségeket, az algériait és a líbiait is. Ez nagy probléma nekünk, mert Afrikáról kevés az információ Közép-Európában. Nekünk Magyarországon stratégiailag nagyon fontos, ezért minden megteszünk, harcolunk, hogy a magyarság és a civil szervezetek együtt tudjanak működni. Partnerségi kapcsolatokat, egyezményeket, támogatásokat szeretnék használni, amivel be tudjuk mutatni Afrikát Magyarországon, és fordítva.

IDR: Tudsz kivinni magyar fellépőket a Grand Szahara régióba?

Sz.A.: Igen. Volt három zenész, akik felléptek Algériában, valaki fotókiállítást csinált Mauritániában magyar fotókkal a magyar életről. Ezekre nagyon-nagyon sokan eljöttek.

IDR: Vannak gazdasági kap-

csolatok a civil kapcsolatokon kívül? Van magyar-mauritániai együttműködés?

Sz.A.: Vannak magyar áruk Mauritániában, de a termékek nagy része a spanyolokon keresztül érkezik. Magyarországon a boltokban kapható halak egy része Mauritániából való, viszont az meg a portugálokon és a spanyolokon keresztül érkezik, így nagyon drága, pedig közvetlenül sokkal olcsóbb lenne.

IDR: A magyarországi bevándorlással kapcsolatos adminisztrációval ugye szembesülsz. Milyenek voltak a tapasztalataid akkor, és most?

Sz.A.: Kezdetben nagyon nehéz volt az adminisztráció, mert a magyar törvények... a papírokat nehéz beszerezni. Ide-oda kell vinni, el kell menni a nagykövetségre, le kell fordíttatni. Ez egy nehéz, hosszú procedura, főleg azért, mert rendkívül időigényes. Egy mauritániai anyakönyvi kivonat beszerzése gyakran négy-öt hónapig is eltart, aztán lefordítják, elviszik a nagykövetségre, onnan a Belügyminisztériumba, de sajnos nem lehet mást csinálni, ilyen az adminisztráció. Pénzügyileg is drága, rendkívül sokba kerül a fordítás, a papírok, az útlevél, minden. A késést a hivatalok nehezen értik meg, az időt európai szemmel nézik, az afrikai időszámítást nem veszik figyelembe.

IDR: Tehát nehezen tolerálják a csúszásokat?

Sz.A.: Igen, mert nem értik az afrikai mentalitást. Nálunk egy kényelmesebb, lassú ügyintézési stílus van. Európában meg más a felfogás.

A magyar nép toleráns, nem volt részem faji megkülönböztetésben. Azt gondolom, hogy a magyarok nem ítélték el más népeket. Egy franciánál, vagy egy angolnál ez lehetséges, mert

gyarmataik voltak, és akkor nagy embernek gondolják magukat. A magyaroknál nem találkoztam ilyen problémával.

IDR: A mai napig, ha mész az utcán, teljesen olyan, mintha otthon lennél?

Sz.A.: Igen, így van. Érdekeség például, hogyha látnak az utcán egy afrikai embert, vagy egy arab ruházatú asszonyt, akkor nem nézik meg. Viszont ha egy afrikai ember részeg a kocsmában, azt megnézik, mert még nem láttak részeg afrikai embert. Az már furcsa látvány. Ha fehér lenne, akkor nem foglalkoznak vele, de ha egy néger részeg, sörrel a kezében, pálinkával, vodkával, az már különleges.

IDR: Akkor azt gondolod, hogy a magyarok befogadóak?

Sz.A.: Befogadóak, toleránsak, kedves nép.

IDR: Beszéltünk arról, hogy évek óta a civil szektorban dolgozol. Ezzel foglalkozol minden nap, ez tölti ki a mindennapjaidat?

Sz.A.: Nem, nem, nem. Mérnökként is dolgozom, aztán fordításokat csinállok arabról magyarra, és fordítva, mert vannak olyan arab cégek, akik magyar gazdasági kapcsolatokkal foglalkoznak. A civil szférában, mint önkéntes dolgozom, a Szahara Alapítványnál.

IDR: A Szahara Alapítvány mióta létezik?

Sz.A.: 1998 óta.

IDR: Meg vagy elégedve azzal, amit eddig tudatok csinálni?

Sz.A.: Nagyon, nagyon meg vagyok elégedve, és megmondom őszintén, hogy a magyarokat nagyon érdekli a Grand Szahara világ. Valamilyen módon a magyarok is jelen voltak a Szaharában, például Rejtő Jenő, Almásy gróf... Bartók Béla pedig az algériai sivatagba is eljutott a francia időkben.

IDR: Tehát te nemcsak Mauritániában kalauzolod az embereket?

Sz.A.: Nem, a Grand Szahara egész területén. A Baptista Szeretetszolgálat, és az Ökumenikus Szeretetszolgálat emberei az én segítségemmel tudtak bejutni a grand szaharai menekülttáborokba, Darfúrba, Nyugat-Szaharába, Maliba. Én csak ezzel a régióval foglalkozom, a szubszaharai és a mediterrán térséggel nem. Mondhatjuk úgy is, hogy magyar szemmel a „mongol afrikai népek”, azaz a nomádok helyzetével foglalkozom.

IDR: Bárki elmehet egy ilyen útra? Miként lehet kapcsolatba kerülni veletek?

Sz.A.: Az érdeklődőknek a helyi civil szférán keresztül szerzünk szállást, ellátást, ha lehet, akkor ingyen. Innen elég drága a repülőjegy, át kell szállni Olaszországban, Németországban, vagy Franciaországban, ez több mint százötvenezer forintba kerül, melyet az érdeklődők, és a diákok többsége nem engedhet meg magának, mégis nagy az érdeklődés. A Budapest-Bamako autóverseny kapcsán is segítettem, mauritániai karavánkíséretet, sivatagi tereptornát szerveztem, illetve a vízum megszerzé-

sében is segítséget nyújtottam.

IDR: Biztonságos a Bamako rally szerinted?

Sz.A.: Igen, igen, biztonságos. Körülbelül hatszáz magyar ember, és több mint kétszáz kocsi megy évről-évre. Amikor nem együtt, hanem külön-külön haladtak, akkor sem volt semmilyen provokáció, vagy probléma. A volt gyarmatosítókkal vannak inkább problémák, én még nem láttam olyat, hogy külföldön ne szerették volna a magyar népet. A franciákat talán annyira nem szeretem ez igaz, mert mindig a múltbeli gyarmatosításra gondolok, de ez valamilyen szinten érthető szerintem.

IDR: Amikor a Bamakóról kérdezek, akkor mondd, hogy segítetted a szervezést. Ezek szerint jó kapcsolataid vannak kinn Mauritániában?

Sz.A.: A turisztikai minisztertől kezdve a szociális minisztériumon át, a külügyminisztériumig vannak kapcsolataim. Nekünk Magyarország nagyon fontos ország, egy megoldás, hogy a közép-európai térségben legyen valaki, akivel jó kapcsolatot ápolhatunk. A magyarországi média nagy szerepet játszhat abban, hogy Közép-Európa megismerje az észak-afrikai világot.

IDR: A külügyminisztériumok tartja azokkal a kapcsolatot, akik a '70-es években Magyarországon tanultak? Megvan az a kör, akik fontos emberek az országokotok számára?

Sz.A.: Az a hat ember létrehozott egy magyar-mauritániai baráti társaságot Nouakchottban, amely még most is működik. Ettől függetlenül próbálom bemutatni a magyar államot, a magyar népet, filmeket, CD-t, DVD-t, a mauritániaiak pedig nyitottak erre, mi nagy szerepet játszunk a magyarság bemutatásában. Igazság szerint láttam magyar nagyköveteket Nouakchottban, láttam mauritániai nagyköveteket Budapesten, tehát a két állam gazdasági szemmel is kacsingat egymásra... de én a civil kapcsolatokat, a népek közötti kapcsolatokat akarom erősíteni, a kultúra és az önkéntes támogatás tekintetében egyaránt. Ez véleményem szerint nagyon fontos.

IDR: Hogy érzed magad Magyarországon? Mennyire érzed otthon magad?

Sz.A.: Megmondom neked őszintén én mauritániai magyar embernek érzem magam. Az információáramlás is jobb lett, az interneten napi szinten követem a mauritániai eseményeket, mauritániai csatornákat nézek, de a magyar média is nagyon érdekel. A rendszerváltás óta sokkal több hír foglalkozik Mauritániával.

IDR: Hogyan teremtesz/teremtettél kapcsolatot Magyarországon az emberekkel? Vannak-e magyar barátaid?

Sz.A.: A magyarokkal nagyon jó kapcsolataim vannak, a civil szféra nagyon sokat segített. Nagyon sok ember érdeklődik, a civil szervezeti fórumokon keresztül nagyon jól lehet ismerkedni.

IDR: Van igazán jó magyar barátod?

Sz.A.: Nagyon sok magyar barátom van. Van sok támogatóm is, de ettől függetlenül nehéz anyagi problémákkal nézünk szembe.

IDR: Vannak még mauritániaiak ma Magyarországon?

Sz.A.: Van egy fiú, aki szállodákban dolgozott, de nehéz körülmények között élt, így elment Norvégiába. Most már nincsen más rajtam kívül. A rendszerváltás előtt volt ugye ösztöndíj lehetőség, de ezek a kulturális egyezmények már nem léteznek. Viszont remélem, hogy 2010-től, a választások után új, lehetséges támogatások jöhetnek szóba. Tudom, hogy a magyar államnak nagy kulturális kapcsolati van ázsiai, latin-amerikai, európai országokkal, de szeretném, ha afrikai államokkal is lennének ilyen jellegű kapcsolatai, illetve, ha a meglévő kapcsolatok elmélyülnének.

IDR: Friss kutatások szerint a magyar társadalom bizalmatlanabb a külföldről érkezőekkel szemben. Neked erről mi a véleményed?

Sz.A.: Én ezt nem éreztem. Megmondom őszintén, hogy ezt nem éreztem eddig. Nagyon sok afrikai, arab, latin-amerikai emberrel beszéltem... én nem érzékeltem ezt.

IDR: Akkor te inkább pozitív jelzőket tudnál mondani a magyar társadalomra?

Sz.A.: Igen, pozitívokat. Vendégszeretők, segítőkészek. Láttam afrikai embert, aki csak angol nyelven beszélt, és az utcán segítséget kért, a magyar ember pedig kézzel-lábbal mutatgatva próbált neki segíteni, hogy merre menjen.

IDR: Milyen terveid vannak a jövőre nézve? Szeretnél-e továbbra is Magyarországon élni?

Sz.A.: Nagyon szeretnék minél több afrikai testvérszervezetet bemutatni, melyek zenével, kultúrával foglalkoznak, és Magyarországra jöhessenek az afrikaiak, illetve be tudják mutatni a kultúrájukat. Azért harcolok, hogy Afrika nagyobb hangsúlyt kapjon. De egy négy-öt év múlva szeretnék véglegesen visszatérni Mauritániába, de arra is gondoltam, hogy továbbra is itt maradok, és tovább viszem a Grand Szahara-vonalat.

IDR: Ha négy-öt év múlva visszaköltözöl, akkor azt tudod majd mondani, hogy egy szép, sikeres életed volt Magyarországon?

Sz.A.: Igen. A magyar életet, a magyar-, és a közép-európai kultúrát pedig viszem magammal Mauritániába.

Projekt címe: Itt vagyunk!

Projekt azonosítószáma: EIA/2007/3.1.1.2.

Projekt időtartam: 2009. április 1. – december 31.

A kutatással kapcsolatos információk:

www.idresearch.hu

Vidacs Bea (2009): *Egy szebb jövő képei. A futball a kameruni közgondolkodásban.* Budapest: L'Harmattan, 200 oldal, puhatáblás.

Kameruni egypártrendszerből a futball-identitásig: miféle jövő?

Írta: A. Gergely András

GYAKORLOTT olvasó könyvedén hozzászokik, hogy kedvenc újságjában vagy internetes oldalán ne csupán véletlen híreket, hanem a (talán legfontosabbat, a focieredményeket találja meg legelőször. Rákészül, kattint, lapoz vagy egeret görget, de a legyűrhetetlen kíváncsiság egyhamar odavezeti, hogy a keresett információt mielőbb le vadássza. Hamari hír, megnyugtató vagy felajzó élmény, stabil állandóság benyomása... Rajongók, drukkerék, szolid érdeklődők és „átlagolvasók” információs minimuma ez. Ám ha folyamatba, időrendbe, jelentésbe helyezik, talán teljesen mást (is) jelent...?!

Kötetnyi terjedelemben a fociról ismeretközlő, népszerűsítő vagy kaland-elbeszélő köteteket szokás írni, jobbra nem is mindig a csapatok vagy sztárok világát tükröztetve, hanem inkább a szerző-riporter maga kedvére formált szövegekkel, hangulatos vagy alkalmi tudósítások válogatásával tündöklök előttünk. Noha nem kizárt az ilyesmi sem az Afrika Tanulmányok oldalain, ezúttal mindenképpen a meglepőbb változatról van szó. Terjedelmesebb kötetéről, amely nem akar bennfenteskedni, sem egzotizálni vagy hősiesíteni, amikor a kameruni „Legyőzhetetlen Oroszlánok” nemzeti csapat sikerét és háttértárlányait ismerteti, hanem magát a futballt, a sportot körülvevő nemzeti identitást, a politikai rendszer-változást és a gyarmatosításhoz való viszonyt választotta témájául a szerző, s méghozzá nem is helyi születésűként, hanem vendégként, kutatóként, afrikánistaként és magyarként a közép-afrikai országban.

Vidacs Bea kötete két szempontból is unikum. Egyfelől a foci mint társas tevékenység népszerű voltát körülvevő vagy kiteljesítő sporttörténet, szurkolói kör, imázs és nemzeti dicsőség szempontjából, ezen belül épp a kameruni verzióból vett anyagai okán, másfelől pedig a szaktudományos érdeklődés tárgyává tett hétköznapiág („populáris kultúra”-típus) okán, mely egy népszerű attrakció széles társadalmi és beágyazottsági közegének vizsgálatával az antropológiai megismerés és értelmezés le-

hetőségeit mutatja föl – mondhatni a szemünk látára csinál fociantropológiát és nemzeti imázs-elemzést. Utóbbi már azért is fontos, mert bár a nemzetközi politikában, a sport-kapcsolatok és a sport-diplomácia történetében roppant komoly jelentősége van a mindenkori nemzeti futball állapotának és a győzelmek/vereségek nemzetközi piacának, de ennek mindenképp alapfeltétele a nemzeti futball kialakulása, piacképessége, oktatási és utánpótlási háttere, kormányfinanszírozási vagy magántőkebevonási/szponzorálási bázisa mögötti értékrendszer is. Erre viszont csak akkor és azok érdekeltek rá, akik magát a labdarúgást is egy testi kultúra - szellemi hagyomány - alkalmazkodóképesség folyamatban látják vagy segítik, élvezik vagy kihasználják. A könyvben (*Egy szebb jövő képei. A futball a kameruni közgondolkodásban*) a kameruni futballcsapat szerepel, mint első afrikai válogatott, amely Argentínát is legyőzve a világbajnokság negyeddöntőjébe jutott 1990-ben, és 2000-ben Sidney-ben olimpiai aranyérmes lett, de a nemzetközi sikereken túli hazai problematikák és örömtökere is egyúttal, melyek mint minden társadalom valóságos terei és csoport-problémái, alkalmat kínálnak a kutató számára a (mások által csupán ritkán elemzett) fociörkép megalkotására. Tehetné ezt a Szerző egy izgalmas légkör bemutatásával, egy mozgási és játék-stratégia elemzésével vagy milliomosá lett játékosok életútjának népszerű bemutatásával is, ám választása mégsem kizárólag ezekre esik, hanem a sport mint eszköz, a játék mint győzelmi esély, s az erre épülő nemzeti identitás mint állapot bemutatására. A fejlődni nem hagyott egykori gyarmat „afropesszímista” bemutatása helyett ugyanakkor Vidacs Bea éppen a posztkoloniális állapot teljesebb rajzának megalkotására törekszik, a hajdani gyarmati világ (mint kontextus) leírása révén. Az államiség kérdése itt a belső konfliktusmezők átalakulása és a túlhatalom biztosítása útján válik erőteljesen kortárs problematikává, melyeket a szerző a hatalmi felsőbbség (kolonizátor) és az alattvalói létszféraakra osztott társadalom elszakadási védekezéseként, a közpolitikai tehetetlenség eluralkodásához kapcsol. Főként a „társadalmi erkölcs és politikai elszámoltathatóság” modelljével szembeni nemze-

ti/nemzetalatti ellenállás dimenziói között leli meg értelmezését annak, miként vált a politikai ponthelyzetben is érvényesülő kritikai attitűd a politikum számára az erőszakos eszközöknek tekintett futball-médiatizálás tárgyává. Az emberek frusztrált tömegei, a társadalom „zombifikációja” olyan stratégiává formálódott, amelyben a reményvesztettség eszköztára kihat(ott) az alárendeltségek és mentalitások összességére, s ebben mint folyamatban a 2006 óta zajló hatalmi-politikai változások is átalakulást eredményeztek. Mindez az 1987 óta zajló gazdasági válság, széteső társadalmi univerzum és lepusztuló közérzet közegében a napi túlélésért küzdő-ügyeskedő emberek végtelen tömegeit is áthatja maga a helyzet révén – következképp magának a kutatónak és a helyzet elemzőinek is egyszerre kell kívül és belül lennie a problémák körén, hogy értelmezni bármit is jogosultan próbáljon, s ne a „nemzetközi politikai befolyás” távolságtartó érdekszempontjai szerint okoskodjon.

A szerző a labdarúgást olyan világképi és ideológiai felületnek tekinti, amelyben kézenfekvően tükröződnek a társadalom életének problematikái, konfliktusai, összefüggési rendszerei. Sőt, mint hangsúlyozza, valamiféle ideológiai vízióként és ethosz felületeként is használható az a tünetegyüttes, amely „Kamerun vonatkozásában (és valószínűleg máshol is) több, mint a világkép pusztá reflexiója. Szimbolikus természetéből adódóan a futball többértelmű, számtalan értelmezést tesz lehetővé. /.../ arra is módot nyújt az embereknek, hogy olyannak képzeljék el a világot, amilyennek lennie kellene. Ezért a viszatükrözött valóság átalakításának legalább a lehetőségét felcsillantathatja...”, vagyis egyszerre lesz világkép és ethosz is (amilyen, és amilyennek lennie kellene). De amennyiben a világkép a rendről vallott legátfogóbb elképzelés, ez éppen Kamerunban maga a rendetlenség lenne – főképpen az utóbbi évtizedekben, hiszen a kilencvenes években még „a nyilvánosan hangoztatott valóság” ennek éppen az ellentéte volt, azzal a többlettel, hogy elegendően a 19. század európai sportjainak fegyvertárából származó küzdés és fegyelem és fair play korántsem volt jellemző a kameruni helyzetre, hiszen mindezt kívülről oktroyálták rájuk – ők azonban

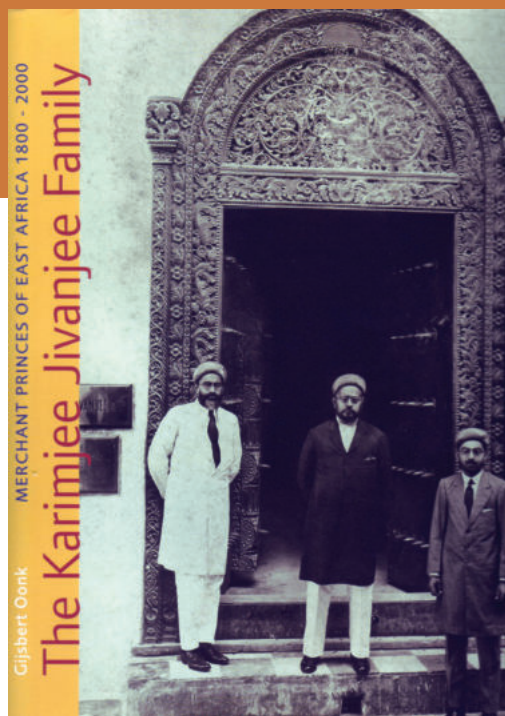
internalizálták, beemelték, átvételre és megerősítésre ítélték. A „férfiak nevelését” archaikus pátosszal vállaló edzők például mintegy meghaladni töreksenek a gyarmatosítottság érzéséből fakadó, etnikai és kulturális értelemben is érvényesülő szegmentálódást, helyette a zombifikációs és posztkolonialis érzület ellentétéként sugallt életképességbe, a „nagyk” legyőzésének és a küzdőképesség fokozásának programjába fektetik energiáikat. E szituációban jelen van a tradicionális törzsi értékrend is, de a posztmodern, fejlődésre orientált és sikerképességre predestináló attitűd is. Hiába az infrastrukturális elmaradottság vagy a posztgyarmati függésrend, a jövő reményteli víziója segít abban, hogy egyszerre gyűlöljék is, meg alázattal és utánzással is fogadják a megmérkőzés folytonos kihívásait a sportszerűség értelmében – ezzel a nagyvilág őket személyükben elismerő, saját jogon egyenlőnek tekintő közérzetét identifikálják. A sport elvben szigorúan teljesítmény-elvű rendszeréről mindenki tudja, hogy külső körülményektől (szponzoráció, játékosok vásárlása, játékfeltételek, szurkolói körök tagoltsága, csapatok közötti rivalizálás, stb.) függ, de mintha „a jobbik győzelme” számukra eszköz és hit volna a környező világ egyenlőtlenségeinek, igazságtalanságainak visszafordításában. A kétségbeesés és cselekvéskép telenség helyett így lesz a fociból morális többlet, erény, szimbolikus tőke és revans lehetősége, magából a fociból pedig az identitások megtisztulása révén elérhető, a társadalmi törésvonalakat fölülíró életviteli és értékrendi megoldás. Ekként azonban a leggyakoribb (politológusi, történelmi) identitás-leírás mellett, a nacionalizmus és az etnicitás érvényesülésével sokszor ellentétben is, a futball válik olyan kontextus-függő értelmezési tér részévé, ahol az „afrikai rassz” éppúgy a nemzeti közösség építő erejévé lehet, mint az európaiak számára a könyvnyomtatás és kapitalizmus szellemisége vagy a nemzetállamiság erjesztő ereje, „képzelt közössége”...

A kötet a kiadós bevezetőt követően a kameruni „miniatűr Afrikát” jeleníti meg földrajzi, etnikai, gyarmati és függetlenségi korszakában, majd a 90-es évek politikai (többpártrendszeri) vívmányait és a posztgyarmati örökség helyzetét, hogy ezen belül helyezze el a labdarúgás szerepét, állampoli-

tikai célrendszerre válásának módját. Ezt a hétköznapi futball-sztori követi, szurkolók, csatárok, amatőrök és profik, csapatok és botrányok, győzelmek és kedélyhullámzások korszakaival, majd a nemzetkép és világbajnokság viszonya, nacionalizmus és etnicitás relációi, nemzetépítési és csoportkulturális narratívák rendszerének bemutatása, hogy azután a „fehérek és franciák” reprezentálódásán túl a remények és a jövőépítés víziójáig vezesse az olvasót.

Vidacs Bea kulturális antropológus, egyetemi tanulmányait az ELTE néprajz és angol szakán végezte, majd a nyolcvanas években az Egyesült Államokban szerzett doktori fokozatot (City University, New York), terepkutatásait Magyarországon és Kamerunban végezte, oktatóként hazai és amerikai egyetemeken töltött éveket. Kiemelkedő érdeklődési területe lett a futball antropológiája, melyet éveken át kutatva (ebből két évet Yaoundé csapatainak szentelve) adja át most összegzését, amelyet az antropológusok (s köztük, vagy akár még az afrikánisták) között is ritka témakörből vesz. Kötete roppant izgalmas munka, szakmai szemmel nehezen eldönthető, hogy a politikai antropológia kedvenc területeitől vett etnikai, nemzeti, társadalom-rétegződési, hatalomgyakorlási tematika mellett inkább a posztkolonialis korszak afrikai ébredéseinek egyikét, a globalizációs folyamatok valamely lokális eseménymenetét, vagy a nemzeti kultúrák közt újonnan rangra emelkedő „focinemzet” státuszt elemzi-e alaposabban, vagy a komplex kultúrakutatás eszköztárát viszi a kameruni futballstadionokba és környékükre. Nincs „kedvenc törzse”, nem kellett ideológiái vagy világnézeti pozíciót felvennie, s nem köteleződött el szubkulturális berkekben a végtelenségig... – példásan, tanítanivaló mélységben járja körül választott témáját, a sport ethoszát, a jövőbe ívelő reményeket és az ironikus, önkritikus kreativitást együttesen.

Annyit pedig már a téma jövőjéről is biztosan lehet tudni, hogy a dél-afrikai labdarúgó világbajnokság, valamint a sportszociológia és foci-antropológia hazai terepválasztási lehetőségei további mély megértés lehetőségeit nyitják Számára, akár a kameruni futballisták lehangoltan is reményteljes vízióit követve, akár más tünemények nyomába eredve...

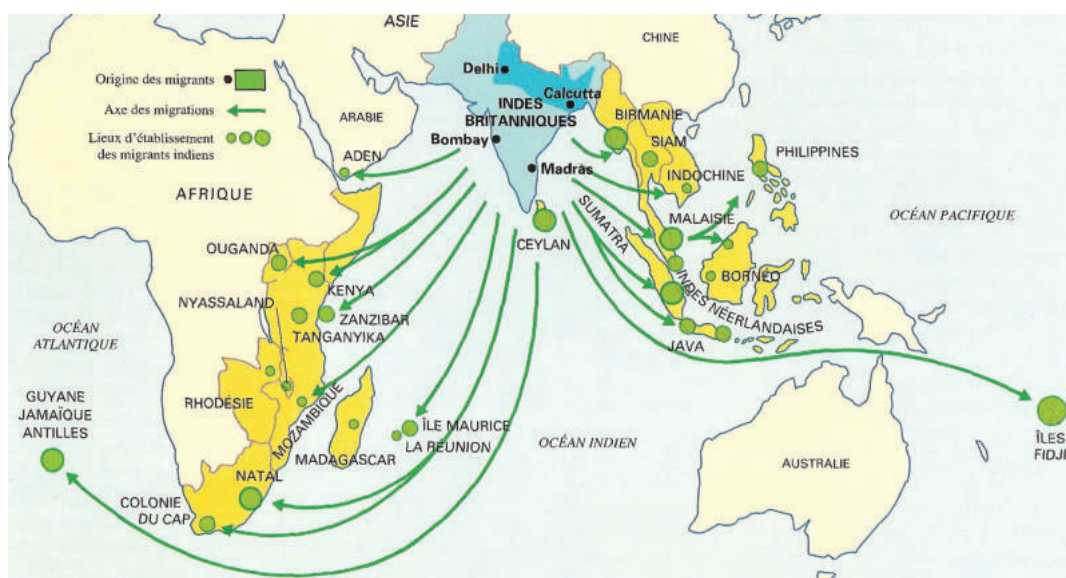
Oonk, Gijbert (2009): *The Karimjee Jivanjee Family. Merchant Princes of East Africa. 1800–2000. Amsterdam: Pallas Publications–Amsterdam University Press. 176 oldal, kemény táblás*

„Kelet-Afrika kereskedő hercegei”

Írta: Tarrósy István

A HÍRES rotterdami Erasmus Egyetem kutatója, Gijbert Oonk példaértékű munkát tett le a XXI. századi afrikánisztika asztalára azzal, hogy éveken át kitaratóan fejtette fel a kelet-afrikai partvidék egyik legmeghatározóbb délkelet-ázsiai családjának történetét. Az északnyugat-indiai Mandvi (Gudzsarat állam) egykoron jelentős kikötővárosából származó Karimjee Jivanjee család fantasztikus archívumának felhasználásával, mélyinterjúk egész garmadáját lefolytatva izgalmas narratívába öntötte a dinasztia generációkon átívelő következetes építkezését, vállalkozásainak alakulását, bukásainak és sikereinek következményeit. Mindeközben precíz társadalomtudományi elemzést kaphatunk az afro-ázsiai rendszer máig oly meghatározó száláról, az indiai-afrikai kapcsolatról, amely századokon keresztül a kereskedelmet részesítette leginkább előnyben.

„Lehetetlen pontosan megállapítani, hogy az Indiából érkező kereskedők mikor kezdtek meglepedni Kelet-Afrika part menti városaiban. Valószínűleg az arabok nyomában jártak ... [később, a XIX. század során pedig] tevékeny szerepet játszottak a ... főleg Zanzibáron keresztül lebonyolódó nagyarányú néger rabszolgakereskedelemben” (Szentes, 1963: 138-139). A Karimjee Jivanjee család alapítója, Buddhahoy Noormuhammed *bohora* síita muzulmánként látta meg a napvilágot. A családi történet szerint, „egy napon, Mandviba látogatván, az ománi szultán zanzibári vámtisztviselője, egy bizonyos Jairam Sewji – maga is indiai származású – felkereste Buddhahoyt” (Oonk, 2009: 21). Sewji – aki egyébként az indiai-óceáni térség egyik leggazdagabb és komoly befolyással bíró személyisége volt akkoriban – felvázolta a kelet-afrikai partokkal való kereskedelemben rejlő gazdasági és a zanzibári üzleti világban tetten érhető potenciált Buddhahoyznak, aki úgy döntött, elküldi fiát, Jivanjee-t Zanzibárra, hogy térképezze fel a család számára elképzelhető tényleges lehetőségeket. Jivanjee 1818-ban megnyitotta első boltját és 1825-ben megalapította saját kereskedő cégét, a Jivanjee Buddhahoy & Co-t, amely főként szegfűszeget és koprát² exportált Indiába, valamint német és amerikai ruhákat importált a szigetre.

Indiaiak migrációja Afrikába és Ázsiába
 Forrás: Chaliand – Jun – Rageau (1994): Atlas historique des migrations. Paris: Éditions du Seuil. 66. o.

A kelet-afrikai partvidék első európai gyarmatosítói, a portugál hódítók a XVI. és XVII. század folyamán Kenya felé irányították érdeklődésüket, ami megkönnyítette az Omán területéről behajózó arabok hatalomátvételét a XVIII. század elején.³ Az omániak a kereskedelem fellendítésére rendezkedtek be, majd annak stabilizálásával olyan méreteket öltött az általuk generált forgalom, amely elsődlegesen elefántcsontra, szegfűszegre és rabszolgákra koncentrált, hogy szultánjuk 1832-ben Zanzibár szigetére tette át főhadiszállását, egyben fővárosát. E döntésnek a hátterében két tényező állt: egyrészt a század elején súlyos harcok dúltak a maszkati trón megszerzéséért, másrészt lehetőség kínálkozott a térségi kereskedelemben kialakított ománi befolyás kiterjesztésére. Az otthoni harcokból „végül győztesen kikerülő fiatal Szejjid Szaíd bin Szultán ... hajóhadára támaszkodva arra törekedett, hogy a kelet-afrikai partvidéken építse ki uralkodói hatalmát, és virágoztassa fel az ország kereskedelmét.” E gondolatnak megfelelően „Szaíd szilárd és virágzó kereskedőbirodalom központjává tette Zanzibárt, aminek a fő célja az volt, hogy az indiai-óceáni kereskedelem előtt megnyissa az utat a kelet-afrikai erőforrások felé.”⁴ Elmondható tehát, hogy „a szultáni időkben ... Zanzibár ... az Indiai-óceán legbefolyásosabb állama volt.”⁵ Sőt, Szombathy (2007) szerint: „A partvidék társadalmának fejlődésében és az arab kötődések megerősödésében a döntő fordulatot az ománi arabok érkezése hozta. ... [Ők] a szuahéli kultúrát is sok szempontból a saját mintáik szerint alakították át.” Zanzibár és rajta keresztül a kelet-afrikai partvidék ettől kezdve nemzetközi kereskedelmi megfontolásokból egy-

értelműen felértékelődött, és folyamatosan vonzotta többek között az indiai betelepülőket, akik ma is a partvidék üzleti-kereskedelmi szektorának mérvadó szereplői. A XIX. században, egészen az 1964-es zanzibári forradalomig az indiai kereskedők a szultáni udvar exkluzív partnereiként tevékenykedhettek.⁶ Ehhez azt is vegyük figyelembe, hogy „Kelet-Afrika sajátos fejlődésében közrejátszott egyrészt kedvező földrajzi fekvése, másrészt a tengerparthoz közel fekvő, fémekben, aranyban, rézben, vasban dúsgazdag rhodesiai bányavidék. Adva volt tehát a természetes cserekereskedelem a bányakincsekkel rendelkező Afrika, valamint a fűszerekben, selymekben, porcelánban gazdag India és Kína között” (Makai, 1961: 33).

Gijsbert Onk hét fejezetet keresztül vezet végig a Karimjee Jivanjee család üzleti „nagy hatalommá” válásának történetét. 1824 és 1861 között komoly tőkét halmoztak fel, széles társadalmi ismertségre és megbecsülésre tettek szert. Az 1860-as években jelentős visszaesést kellett átélniük, elveszítve befektetéseik nagy részét. Buddhoboy egyik legerősebb leszármazottja, Karimjee Jivanjee-nek egy bő évtizedbe tellett, amíg visszaállította a családi cég kicsit megtépázott hírnevét és pénzügyi stabilitását. Ez a tapasztalat minden biznissel nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a Karimjee-k következő generációinak erőt adjon a további építkezéshez és fejlődéshez. 1880 és 1924 között épp e generációknak adatott meg, hogy európai, amerikai és ázsiai cégek és családok számára a kelet-afrikai partvidék fő kereskedő partnereiként intézzék ügyleteiket. 1925-től a tanganyikai függetlenség 1963-as elnyeréséig a család igyekezett diverzifikálni üzleti tevékenység-

Gijbert Oonk, egyetemi docens a rotterdami Erasmus Egyetemen. Az Európán kívüli világ történelmét kutatja és oktatja. Kutatási érdeklődésének fókuszában a délkelet-ázsiai népek történelme és diaszpórájának jelentősége áll. Számos tanulmánya, publikációja elérhető a www.asiansinafrica.com weboldalon.

gét és érdekeltségi körét. Új területeken próbáltak szerencsét: kávé, tea és szizál⁷ ültetvényeket vásároltak, és egyszerre Kelet-Afrika „szizálbáróivá” váltak. A térségben végigsöprő függetlenségi hullám lecsengését követően köszöntött be a legsötétebb időszak a Kelet-Afrikában élő ázsiaiak számára. 1972. augusztus 4-án Idi Amin tábornok, Uganda elnöke kiutasította az országában élő, főként gudzsarati indiaiakat, akik 90 napot kaptak, hogy örökre elhagyják Ugandát. Ez az indofób klíma és a kiutasítás hosszú időre traumát okozott az indiaiaknak, és a Karimjee Jivanjee család egyik fontos tevékenységévé vált, hogy enyhítse a térségben maradt indiaiak fájdalmait, általában a kelet-afrikai ázsiai népesség emancipációját.

Külön szílat képvisel a nyomdai kivitelezés tekintetében is pazarul elkészített könyvben a család XXI. századi történelme szempontjából legmérvadóbb négy személyiség bemutatása: Yusufali Karimjee-t

(1882–1966) és Tayabali Karimjee-t (1897–1987) magas presztízsű kitüntetésben részesítették a kelet-afrikai társadalom fejlődése érdekében kifejtett tevékenységeik miatt; Abdulla Karimjee (1899–1978) a család tényleges „szizálbárója” volt, nagyon karizmatikus férfi, jelentős ismertséggel nemzetközi elit körökben. Többek között ő meghívást kapott II. Erzsébet királynő koronázási ceremóniájára, és kitüntették a Brit Birodalom Hivatalnok (OBE) címmel. Abdulkarim Karimjee (1906–1977) a család valamennyi jó tulajdonságát képes volt ötvözni karakterében – vállalkozó szellemű üzletember és kifinomult politikus volt, olyan ember, aki sokakat támogatott, számos közügy érdekében adakozott. Őt a Brit Birodalom Parancsnoka (CBE) címmel tüntették ki.

A Karimjee Jivanjee család ma a kelet-afrikai térség kétségkívül egyik legbefolyásosabb családja. A Toyota Tanzania Ltd. nevű cég tulajdonosaként a partvidék autóforgalmazásának megha-

tározói – 1987-ben még csak 350 Toyota márkájú autót adtak el Tanzániában, 2000-ben pedig ez a szám 2000-et mutatott. Ugyan a család tagjai a világ minden táján megtalálhatók, többen közülük az Egyesült Királyságban, az Amerikai Egyesült Államokban és Mauritiuson élnek, a család történeté-

Kikwete tanzániai elnök a könyv dar-i bemutatóján

nek Oonk által bemutatott 200 éve arról ad tanúbizonyságot, hogy mindvégig szorosan összetartottak, egymást támogatták, segítették. Ma olyan jelentős gazdasági és politikai erőt képviselnek Tanzániában, hogy egyáltalán nem érte meglepetésként a kötet szerzőjét, hogy a fantasztikus fotóanyaggal illusztrált mű idén tavasszal Dar es Salaamban megszervezett bemutatóján részt vett maga Jakaya Kikwete államelnök is, akinek Hatim Karimjee, a Karimjee Jivanjee Ltd. igazgatótanácsának elnöke nyújtott át egy tiszteletpéldányt a díszes ceremónián.

Az angol nyelvű könyv nem csupán a korszakkal és a kelet-afrikai indiai diaszpórával foglalkozó kutatók számára kincs, hanem mindazoknak jelenthet maradandó élményt, akik szeretnének alaposabb bepillantást nyerni a kelet-afrikai társadalmak mindennapjaiba, egy kicsit más, ázsiai eredetű szemüvegen keresztül.

Jegyzetek

¹ Az iszmailiták egyik fő ága, amelynek Gudzsaratban (Gujarat) van a központja. „Gazdag kereskedőoszt, [amelynek tagjai] a «mullahdzsi»-ban tisztelik szellemi vezérüket. ... Az iszmailiták az általános iszlám dogmákat titkos tanítással egészítik ki, amely újplatonikus eszméket kapcsol össze síta elméletekkel, és bonyolult emanációs rendszert tanít” (von Glasenapp, 1981: 410). → ld. még. mullah, mollah, molla = mohamedán hit- és jogtudós; emanáció = az isteni vagy szellemi princípium kisugárzása, amelyből az érzéki és érzékfeletti világ ered. Bárhol éljenek is a világon, a bohorák mindig kimondottan zárt, önfenntartó közösségeket alkotnak. Zanzibáron például Stone Town egy-egy utcájában, egymás melletti házakban

lakva alakították ki saját negyedüket.

- ² A kopra a kókuszdió megszáritott, belső olajos szövete, húsa. (Bakos, 1994: 424).
- ³ Ehhez az is hozzátartozik, hogy számos forrás szerint a partvidék szuahéli lakossága hívta be az omániakat, hogy segítsenek „kiűzni” a portugálokat. Ld. például: Szombathy Zoltán (2007) tanulmányában.
- ⁴ Fage, J. D. – Tordoff, W.: *Afrika története*. Osiris Kiadó, Budapest, 2004. 254. o.
- ⁵ Lóránt, 2003: 193. o. Szaíd „szigorú ellenőrzése és fennhatósága alá vonta a Mogadisciótól délre eső kelet-afrikai partvidéket. ... különösen [a fiatal szultán] ösztönző gazdaságpolitikájának hatására ... a part menti városok gazdasági-kereskedelmi élete fellendült.” Ld.: Szentes Tamás: *Kelet-Afrika a szabadság útján*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1963. 47. o.
- ⁶ A mhindi-k (szuahéli szó, jelentése: indiai) életéről az irodalmi Nobel-díjas dél-afrikai író, V.S. Naipaul írt könyvet 1979-ben *A nagy folyó kanyarulatában* (A Bend in the River) címmel. Sokak szerint a mai napig ez a könyv szól a legpontosabban az ún. „indiai élményről”, az indiaiak kelet- és közép-afrikai életéről.
- ⁷ *Agave sisalana*, más néven szizálágave, az agávefélék (Agavaceae) családjába tartozó, levelrostot szolgáltató természetű növényfaj. Közép-Amerikában őshonos, ahol rostját már Amerika felfedezése előtt használták. A szizál iránt az 1880-as években, a kévékötő aratógép feltalálása után nőtt meg a kereskedelmi érdeklődés, és hamarosan ültetvényeket hoztak létre a Bahama-szigeteken és Tanganyikában (ma Tanzánia). Az 1930-as évek végére már Mozambikban, Angolában, Madagaszkáron és Afrika egyéb részein, valamint a Fülöp-szigeteken, Tajvanon, Brazíliában, Venezuelában, Indonéziában és Haitin is termesztették. ... A durva és merev szizálrost erőssége, tartóssága, nyújthatósága és tengervízzel szembeni ellenállósága miatt kiválóan alkalmas a tengerészetben, a mezőgazdaságban és az iparban használt kötéláru készítésére. A rostból ezen felül szőnyeget, pokrócot, kalapot és keféket is készítenek. Forrás: <http://www.terebess.hu/keletkultinfo/lexikon/szizal.html>

Felhasznált irodalom

- Bakos, Ferenc (1994): *Idegen szavak és kifejezések kézikönyvtára*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Fage, J. D. – Tordoff, W. (2004): *Afrika története*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Lóránt, Áttila (2003): *Kelet-Afrika. Több mint szafari*. Pécs: Alexandra Kiadó.
- Makai, György (1961): *Portugál Afrika, a rabszolgák földje*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó.
- Szentes, Tamás (1963): *Kelet-Afrika a szabadság útján*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó.
- Szombathy Zoltán (2007): Waarabu: „Arabok” Kelet-Afrikában. *Africana Hungarica*. 2007. 2. évfolyam. 1-2. szám.
- Tarrósy, István (2009): *Modern Tanzánia. Államfejlődés, regionális kapcsolatok és a fejlődés útja a globális nemzetközi rendszerben*. Ph.D. értekezés. Pécs: PTE BTK.
- Von Glasenapp, Helmuth (1981): *Az öt világvallás*. Budapest: Gondolat Kiadó.

**„Egyesüljünk
mindahányan,
ünnepeljünk
együtt!”¹**

Afrikai egységtörekvések a pánafrikanizmustól az Afrikai Unióig

Írta: Tóth Norbert

Bevezetés és a téma kereteinek kijelölése

„NE FOGJON^{senki könnyel-}műen a húrok pengetésihez” – idézhetnénk kezdésképpen Petőfit. Hozzáteve legalábbis, hogy addig nem, amíg meg nem határozunk néhány az írásunk alapjául szolgáló intézményt. Így elengedhetetlenül *szükséges Afrika*, mint entitás *definiálása*. Nos, Afrikát a továbbiakban nem csak, mint földrajzi valóságot fogjuk figyelembe venni, hanem, mint politikai-jogi realitást. Ehhez azonban kétségtelenül a földrajzi meghatározást kell alapul vennünk, ugyanis Afrika, mint politikai-jogi faktum, a XX. és a XXI. század terméke. Ennek megfelelően Afrikához tartozónak véljük a geográfiai értelemben ide sorolt államokat, azaz a napjainkban az Afrikai Unió tagjaként létező 53 államot, továbbá az Unióban pillanatnyilag részt venni nem kívánó Marokkót is.

A következő fogalom, amellyel a sikeresség és hatékonyság érdekében meg kell, hogy birkózzunk, nem más, mint az *integráció*. Írásunk keretei között kizárólag gazdasági- és politikai (jogi) értelemben használjuk az integráció fogalmát. Az ilyen értelemben vett és a tagok *önkéntességén* alapuló egységsülési folyamat alapsejtjeit független (nemzet-) államok képezik, és célja a résztvevő államok (és azok polgárai) jólétének, prosperitásának emelése közös és önálló felelősséget viselő szervek intézményesítésével. Az így létrejött szervezetet a föderatív berendezkedésű államoktól – *inter alia* – megkülönbözteti, hogy tagjaik megőrzik szuverenitásuk nagy részét, hozzáteve ehhez, hogy az integráció végterméke idővel szövetségi berendezkedésű állam is lehet, noha nem feltétlenül ez volt a végcél. A konföderációhoz képest viszont különbség és ezért meg kell említenünk, hogy a politikai-jogi integráció eredményeképpen a jogrendszer kettős tagozódása figyelhető meg, ugyanis egyrészt létezik az egységsülési folyamat alapvető normáit jelentő elsődleges joganyag (ezek zömmel tulajdonképpen hagyományos nemzetközi szerződések formáit öltik), és szükségképpen kialakul az iménti jogszabálycsoport alá rendelten létező másodlagos joganyag is. Az utóbbiak már nem a tagállami konszenzus termékei, hanem a közös integrációs intézmények jogalkotó munkája eredményeképpen jönnek létre. A politikai-, jogi integráció ezenkívül fokozatosan, lépésről lépésre valósul meg, vagyis viszonylag jól körülhatárolható etapjai vannak. A gazdasági integráció lépcsőfokait talán Balassa Béla magyar származású közgazdász írta le a legpontosabban, így a továbbiakban mi is ehhez kívánunk alkalmazkodni. Ennek megfelelően az első fokozatot a *szabadkereskedelmi övezet*

Az Afrikai Unió címere és zászlója

jelenti, melynek lényege, hogy a tagállamok egymás viszonylatában eltörlik a vámokat és mennyiségi korlátozásokat, de az integrációban részt nem vevő országokkal szemben mindenki önálló vámpolitikát folytat. A következő szint a *vámunió*, ahol a tagok már közös vámpolitikát folytatnak, és az áruk mozgása minden korlátozástól mentes az unión belül. Ezt követheti a *közös piac*, ahol már nemcsak az áruk, hanem a tőke, a szolgáltatások, és a munkaerő is szabadon mozoghat a tagállamok között. A *gazdasági unió* már a gazdaságpolitikák harmonizálását is jelenti, és végül a *teljes gazdasági integráció* már a monetáris- valamint a fiskális politikák egységesítését is megköveteli, továbbá egy a tagoktól független, de azokat kötelező

döntéseket hozó szerv felállítását is maga után vonja (Balassa, 1961: 2-3). Az utóbbi már éppúgy eleme a politikai, mint a gazdasági integrációnak. A politikai (és tulajdonképpen a gazdasági) integráció egyik fontos feltétele a tagok közös értékrendszere, esetleg közös vagy hasonló kultúrája és történelmi tapasztalata. Az *egynyelvűség* ezzel szemben nem előfeltétel, bár a minél kevesebb közvetítő nyelv, mint lehetséges munka- vagy hivatalos nyelv, feltehetően gyorsíthatja az integrációt, illetve maga az integráció gyorsíthatja a közvetítő nyelvek számának csökkenését. Tanulmányunkban többek között azt is megvizsgáljuk, hogy a Balassa által, főként az ún. nyugati világ jellegzetességeit figyelembe vevő elmélet mennyiben való-

sult meg, illetve valósítható meg az afrikai kontinensen.

A fentebb leírt gazdasági, és jogi-politikai integráció a XX. század második felének terméke, és *nomen est omen* gazdasági, valamint politikai okai egyaránt vannak. A két okcsoport szorosan összefonódik egymással, és talán napjainkban a gazdasági kázusok a meghatározóbbak. Az európai integráció jelenti a prototípust, amely kezdetben inkább politikai okok mentén (amerikai külpolitikai érdekek, a német újrafelfegyverzéstől való félelem, a Szovjetunió terjeszkedésének megállítása, stb.) szerveződött, de hangsúlyt kaptak gazdasági indokok is (a minél gyorsabb talpra állás igénye a háborút követően, a nyugat-európai szén és acél fölötti diszponálás kérdése, stb.) Az

európai integráció előzményei, vagy inkább egyfajta mellékszálai között említhetjük a Benelux egységesülési, de a skandináv integrációs törekvéseket is. Az európai egység gondolatot továbbá az Egyesült Államok globális pozíciói is indokolták, főként az 1989 utáni időszakban, ugyanis az USA-hoz képest apró európai államok egyedül nem voltak és nem is lennének képesek versenyre kelni az amerikai óriással tulajdonképpen semmilyen szinten sem. Vagyis az „amerikai csoda” magával hozta azt, hogy az integráció, mint jelenség, egyre inkább „kontinentalizálódni” kezdett. (Lásd például a sorozatos európai bővítéshullámokat, vagy a nemrég felgyorsult afrikai integrációt, esetleg a Mercosur és más szervezetek kísérleteit).

Végül fontos hangsúlyozni azt is, hogy az afrikai integráció nem szükségképpen azonos a pán-afrikanizmussal, mint ahogy a páneurópai gondolat sem az európai integrációval. Még kevésbé van egyezőség az afrikai integráció és az ún. pán-negrizmus között. A pán-negrizmus egyrészt túllép a kontinens határain, másrészt alapja a közös rasszhoz, vagy inkább bőrszínhez tartozás (James, 2005: 35-50). A pán-afrikanizmus inkább egy szellemi irányzat, és bizonyos fokig előkészítette, megérlelte a terepet az integrációhoz, az afrikai integráció ellenben maga a kézzelfogható „valóság”.

2. A pán-afrikanizmus, mint az Afrika sorsát meghatározó ideológia

2.1 A pán-afrikanizmus útkeresése (1887-1945)

A pán-afrikanizmus bölcsőjét Európában és az amerikai kontinensen ringatták. Ennek az

volt az oka, hogy a több mint száz éves múltra visszatekintő szellemi irányzat születése idején Afrika földjét még a gyarmatosítók „csizmái” taposták, és hiányzott a mozgalom szellemi motorját jelentő *autochton* afrikai értelmiségi réteg. A modern pán-afrikanizmusnak két korszakát szokás megkülönböztetni, a XIX. század végétől a második világháború befejezéséig tartott az útkeresés időszakának nevezhető éra, és 1945-től datálható az antikolonialista időszak. Hozzátehetjük ehhez, hogy napjainkban folyik a pán-afrikanizmus harmadik korszaka, amelyet az integráció időszakának nevezhetünk. A pán-afrikanizmus három időszaka, amelyek közül talán egyik sem zárult le még tel-

jesen, megfeleltethető a mozgalom hármasság immanens céljának is (Wallerstein, 1961: 104-105).

Edward Blyden alkotta meg az „afrikai személyiség” kifejezést, amellyel az amerikai feketék misztikus és távoli hazájára akarta felhívni a figyelmet (Collins, 1971: 150), de a jelenlegi ismereteink alapján, a „pán-afrikanizmus” kifejezést először Henry Sylvester-Williams trinidadai ügyvéd használta 1897-ben. Sylvester-Williams alapította meg 1887 körül a később Pán-Afrikai Egyesületnek nevezett Afrikai Egyesületet, majd az I. Pán-afrikai Kongresszus fő donátora is lett. (Legum, 1965: 24). Az első ilyen kongresszust 1900-ban szervezte Londonban a pán-afrikanizmus egyik atyjaként is tisztelt

Az egyik legnagyobb pánafrikanista, W. E. B. DuBois
Forrás: www.lib.unc.edu/coursepages/engl/images/WEB_DuBois_1918.jpg

Pretoria City – nem csupán a Dél-afrikai Köztársaság, hanem az egész térség egyik fontos integrációs központja

William DuBois. Maga a szellemi áramlat ekkor még nem volt mentes a vallási elemektől sem. Ezenkívül ekkor még úgy gondolták, hogy a pán-afrikanizmus kérdése alapvetően a bőrszínnel és a rasszok egyenjogúságának problémájával hozható összefüggésbe. Amint DuBois megjegyezte: „Amennyiben a négerrek világtörténelmi tényezővé szeretnének válni, ezt kizárólag egy pán-afrikai mozgalom segítségével tehetik meg”, továbbá „a XX. század problémája a bőrszín problémája, vagyis a világosabb és sötétebb bőrű rasszok egymáshoz való viszonyának kérdése Ázsiában, Afrikában és Amerikában (idézi Legum, 1965: 24-25).” Az első Pán-Afrikai Kongresszus résztvevői egy memorandumot fogadtak el, melyet Viktória királynőnek is eljuttattak, amelyre Joseph Chamberlain akkori brit gyarmatügyi miniszter azt válaszolta, hogy: „Öfelsége kormá-

nya nem fogja figyelmen kívül hagyni a bennszülött fajok érdekeit és jólétének kérdéseit” (idézi Legum, 1965: 24-25). Ez a politikusi mondat nem nagyon került összhangba a valósággal, elég a korábbi zulu-háborúra (1879) és az első búr háborúra (1880-1881), vagy a nyilatkozat idején is tartó második búr háborúra (1899-1902) utalnunk. Kezdetben a pán-afrikanizmust majdnem végzetesen átszötte és megosztotta a bőrszín kérdése. A XX. század első harmadának két nagy pán-afrikanistája a már említett William DuBois és Marcus Aurelius Garvey egymásnak komoly ellenfelei voltak. Míg DuBois mulattként francia és holland ősökkel egyaránt büszkélkedhetett, addig Garvey fekete jamaikaiként nem bízott a szavajárásával élve „fehér négerekben” (Legum, 1965, 24-25). Kwame Nkrumah a ghánai függetlenség legendás alakjának gondolatvilágát saját bevallása

szerint inkább Garvey tanítása hatotta át (Nkrumah, 1957: 45-48). Garvey volt az, aki kiadta a „Vissza Afrikába!” jelszót mindazon feketék számára, akik nem Afrikában élnek. DuBois-val ellentétben Garvey *rasszista* volt, „a tiszta fekete rasszban hiszek, csakúgy ahogyan minden magára valamit is adó fehér a tiszta fehér rasszban hisz.” – írta le egyszer (idézi Legum, 1965: 26). 1920-ban létrehozta ún. „Néger Birodalmát” New Yorkban, és magát az Afrikai Faji Birodalom ideiglenes elnökének nevezte. Még a Ku-Klux-Klánnal is képes és hajlandó volt együttműködni, lévén céljaik közösek voltak, minden fekete bőrű embernek vissza kell térnie Afrikába! Mussolini hatalomra jutásakor pedig kérkedve jelentette ki, hogy „Én voltam az első rasszista.” Később az afro-amerikaiak Afrikába való visszaszállítására gyűjtött pénzzel nem tudott elszámolni, és ezért hosszú bír-

tönbüntetésre ítélték, majd 1940-ben Londonban hunyt el anélkül, hogy életében egyszer is Afrika földjére léphetett volna (Legum, 1965: 26). A pán-afrikanizmus eszméje tehát nem Afrikában született meg, hanem azt jórészt más kontinenseken, köztük elsősorban Amerikában tanuló afrikai diákok honosították meg, hazatérve a XX. század első felében. A II. Pán-afrikai Kongresszusra csaknem húsz évet kellett várni, ugyanis azt csak az első világháborút követő béketárgyalásokkal párhuzamosan sikerült megtartani Párizsban, DuBois elnökletével. A kongresszus majdnem minden eredmény nélkül zárult le 1919-ben, amikor is a résztvevők egy hosszú határozatot fogadtak el, amely azonban nem tett említést az afrikaiak *függetlenséghez* való jogáról (Legum, 1965: 29). Annak ellenére, hogy az első világháborút követően Európában új nemzetállamok jöttek létre, a gyarmatosító szemlélet még szívósan tartotta magát Afrikában. Igaz a gyarmati rendszert felváltotta a Nemzetek Szövetsége keretében kidolgozott és a korábbinál valamivel lazább függőséget jelentő és némely esetben a teljes függetlenség lehetőségét is megcsillantó mandátumrendszer, a lényeg változatlan maradt. Az 1921-ben Londonban tartott és Brüsszelben folytatott III. Pán-Afrikai Kongresszuson a résztvevők már kinyilvánították igényüket az *önkormányzatiság* iránt, és a két évvel később Londonban majd Lisszabonban megrendezett IV. Pán-afrikai Kongresszus megismételte a korábbi igényeket, hozzátéve ehhez azt, hogy „(...) arra kérjük az egész világot, hogy vegyék a feketék más emberiségébe! Nem látunk más utat a fejlődéshez és a békéhez (Legum, 1965: 29-30).” A DuBois által vezetett

Az ikonikus Nkrumah emlékműve Accrában (Ghána)

utolsó – sorrendben az ötödik – Pán-afrikai Kongresszus helyszíne New York volt 1927-ben. Ez már az új, XX. századi ideológiák árnyékában zajlott le, és például a kommunisták egyenesen, mint kis-burzsoá fekete nacionalizmus hordozójára tekintettek a rendezvényre. 1936 után Nagy-Britannia vált a pán-afrikanista törekvések fő hirdetőinek hinterlandjává, de a második világháború befejezése cezúrát jelent a mozgalom történetében. A VI. Pán-afrikai Kongresszus, amelyet 1945 októberében tartottak Manchesterben, már az „új pán-afrikanizmus” jegyében zajlott le (Legum, 1965: 30-31).

2.2 Az antikolonialista pán-afrikanizmus (1945-1990)

A manchesteri kongresszus valóban vízváltó volt, ugyanis nemcsak újratematizálta az Afrikával kapcsolatos agendát, de hosszú távra annak kereteit is kijelölte (Wallerstein, 1961: 104). A VI. Kongresszuson az ekkor 73 éves elagott DuBoisnak csak a „nagy öreg” tiszteletbeli szerepe jutott. A napirendet már feltörekvő fiatal, jól képzett

politikusok határozták meg, köztük például a későbbi ghánai elnök Kwame Nkrumah, vagy Jomo Kenyatta a kenyai nép „atyja”. Nkrumah álláspontja szerint a pán-afrikanizmus 1945 előtti változata, a garveyizmus szavaival inkább volt „egyfajta néger nacionalizmus, míg a háború utáni változat lényege az afrikai nacionalizmus (Nkrumah, 1957: 54-55).” Ráadásul az új pán-afrikanizmus vésszesen sodródni látszott „választott ideológiája” a marxizmus felé (Nkrumah, 1957: 54). A Kongresszus résztvevői már nem kerteltek és főleg nem kértek, hanem követeltek. Többek között „Fekete Afrika autonómiáját és függetlenségét, (...) és amennyiben a Nyugati világ még mindig erővel akarja uralni az emberiséget, úgy az afrikaiak, *mint végső megoldást*, az erőszakot is felhasználhatják szabadságuk elérése érdekében, még akkor is, ha az erőszakkal saját magukat és az egész világot is megsemmisítik” (Legum, 1965: 32). 1947-ben Nkrumah létrehozta a Nyugat-afrikai Nemzeti Titkárságot, amelyet egy „Afrikai Egyesült Államok” *in statu nascendi* kezdeményezésének te-

Az 1955-ös bandungi konferencia helyszíne
 Forrás: news.xinhuanet.com

kintett (Legum, 1965: 33). A Titkárság azonban alig egy évig működött, majd egyik pillanatról a másikra elhalt.

1952-ben kiobbant az egyiptomi felkelés, amely egyúttal az arab nacionalizmus kialakulásának egyik fontos állomása is volt, és ez bár nem szándékolt módon, de megnehezítette az afrikai kontinens integrációját. Az észak-afrikai államok ugyanis hosszú évtizedekre arab nemzetben és államban kezdtek el gondolkodni, amelybe nem igazán fért bele az egységes Afrika víziója, ráadásul a kontinens két meghatározó csoportja (ti. az arabok és a fekete bőrű afrikaiak) komoly averzióval viseltettek és viselhetnek egymás iránt (Adogamhe, 2008: 2). Az 1955-ben tartott Bandung-i Értekezlet, amelyen Ázsia a világ porondjára lépett (Legum, 1965: 39), a dolog természete szerint, az afrikai országok közül kizárólag Egyiptom és Etiópia képviseltette magát hivatalosan, Aranypart – a későbbi Ghána – pedig megfigyelőket küldött (Legum, 1965: 39). A bandungi elvek komoly hatást gyakoroltak a pán-afrikanizmus fejlődésére. A néhai egyiptomi elnök, Nasszer visszaemlékezéseiből tudjuk, hogy jóllehet ő is egységes arab nemzet-

ben gondolkodott, azért Afrika egészével kapcsolatban is voltak elképzelései. Nasszer ugyanis csakúgy, mint az arabok egyesítésében, a kontinens talpra állításában is Egyiptomnak szánta volna a vezető szerepet, azonban különböző okokból ennek akkor nem volt realitása. A pán-afrikai mozgalom 1958-ban „tért haza” (Legum, 1965: 38), ugyanis ebben az évben rendezték meg a „Független Afrikai Államok első konferenciáját a ghánai fővárosban, Accrában (Legum, 1965: 41). A kilenc akkori független afrikai országból nyolc jelent meg a találkozón (a Dél-afrikai Köztársaság hiányzott). Az arab államok voltak túlsúlyban (Marokkó, Szudán, Tunézia, Egyiptom, Líbia), Fekete-Afrikát mindössze ketten képviselték (Libéria és Ghána), a nyolcadik állam, Etiópia „különleges kategóriát” képviselt (Legum, 1965: 41). A konferencia nem volt túlságosan eredményes, és még ugyanebben az évben egy másik rendezvényre, az I. Összafrikai Népek Konferenciájára is sor került, úgyszintén Accrában. A konferencián politikai pártok vettek részt, nyilvánítva szándékukat egy Afrikai Államok Nemzetközössége létrehozására. Az utóbbi elképzelés azonban nagyon gyors-

san a feledés homályába merült, és a konferencia egyetlen pozitív hozadéka az volt, hogy létrejött az Összafrikai Népek Szervezete (AAPO) nevű nem-kormányzati szervezet. Az afrikai integráció első kezdeményezéseként 1959-ben megalakult a Ghána-Guinea Unió, amelyet föderatív berendezkedésű országgént az 1959. évi Conakry Nyilatkozattal hoztak létre. Az „Unió” terminus és szóhasználat nem volt véletlen, ugyanis ezzel kívánták jelezni a szövetségi szándék komolyságát, valamint azt, hogy hosszú távra terveznek. Nkrumah elképzelései szerint a Ghána és Guinea egyesítésével létrehozott szövetségi állam egyfajta előképe, kísérleti terepe lehetett volna a független Afrika Államok Uniójának. Libéria elnöke azonban közbelépett, és még 1959-ben országába hívta az előbb említett két állam vezetőit annak érdekében, hogy felpuhtsa az afrikai egységötrevéseket, és ennek megfelelően született meg a Sanniquellie-i Nyilatkozat, amely már Független Afrikai Államok Közösségéről beszélt, meghatározva az odáig vezető út alapelveit. Az 1959. évi Sanniquellie-i Nyilatkozat kizárólag egy lazább együttműködést tartott megvalósíthatónak, és ezzel lángoltak fel a tulajdonképpen ma is tartó polémiák az afrikai integráció mikéntjéről (Legum, 1965: 44-45). A lazább és a komolyabb szövetség mellett kardoskodó afrikai államok közötti törésvonal a Független Afrikai Államok 1960-ban Addisz-Abeában tartott II. Konferenciáján vált egyértelművé, ahol a gyors integráció pártján álló államok Ghána vezetésével keményen összecaptak az ekkor még Nigéria által reprezentált tömbbel. A nézeteltérések mögött azon-

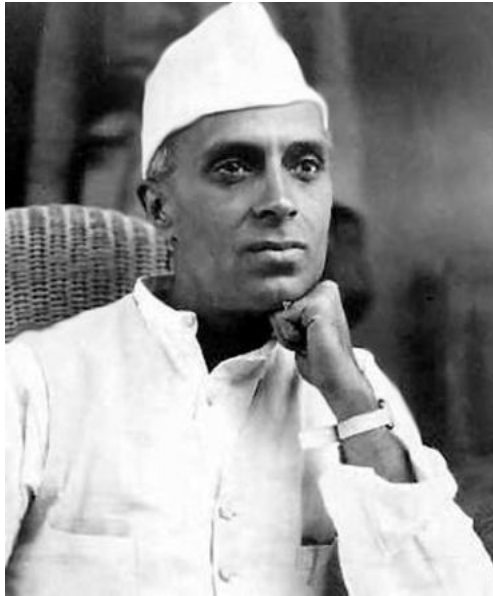
ban sokrétű probléma húzó-dott meg. Egyrészt a dekolonizációs folyamat még csak éppen hogy elkezdődött, azaz még korai volt az egységes Afrikát tervezni, másrészt a fő gondot a „melyik ország vezesse Afrikát a jövőben” kérdésre adott eltérő válaszok jelentették. Végül az afrikai vezetők nagy része saját, és állama (de nem a nép!) érdekeire volt tekintettel ezekben az években, és a függetlenség kivívása utáni években, semmi kedve nem volt fejest ugrani egy újabb függőségi helyzetbe. A múlt század hatvanas éveiben, az afrikai országok a kontinens jövőjét illetően két táborra szakadtak. Az ún. Brazzaville-i (később Monrovia-i) csoportot főként egykori francia gyarmatok alkották, és a földrész államainak lassú közeledésével, és a folyamat végén egy laza konföderációval rokonszenveztek. Ezzel szemben az ún. Casablanca-i csoport országai – élükön az afrikai egység gondolat vezéralakjával, a ghánai Nkrumah elnökkel – föderatív jövőt terveztek Afrika számára. Az 1963-ban életre hívott Afrikai Egységsszervezet végül egy kompromisszum eredményeként, és tulajdonképpen a Brazzaville-i csoport apró győzelmeként született meg. Az Afrikai Egységsszervezet hagyományos nemzetközi (kormányközi) szervezetnek volt tekintendő, és nem pedig az afrikai (gazdasági-, politikai és jogi) integráció első állomásaként. Jóllehet ez nem jelenti azt, hogy nem volt szerve része és hordozója a pán-afrikanizmusnak, valamint nem zárta ki azt sem, hogy a szervezet fontos szerepet játsszon az afrikai integrációban. A legtöbb szerző a pán-afrikanizmus második intézményesülését látja az Afrikai Egységsszervezetben (Murithi, 2005: 26-30). Jóllehet a szervezet ke-

retében jó néhány, az afrikaiak szempontjából fontos nemzetközi szerződés és más dokumentum került elfogadásra, az nem volt egyéb, mint az afrikai állam- és kormányfők klubja, és nem volt képes orvosolni a kontinens alapvető gondjait (Murithi, 2005: 27). Az *afrikai integráció* a kontinentális helyett *regionális* szinten indult be. Ez először regionális (hagyományos értelemben vett) nemzetközi szervezetek alapítását jelentette, amelyek később az integráció eltérő szintjeire jutottak el. Elsőként³ a ma tizenöt tagból álló Nyugat-afrikai Államok Gazdasági Közössége (ECOWAS-CEDEAO) jött létre az 1975. évi Lagos-i Szerződéssel. Az ECOWAS jelenleg a gazdasági mellett különféle utazási kedvezményeket biztosít tagállamai állampolgárainak, és öt nyugat-afrikai állam (Nyugat-afrikai Monetáris Övezet), nevezetesen Gambia, Ghána, Guinea, Nigéria, és Sierra Leone közös valutát, az „eco”-t szeretné bevezetni 2015-ig.

2.3. Pán-afrikanizmus versus hidegháború

Az afrikai integrációt célzó folyamatok és az azokat megalapozó ideológiák avagy azoknál kevésbé koherens gondolat keretek fentebbi ismertetése nem volna teljes, ha – legalább röviden is de – nem szólnánk az antikolonialista pánafrikanizmus megjelenésével szinte azonos időben kialakuló és el nem kötelezettnek államok mozgalmanak nevezett, ám mégis jelentős politikai-világnézeti töltettel rendelkező „konglomerátumnak” az afrikai integrációban játszott közvetett szerepéről. Tanulmányunk kontextusában egyértelműen indokolt az iménti megjegyzés – „konglo-

merátum” – használata, ugyanis a hidegháború első szakaszában – részben a 1949. évi washingtoni és az 1955. évi varsói szerződésekre adott egyfajta békés válaszként – a bandungi értekezlet lefektette alapokon – megjelent mozgalom alapítói között ugyanis az afrikaiak nem voltak abszolút többségben (Tarrósy, 2006a: 172), így a dolog természetéből kifolyólag az nem jeleníthette meg igazán hatékonyan a fekete földrész érdekeit. Értelmezési keretünkben azonban mégsem tekinthető elhanyagolható mellékszálának, még kevésbé elhanyagolható eseménynek az 1961. évi belgrádi csúccsal életre hívott mozgalom. Az antikolonizációs törekvésekkel párhuzamosan és az afrikai kontinens „újszülött” államainak gyors és hatékony gazdasági-politikai integrációjának korai voltát egyidejűleg felismerve a kontinens meghatározó politikai vezetői más lehetőségeket is kipróbáltak a földrész sajátos érdekeinek hatékonyabb megjelenítése érdekében. Az egyik lehetséges megoldásról, jelesül (szub) regionális nemzetközi szervezetek alapításáról és működtetéséről korábban már volt szó. Ehhez hasonló célokat szolgált a létező globális államközi struktúrákban való aktív részvétel lehetősége is, ám a hidegháborús és koloniális logikával kísé-lesajnálóan harmadik világhoz tartozó államokként emlegetett országok gyorsan felismerték, hogy az ENSZ és szakosított intézményei az ún. nyugati és keleti blokkok szembenállásának túszaiként nem alkalmasak az egyéni érdekek képviselésére. Mégsem volt egészen törvényszerű, a másképpen harmadikutasnak is mondott országok politikai önszerveződése, ugyanis mindig fennállt egy másik opció is, mégpedig vala-

Dzsaváharlál Nehru,
a független India első
kormányfője, az el nem
kötelezett fejlődő országok
egyik vezéralakja
Forrás: [http://discuss.tucumens.com/
gallery/6672_14_11_08_2_08_56.
jpg](http://discuss.tucumens.com/gallery/6672_14_11_08_2_08_56.jpg)

melyik hidegháborús szövetségi rendszerhez való csatlakozás lehetősége. Ez azonban több okból sem volt vonzó választás, legalábbis a mozgalom nem európai résztvevői számára bizonyosan nem. Az el nem kötelezettek döntő többsége ugyanis éppen hogy csak megszabadult gyarmatosítótól, a korábbi elnyomókkal szembeni vagy esetleg melletti elköteleződés pedig nem tűnt sok haszonnal kecsegtető verzióknak. Mivel az ekkoriban évente újabb tagokkal bővülő afrikai országok családja gyors és valódi egyenjogúságra törekedett a nemzetközi kapcsolatokban – ám ahogyan láthattuk az afrikai egység gondolat mikéntjét illetően komoly nézeteltérések alakultak ki és az egyéb opciók sem kecsegtettek túl sok reménnyel – az egyedüli lehetséges megoldást egy harmadik csoport megszervezése jelenthette. Korántsem volt „ördögtől való ötlet” ez a forgatókönyv az afrikai országok számára ugyanis, mint ahogyan korábban láthattuk a pán-afrikánizmus egyik atyjaként is tisztelet DuBois is a korábban a gyarmatosítás által elnyomott népeknek az egy-

máshoz való viszonyában látta a XX. század problémáját (lásd *supra*). Ebből feltehetően az is következik, hogy már a pán-afrikánizmusnak a második világháború előtti irányzatai is lehetségesnek tartották a posztgyarmati államok szövetségét, noha természetesen nem láthatták előre az 1945 utáni új világrendet és a hidegháborút. Amennyiben ez így van, úgy az el nem kötelezettek mozgalma nem tekinthető vadhajtásnak az afrikai integráció szempontjából. Pusztán arról van szó ebben az esetben, hogy a hidegháború által diktált feltételek és a gyarmatosítás okozta friss sebek lassú gyógyulása miatti szükség-szerű kitörési pontot jelentett a Dél államainak csoportja, kiegészülve néhány a kelet-nyugati szembenállásból idejekorán kilépő európai ország meghatározó részvételével. Ezt a megállapítást támasztja alá az is, hogy a hidegháború befejeződése után az el nem kötelezettek mozgalmának jelentősége is érezhetően és komolyan csökkent, ami egyúttal – természetesen más tényezőkkel együtt – katalizálta az afrikai egység-törekvéseket.

3. Az afrikai integráció

3.1 Az afrikai integráció kezdeti lépései

A „Fekete Földrészt” integrációjának beindításáról az Afrikai Egység-szervezet keretében született meg a döntés (Kouassi, 2007: 1-3). Európa déli szomszédja az utóbbi két évtizedben az egységesülés rögös, és valójában ködbevesző útjára lépett, az afrikai országok a hagyományos kormányköziségnél többel nem nagyon kecsegtető Afrikai Egység-szervezetet (OAU), egy új konstrukcióval, az Afrikai Unióval (AU) váltották fel 2001-ben⁴. Az Afrikai Unió a tradicionális nemzetközi szervezetek – elsősorban az ENSZ – és a jellegét tekintve *sui generis* Európai Unió által alkalmazott megoldások egyfajta vegyítését jelenti. Magyarul, az afrikai egységesítési folyamat (valamivel) több, mint kormányköziség, de kevesebb, mint európai értelemben vett) integráció. Az utóbbi jelenségnek több, egymással részben összefüggő, részben pedig egymástól független oka van.

Egyrészt a fekete földrész vonatkozásában nem beszélhetünk olyan koherens és közös kultúráról, mint Európa esetében. Jobban megvilágítva a kérdést, Afrika több és rétegzettebb törésvonalal rendelkezik, mint az „öreg kontinens”. Így egyfelől megállapíthatjuk, hogy létezik egy vallási törésvonal, amely a részben, vagy egészben az iszlám hitű, és a többi ország között feszül, és – legalábbis részlegesen – erre egy arab-szubszaharai törésvonal is rakódik. Emellett, a gyarmatosítás korának öröksége is nehezíti az afrikai államok közeledését. A kolonizáló, és különböző nyelvű, kultúrájú európai államok, eltérő módon

Csou En-laj kínai, Ahmed Szukarno indonéz, és Gamal Abden-Nasszer egyiptomi elnökök a bandungi konferencián 1955-ben
 Forrás: <http://www.biografica.info/fotos/SUK.png>

„civilizálták” a legszegényebb kontinens országait. Ennek alapján önálló tömböt alkotnak a frankofón, az anglofon, a luzitán örökségű, valamint a spanyol és olasz kolonizáció által befolyásolt országok. Fentiek mellett némiképpen „kakukktorjásnak” számít – a rövid olasz intermezzót nem számítva – végig szuverén Etiópia, és az egykori Amerikába hurcolt rabszolgák által megeremtett Libéria, valamint a sajátos történelmi fejlődésű Dél-afrikai Köztársaság. További – a dekolonizációból fakadó – probléma, hogy az *uti possidetis iuris*, nemzetközi jogelvének megfelelően, az afrikai államok örökölték a gyarmati területek (belső) közigazgatási határait, és ezek többnyire nem esnek egybe a nyelvi, vallási, kulturális, törzsi, etnikai, stb. határokkal. Kapcsolódva az előzőkhez, azt is megállapíthatjuk, hogy jöllehet Afrikában is a vesztfáliai modellnek megfelelően jöttek létre az államok, az ennek alapját képező nemzetfejlődés egyáltalán nem, vagy csak torz formában ment végbe a fe-

lete földrészen. Végül, az integráció sikerességének más, egyébként alapvető feltételei is hiányoznak Afrikában. Így elég csak utalni a kontinens infrastrukturális elmaradottságára, valamint arra, hogy a demokratikus integráció, az alapját képező egységek (államok) demokratikusságát is feltételezi, ez pedig még kellő jóindulattal sem mondható el az afrikai országok java részéről (Tóth 2006: 156). Mindezek ellenére a „fekete földrész” államai, illetve annak vezetői eltökélten támogatják az afrikai egységesülési folyamatot, és ez nemcsak a különböző szándéknyilatkozatokból, és – bőséges mennyiségű – jogszabályok tartalmából is világosan kirajzolódik.

3.2 Az Afrikai Gazdasági Közösség

Az 1994 óta létező Afrikai Gazdasági Közösség (AGK) létrehozásához vezető folyamatot az Afrikai Egységsszervezet (AESZ) állam- és kormányfőinek 1979. évi monroviai nyilatkozata indította el, jöllehet

már a hatvanas években is történt erre vonatkozóan néhány meglehetősen vérszegény kísérlet. Ezt a következő évben meghirdetett Afrika gazdasági fejlesztését szolgáló Lagosi cselekvési terv (1980-2000), és az úgyszintén ebben az évben elfogadott Lagosi Záróokmány konkretizálta. Az előkészítés nagyon lassan haladt, végül azt az 1989-1990-ben a világban végbement változások gyorsították fel. Ennek megfelelően az AESZ keretében 1991-ben elfogadták az Afrikai Gazdasági Közösségről szóló Abujai Szerződést, amely 1994-ben lépett hatályba. Az 1957. évi Római Szerződéssel létrehozott Európai Gazdasági Közösséggel ellentétben az Afrikai Gazdasági Közösség alapsejtjei nem annyira az államok, hanem inkább a már korábban létrehozott regionális afrikai nemzetközi szervezetek, vagy az Abujai Szerződés terminológiáját használva a Regionális Gazdasági Közösségek (RGK). Emellett az afrikai integráció során kitermelt joganyag használja a „régio” vagy

A gaboni Jean Ping, az Afrikai Unió bizottságának második elnöke
 Forrás: <http://www.china-embassy.org/eng/kuai/W020040916766115784966.gif>

az „afrikai régió” terminust is, ez azonban nem azonos az RGK-kal⁵. Az Abujai Szerződés szerint a gazdasági integráció pilléreit jelentő Regionális Gazdasági Közösségek azok a szervezettek, amelyeket az AESZ, vagy később az AU ilyenként elfogadott.⁶ Az Afrika Gazdasági Közösséget azonban még nem hozta létre az Abujai Szerződés, annak kivitelezésére ugyanis legalább harmincnégy évet adtak az afrikai állam- és kormányfők. Az AGK a szerződés hatálybalépését (1994) követően hat lépcsőben jönne létre, melyek közül az első etapban, (amely már megvalósultnak tekintendő) a már meglévő Regionális Gazdasági Közösségeket erősítették, illetve újakat is hoztak létre ott, ahol korábban ilyenek még nem működtek. A második lépcsőben összehangolják és harmonizálják az RGK-k tevékenységét, erősítik a szektorális integrációt, és előkészítik a vámtarifák és egyéb kereskedelem- és piackorlátozó intézkedések eltörlését regionális viszonylatban. A harmadik fordulóban, mintegy tíz év alatt alakulnának át az RGK-k regionális szabadkereskedelmi övezetökké, majd a negyedik lépcsőben legfeljebb két év alatt hangolnák össze az RGK-k vámpolitikai intézkedéseit egy Afrikai Vámunió létrehozása érdekében. Ezt követően

négy év alatt jönne létre az Afrikai Közös Piac, végül a hatodik körben az Afrikai Monetáris és Valutaunió, amely közös afrikai valutát és belső egységes piacot is jelentene. A hatodik lépcső keretében a Pán-afrikai Parlament valódi törvényhozó funkcióval ruháznák fel. 1994-et követően az Afrikai Unió létrejöttéig az Afrikai Egységsszervezet és az Afrikai Gazdasági Közösség egymás mellett, egymást támogatva és kiegészítve létezett (AESZ/AGK). Ezt a helyzetet az Afrikai Uniót létrehozó 2000. évi Loméban szignált Alapító Okmány (és nem Alapokmány!) szüntette meg, ugyanis egyrészt az AU jogutódja lett az AESZ-nek (az Alapító Okmány *expressis verbis* hatályon kívül helyezte az AESZ-t létrehozó 1963. évi Addisz-Abebai Alapokmányt, míg az AGK-t létrehozó szerződést az Unió rendszerébe inkorporálta), másrészt az Uniót létrehozó szerződés primátust élvez az 1994. évi Abujai Szerződés rendelkezései felett.

3.3 Szervezettől Unióig

A formálódó új világrend kezeit érzékelve Líbia külpolitikája az elmúlt tizenöt évben jelentős fordulatot vett (Sturman, 2003: 109). Míg korábban – az arab világ „fenegyerekének” szá-

mító – Kadhafi ezredes célja – sok más arab vezetőhöz⁷ hasonlóan – az arab nemzet egy államban való egyesítése volt⁸, addig a kilencvenes évek második felétől egyértelműen demokratikus hurokat kezdve pengetni, megpróbálta elfogadtatni rendszerét a „Nyugattal”, és mindezekelőtt annak vezető hatalmával az Egyesült Államokkal.⁹ A „Harmadik Egyetemes Elmélet”¹⁰ megalkotója a béketeremtő szerepét gondolta ki országa számára. (Martinez, 2000) Egy évvel az ezredforduló előtt egy Afrikai Unió létrehozására tett javaslatot az Afrikai Egységsszervezet Állam- és Kormányfői Gyűlésének rendkívüli ülésén, a líbiai Sirte-ben¹¹. Tény, hogy Kadhafi ezredes és országa tekintélye elég nagy az afrikai vezetők körében, valamint a „hazai pálya” is segítségére volt, így az AESZ Állam- és Kormányfőinek Gyűlése rábólintott az ötletre. Egy évvel később a Gyűlés Loméban tartott rendes ülése, elfogadta az AESZ-t felváltó Afrikai Unió Alapító Szerződését (ASZ) és 2001. május 26-án az AESZ tagállamai kétharmadának ratifikációját követő harminc nap elteltével hatályba lépett. Az immáron Afrikai Unió első számú vezetői azzal indokolták az Afrikai Egységsszervezet lecserélését egy új mechanizmussal, hogy előbbi betöltötte történelmi küldetését, azaz sikerrel járult hozzá a kontinens felszabadításához, és a dekolonizációs törekvésekhez, valamint egy közös identitás kifejlesztéséhez.¹² Szakértők ehhez még hozzátesszik, hogy az Afrikai Egységsszervezet már születésekor sem kecsegtetett túl sok reménnyel, ugyanis az nem volt több egy „egyszerű” kormányközi szervezetnél. Az Afrikai Unió Alapító Szerződésének preambuluma emellett még jól felfogott afri-

kai érdekből is indokolja a változtatás szükségességét. Eszerint a világban az elmúlt években, főként a politika, a gazdaság, és a szociális kérdések területén lejátszódott sokirányú változások olyan kihívást jelentettek az afrikai kontinens számára, amelyre annak meg kellett fogalmaznia a saját válaszait.¹³ Így az AESZ 1991-ban létrehozta az Afrikai Gazdasági Kö-

zösséget (AGK)¹⁴, ám az új szervezet a regionális gazdasági közösségek ellenállása miatt csak nagyon lassan, kis lépésekben tud fejlődni¹⁵. Ezt is elősegítővé váltották fel az afrikai állam- és kormányfők az AESZ-t egy új, és életképesebbnek gondolt ernyőszerkezettel, az Afrikai Unióval¹⁶. Emellett a világ többi részének is egyre fontosabbá vált egy békésebb és erősebb Af-

rika megteremtése. Az Egyesült Államok a 2001-es terrorcselekményeket követően egy új biztonságpolitikai doktrínát dolgozott ki¹⁷, melynek mondanivalója az, hogy az USA biztonsága alapvetően függ a harmadik világ államainak biztonságosságától és fejlettségétől, mivel a gyenge országok alkalmas fedezékül szolgálnak a terrorista csoportok számára. (Cilliers, 2003:

A dél-afrikai világbajnokság az egész kontinens számára integratív erővel bír

111; Keegan, 2004: 150-151) Tagadhatatlan az is, hogy Afrika köolaj- és földgázvagyona is hozzájárult az amerikai külpolitikai érdeklődés megélnküléséhez. (Berman, 2004: 133) Ezenkívül az utóbbi években az Európai Unió¹⁸ és annak néhány tagállama¹⁹ is kiemelt figyelmet szentel az afrikai biztonságpolitikai folyamatoknak.

Összegzés helyett

Az Afrikai Unió sok szempontból más minőséget képvisel, mint elődszervezete az Afrikai Egységszervezet. Egrészét már nem a dekolonizációs szándékok vezérelték az AU „alapító atyjait” a szervezet alapításakor. Ehelyett annak a felismerésnek volt döntő szerepe, hogy globális gazdasági és politikai síkon a ma már több mint egymilliárd fős afrikai kontinens sokkal többre van predesztinálva az eddigieknél. Ennek megfelelően az Afrikai Uniót az afrikai kontinens legégetőbb, és a gazdasági-politikai fejlődés gátját jelentő problémák leküzdésére hozták létre. A célokhoz azonban ezúttal eszközöket is rendeltek a kontinens államainak döntéshozói. Így a történelemben először egy afrikai szervezetnek, az Afrikai Uniónak joga és lehetősége van egy afrikai államban *beavatkozni*, amennyiben ott háborús bűncselekményeket, népirtást, vagy emberiség elleni bűnöket követnek el. Az ENSZ Alapokmányán nyugvó intervenció jog gyakorlásához komplett biztonságpolitikai mechanizmust is létrehoztak a harmadik évezred első éveiben, ennek részletezésére azonban szétfeszítené írásunk kereteit.²⁰ Új elem továbbá az is, hogy – jóllehet az erre vonatkozó döntés már korábban megszületett, az Afrikai Unió kere-

tében állt fel a kontinens első „parlamentje” a Pán-afrikai Parlament (PAP), amely azonban még csak tanácsadó funkciókkal rendelkezik. Ezenkívül a majdani összafrikai joganyag létének megelőlegezését jelentheti, hogy az Afrikai Uniónak önálló bírósága van, amely azonban mára összeolvadt az Emberi Jogok Afrikai Bíróságával. Végül az Afrikai Unió közös energia-politikában – erre bizonyíték az Afrikai Energiabizottságról szóló szerződés – és egy afrikai politikai alapvetésként is értékelhető, a jó kormányzás alapelveit tartalmazó Alapokmányban is gondolkodik.

Jegyzetek

¹ Részlet az Afrikai Unió himnuszából.

² Kiemelés az eredetiben.

³ Megjegyzendő, hogy Kelet-Afrikában már 1967-ben létrejött egy hasonló regionális együttműködés, a Kelet-afrikai Közösség – a kontinens másik vezéralakjának számító Julius Nyerere tanzániai elnök hatóság szerepvállalásával –, amely azonban (első időszakát tekintve) nem volt hosszú életű, ugyanis egy évtizeddel később felbomlott, majd pedig az 1990-es években szerveződött újjá. Mindezekről ld. bővebben: Tarrósy, 2006: 384-393.

⁴ Az Afrikai Unió Alapító Szerződését 2000-ben írták alá, és a kellő számú ratifikációt követően 2001-ben lépett hatályba.

⁵ Az Afrikai Egységszervezet öt régióját 1976-os döntésével az AESZ Miniszterek Tanácsa hozta létre határozatával. (CM/Res.46) Az Afrikai Egységszervezet jogutódja, az Afrikai Unió megtartotta ezt a felosztást, bár felerősödtek a rendszer reformját szorgalmazó hangok.

⁶ 2008-ban nyolc RGK működött Afrikában: a Nyugat-afrikai Államok Gazdasági Közössége (ECOWAS), a Kelet-afrikai Közösség (EAC), a Száhel-szaharai Államok Közössége (CEN-SAD), a Kelet- és Dél-afrikai Közös Piac (COMESA), Közép-afrikai Államok Gazdasági Közössége (ECCAS), a Kormányközi Fejlesztési Ha-

tóság (IGAD), Dél-afrikai Fejlesztési Közösség (SADC), és a Maghreb-Arab Unió (UMA-AMU).

⁷ Pl.: Nasszer, Szaddám Husszein, stb.

⁸ Ezzel kapcsolatban lásd pl. Líbia alkotmányának alapelveit annak 1. cikkelyében.

⁹ Ennek némiképpen ellentmondani látszik Kadhafi hozzáállása a „bolgár orvosok és ápolók ügyéhez”.

¹⁰ Az elmélet részletes kifejtését lásd Kadhafi „Zöld Könyv” című könyvében.

¹¹ Kadhafi eredetileg egy saját hadsereggel, valutával rendelkező erős vezetés alatt álló „Afrikai Egyesült Államok” létrehozását javasolta az afrikai vezetőknek, ám ők túl irrealistikusnak gondolták az ötletet. (Baimu-Sturman, 2003: 38)

¹² Lásd pl. az Afrikai Unió Alapító Szerződésének preambulumát.

¹³ Ezt több nagyjelentőségű afrikai dokumentum is hangsúlyozza, így például az AESZ Gyűlésének 1990-es keltezésű a „Világban végbement alapvető változásokról és az afrikai szociális-gazdasági helyzetről szóló nyilatkozata” (AHG/Decl.1 (XXVI.), vagy az Afrikai Gazdasági Közösséget létrehozó 1991. évi szerződés.

¹⁴ Az AGK-t létrehozó szerződés 1994-ben lépett hatályba és célja a kontinens gazdasági integrációjának előmozdítása.

¹⁵ Ezzel kapcsolatban lásd az AESZ, illetve az AU szerveinek vonatkozó határozatait, állásfoglalásait.

¹⁶ Lásd az ASZ preambulumát.

¹⁷ Az ún. „Bush-doktrínát” amely a nemzetközi terrorizmust, megelőző háborúval kívánja legyőzni, ífj. Bush amerikai elnök a következőképpen foglalta össze: „Mindenn államnak döntenie kell: vagy velünk van, vagy a terroristákkal.” Részlet George W. Bush a Kongresszus együttes ülésén elmondott, a nemzethez intézett beszédéből. (2001. szept. 20.)

¹⁸ Az Európai Tanács 2003. december 12-én fogadta el a „Biztonságos Európa – egy jobb világban – Európai Biztonsági Stratégia” című dokumentumát, amelyben kiemelt figyelmet szentel az afrikai biztonságna.

¹⁹ Az afrikai stabilitással és biztonsággal kapcsolatban hagyományosan komoly szerepet játszó Egyesült Királyság mel-

lett, Németország viseltetik a legmegér-
tőbben a sajátos afrikai problémák iránt.
(Klingebiel, 2005: 37-39)

²⁰ Az afrikai biztonságpolitikai architektú-
ra részletes ismertetését lásd Tóth Nor-
bert: Az Afrikai Unió új Közös Védel-
mi- és Biztonságpolitikája, mint a konti-
nens fejlődését elősegítő mechanizmus
(Külügyi Szemle)

Felhasznált irodalom

Adogamhe, Paul G. (2008): „PAN-
AFRICANISM Revisited: Vision
and Reality of African Unity and
Development”. African Integration
Review. Vol. 2. No. 2. 34.o. <http://www.africa-union.org/root/ua/Newsletter/EA/Vol2%20No2/Adogamhe.pdf> (Utolsó le-
töltés időpontja: 2010. 04. 20.)

Baimu, Evarist-Sturman, Kathryn (2003):
„Amendment to the African Union's right to
intervene”. African Security Review. Vol.
12., No. 2. 37-45 pp.

Balassa Béla: The Theory of Economic
Integration. Richard D. Irwin, Inc.
Homewood Illinois 1961. 304.o.

Berman, Eric G (2004): „Recent
developments in US peacekeeping policy
and assistance to Africa”. African Security
Review. Vol. 13. No. 2. 133-136 pp.

Cilliers, Jakkie (2003): „Peacekeeping,
Africa and the emerging global security
architecture”. African Security Review.
Vol. 12., No. 1. 111-

Collins, Robert O: Europeans in Africa.
Alfred A. Knopf, New York, 1971 166 o.

Cooper, Frederick: Africa since 1940. The
past of the present. Cambridge University
Press, Cambridge, 2002, 216 o.

Freund, Bill: The Making of Contemporary
Africa. The Development of African
Society since 1800. Macmillan, London,
1984, 357 o.

James, C.L.R: A History of Pan-African
Revolt. Charles H. Kerr Publishing
Company Chicago 2005. 150.o.

Keegan, John (2004): „Az iraki háború”.
Európa Könyvkiadó. Budapest pp. 388

Klingebiel, Stephan (2005): „Africa's new
peace and security architecture”. African
Security Review. Vol. 14., No. 2. 35-
43 pp.

Kouassi, Rene N'Guettia (2007): „The

Itinerary of the African Integration
Process: An Overview of the Historical
Landmarks”. African Integration Review.
Vol. 1. No. 2. 23.o. <http://www.africa-union.org/root/ua/Newsletter/EA/Vol.%201,%20No.%202/Kouassi.pdf>
(Utolsó letöltés időpontja: 2010. 04. 20.)

Martinez, Luis (2000): „The end
of purgatory for Lybia”. Politique
Internationale Vol. 89., No. 3. – [http://www.politiqueinternationale.com\(PI_PSO_fram_revpede_re_0789.htm](http://www.politiqueinternationale.com(PI_PSO_fram_revpede_re_0789.htm)

Nkrumah, Kwame: The Autobiography of
Kwame Nkrumah. Thomas Nelson and
Sons. New York, 1957. 288 o.

Nkrumah, Kwame: Africa Must Unite.
Heinemann, London 1963. 229 o.

Legum, Colin: Pan-Africanism. A Short
Political Guide. Frederick A. Praeger
Publishers, New York 1965. 326 o.

Murithy, Timothy: The African Union.
Pan-Africanism, Peacebuilding and
Development. Ashgate, Hampshire
2005. 174 o.

Sturman, Karhryn (2003): „The rise of Libya
as a regional player”. African Security
Review. Vol. 12., No.2. 109-112 pp.

Tarrósy István (2006): „A globális világlend
és az Észak-Dél-kontextus.” Politikakudo-
mányi Szemle. 2-3. szám. 169-188.o.

Tarrósy István (2006): Az el nem kötele-
zettek mozgalma 1955-2005. A „har-
madik út” a világpolitika rendszerében”.
In: S. Szabó Péter (szerk), „Pécsi politi-
kai tanulmányok III. (Pécs Political Studies
III.).” University of Pécs. Department of
Political Studies. pp. 63-72.

Tóth, Norbert: Az Afrikai Unió új Kö-
zös Védelmi- és Biztonságpolitikája,
mint a kontinens fejlődését elősegítő
mechanizmus. Külügyi Szemle 2006/3-
4 148-161 p.

Tóth, Norbert: Óriások szövetsége. Az Af-
rikai Unió és az Európai Unió kapcsolat-
rendszere, különös tekintettel a bizton-
ságpolitikai kérdésekre. In: Afrika Tanul-
mányok 2007/3 7-15. p.

Tóth, Norbert: Historical duty or pragmatic
interest? Notes on EU and AU security
issues. African Security Review 2007/3
Vol. 16. 112-116 p.

Wallerstein, Immanuel: Africa. The politics
of independence. Vintage Books. New
York, 1961

MINDEN ÉV MÁJUS 25-ÉN AZ VILÁG EGYETLEN KONTINENSRE FIGYEL. EZ A NAP, AFRIKA NAPJA, MELY ÜNNEP MINDEN EGYES AFRIKÁBAN ÉLŐ EMBER SZÁMÁRA, HISZEN MÁJUS 25-E A NEMZETEK KÖZÖTTI ÖSSZETARTÁST, A FÜGGETLENSÉGET ÉS AZ EGYMÁS SZÁMÁRA OLY FONTOS KÖLCSÖNÖS SEGÍTSÉGNYÚJTÁST SZIMBOLIZÁLJA. ÉVEK ÓTA MAGYARORSZÁGON IS MEGEMLÉKEZNEK A GYARMATI SORBÓL VALÓ FELSZABADULÁS AFRIKAI NAPJÁRÓL. IDÉN ÚJDONSÁGNAK SZÁMÍT VISZONT, HOGY A PÉCSI AFRIKA KUTATÓKÖZPONT EGÉSZ HETES RENDEZVÉNYSOROZATTAL, TÖBBEK KÖZÖTT EGY KÉTNAPOS NEMZETKÖZI KONFERENCIÁVAL HÍVTA FEL A FIGYELMET AFRIKA SZEREPÉNEK FELÉRTÉKELŐDÉSÉRE.

1963. május 25-én a Független Afrikai Államok konferenciájának keretén belül újabb sorsfordító eseményre került sor a fekete kontinens történelmében. Az addisz-abebei csúcsértekezleten 32 független afrikai állam döntött az Afrikai Egységsszervezet (Organization of African Unity – OAU) létrehozásáról. Ekkorra egyébként az afrikai államok közel kétharmada vált függetlenné az imperialista európai

országoktól. Újjonnan kivívott szabadságnak köszönhetően a kongresszus résztvevői az Afrikai Függetlenségi Napot Afrikai Felszabadulási Nappá keresztelték át, az ünnep napját pedig április 15-éről május 25-ére módosították.

Afrika Hét Pécsett

Az Afrikai Függetlenségi Napot évek óta Magyarországon is számos civil szervezet és alapítvány ünnepli. Többek között május 23-án a Magyar Afrika Platform is egy egész délutános programsorozattal várta a kontinens iránt érdeklődőket a budapesti Tűzraktéren.

Újdonságnak számított viszont, hogy idén Pécsett egy egész hetes programsorozat foglalkozott Afrikával. A pécsi Afrika Hét (május 25-29.) rendezvényeinek keretében a látogatóknak lehetőségük nyílt bepillantást nyerni azon kérdésekbe, melyek az „ezerszínű kontinens” múltját, jelenét és jövőjét érintik. A politikai, történelmi és kulturális területen megszerzett információk segítségével a résztvevők újra tudták értelmezni a fekete kontinens nem-

EGY HÉT AFRIKÁRÓL PÉCSETT: MÚLT, JELEN, JÖVŐ...

ÍRTA: BAGI JUDIT

FÉNYKÉPEZTE: KALMÁR LAJOS

zetközi szintéren betöltött, folyamatosan felértékelődő helyét és szerepét.

A festmény- és fotókiállítások – *Láng Judit: „Női sorsok-női körülmetelés és az iszlám”,* valamint a *„100 év azonosság 100 év változás. Torday Emil nyomában Kongóban”* –, illetve az Afrikát megjárta magyar önkéntesek és civilek – *Dr. Kutnyánszky Valéria: Kelet-kongói orvosmisszió 2009, valamint Nagy Bendegúz: „Kerekesszékekkel Afrikában”* – hiteles beszámolóit segítették megérteni az érdeklődőkkel, hogy a kontinens maga földrajzilag ugyan távol van, mégis oly közel érezhetjük magunkhoz. Hiszen történjék bármi Afrikában, az hatással lesz Európára és a világ többi részére egyaránt.

A kerekasztal beszélgetések és a civil önkéntesek előadásai sikeresen rávilágítottak az Afrika-kutatás egyik legfontosabb pontjára: Afrikát nem kiségetni vagy megsegíteni szükséges, Afrikát meg kell érteni! Ahhoz pedig, hogy egy afrikaiak által fémjelzett döntést vagy problémát kellőképpen megértsünk, nem csak nézni, hanem komplex módon látni, azaz átlátni szükséges a kontinens területén zajló folyamatokat. Az eszmecsereket követően világossá

vált, hogy csak az ilyen módon történő megalapozott kutatások vetíthetnek elő egy tisztességes „baráti” együttműködést Európa és Afrika között.

Az első napok kötetlenebb diskurzusait egy két napos nemzetközi kongresszus követte „Africa: 1960-2010-2060” címmel. 1960-ban, Afrika évében, 17 volt gyarmati állam nyerte el függetlenségét, így számtalan a kontinens egészére kiható változás ment végbe. A konferencián elhangzott előadások vizsgálták tehát az 1960-2010-ig lezajló folyamatokat, szóltak Afrika jelenlegi kihívásairól, és betekintést nyújtottak a kontinenst érintő jövőbeli - 2060-ig bekövetkező - változásokra és problémákra. A két nap során 12 témakörben közel negyven előadást hallgathattak meg a résztvevők. A két fő előadó Richard Dowden – a brit *Királyi Afrika Társaság* igazgatója – és Göran Hyden professzor – a *Floridai Egyetem* professor emeritus oktatója – mellett számos Afrika kutató érkezett Csehországból, Szlovákiából, Hollandiából, illetve Olaszországból. Természetesen a magyar kutatók közül is jelen volt mindenki, aki az Afrika kutatást illetően számít. A konferencia VIP vendégei

közül a Magyarországra akkreditált egyiptomi és a dél-afrikai magyar nagykövet is beszélt országait érintő fontos kérdésekről. A konferencia első napjának estéjén a Dél-afrikai Köztársaság budapesti nagykövetsége látta vendégül a résztvevőket egy igazi vibráló Dél-Afrika Esten. Az eredeti dél-afrikai ételek és italok fogyasztása mellett a nemzetközi Afrika kutatóközösség bepillantást nyert a 2010-es FIFA Labdarúgó Világbajnokság előkészületeinek részleteibe is.

Az előbb felsoroltakból világosan kiderül, hogy a Tarrósy István és Szabó Loránd főszervezésével megvalósult konferenciát nem véletlenül tartják az elmúlt húsz év legrangosabb magyar afrikanisztikai

konferenciájának. A helyszín választása is magától értetődő, hiszen Pécsen található az ország egyetlen Afrika Kutatóközpontja, illetve az Afrika Tanulmányok folyóirat szerkesztősége is itt működik.

Tisztán látható, hogy a pécsi Afrika Kutatóközpont a Pécsi Tudományegyetemmel és a 2010-es év egyik Kulturális Fővárosa cím birtokosával, Pécs városával karöltve sikeres rendezvénysorozatot zárt. Az előadásokból év végéig két kötet megjelentetését tervezi a pécsi központ. Bizton állítható, hogy az „Africa: 1960-2010-2060” konferencián kötetített kapcsolatok, és elhangzott diskurzusok mérvadó szerepet töltenek be Magyarország jövőbeli Afrika-politikáját illetően.

Szerzőinkről

A. Gergely András

Szociológus, antropológus, a politikatudomány kandidátusa; tudományos főmunkatárs, MTA PTI.
andrasgergelya@gmail.com

Bagi Judit

Politológia szakos egyetemi hallgató, PTE BTK Politikai Tanulmányok Tanszék.
bagiju@gmail.com

Dorka Anett

A Corvinus Egyetemen diplomázott 2008-ban, Nemzetközi Tanulmányok szakon. Az emberi jogok nemzetközi védelmének lehetőségeit kutatja három afrikai háborús konfliktus példáján keresztül.
anett.dorka@gmail.com

Glied Viktor

Történész, politológus, egyetemi tanársegéd, PTE BTK Politikai Tanulmányok Tanszék.
glied@publikon.hu

Keserű Dávid

Politológus; projektmenedzser, IDResearch Kutatási és Képzési Kft.
keseru@idresearch.hu

Lóránt Attila

Fotográfus, rendező, az „Eltűnő-félben” Lévo Kultúrák Egyesület elnöke, alapítója. A Torday-Kongó Projekt alkotója, fotográfusa.
lorantattila@gmail.com

Radics M. Péter

Újságíró, jogász-hallgató, PTE ÁJK; projektmenedzser, IDResearch Kutatási és Képzési Kft.
radics@idresearch.hu

Szilasi Ildikó

Kulturális antropológus, afrikanista; Ph.D. hallgató a PTE, Néprajz- és Kulturális Antropológia Doktori Programjában. Az Afrikai-Magyar Egyesület koordinátora, a Torday-Kongó Projekt alkotója, főszervezője.
ildikoszilasi@yahoo.com

Takács Gergely

Politológus, politikai elemző; Ph.D. hallgató, PTE BTK Politikai Tanulmányok Tanszék.
takacs.gergely@gmail.com

Tarrósy István

Politológus Ph.D., egyetemi adjunktus, a PTE Afrika Központ titkára, az Afrika Tanulmányok alapító-szerkesztője és kiadója.
tarrosy@publikon.hu

Tóth Norbert

Jogász, politológus, tudományos segédmunkatárs, MTA Etnikai- és Nemzeti Kisebbségkutató Intézet.
nroth@mtaki.hu

Vörös Zoltán

Politológus; projektmenedzser, IDResearch Kutatási és Képzési Kft.
voros@idresearch.hu